

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Netta Salo

Tilintarkastuksen laadun ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon

Laskentatoimen akateeminen
yksikkö
Pro gradu -tutkielma
Laskentatoimen ja
tilintarkastuksen
koulutusohjelma

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Netta Salo		
Tutkielman nimi:	Tilintarkastuksen laadun ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon		
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri		
Oppiaine:	Laskentatoimi ja tilintarkastus		
Työn ohjaaja:	Tuukka Järvinen		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	93

TIIVISTELMÄ:

Veronkiertoon on kasvavissa määrin kiinnitetty huomiota viime vuosikymmeninä. Se vaikuttaa merkittävästi yksittäisten yritysten sekä julkisen talouden toimintaan. Yritykset voivat olla omistusrakenteeltaan erilaisia, mikä puolestaan vaikuttaa niiden harjoittamaan veronkiertoon. Perheomisteisissa yhtiöissä yhdellä perheellä tai suvulla on merkittävä osuus osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Tämä saattaa lisätä perheyriyten veroaggressiivisuutta. Toisaalta taas yritys saatetaan yhdistää suoraan tiettyyn sukuun tai perheeseen, jolloin halutaan vaalia mainetta eikä uskalleta tämän vuoksi harjoittaa veronkiertoa yrityksen toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Laadukas tilintarkastus on suosittu tutkimusaihe tilintarkastusalalla ja sen avulla voidaan vähentää veronkiertoon liittyviä toimia. Laadukkaan tilintarkastuksen mittaaminen ja määrittäminen on kuitenkin haasteellista, koska tilintarkastuksen laatu koostuu lopulta useista osatekijöistä. Aiemmat tutkimukset eivät ole pystyneet löytämään yksiselitteistä yhteyttä perheomisteisuuden ja veronkierron välille. Toisaalta on havaittu, että tilintarkastuksen laadulla on puolestaan havaittu negatiivinen yhteys veronkiertoon. Perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun yhteisvaikutusta on kuitenkin aiemmassa kirjallisuudessa tutkittu hyvin vähän.

Tavoitteena tutkielmassa on selvittää perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutusta yhteisöveronkiertoon. Tutkielmassa syvennyttiin ensin verotukseen ja perheomisteisuuteen sekä niiden määritelmiin. Veronkiertoa lähestyttiin verolainsäädäntöön tutustumalla. Perheomisteisuudelle käytiin läpi eri määritelmiä, ja tässä tutkielmassa päätettiin noudattaa Euroopan unionin antamaa perheyriytymääritelmää. Tutkielman teoriaosa toi esille veronkierron sekä perheomisteisuuden käsitteiden monimutkaisuuden. Toisessa teorialuvussa syvennyttiin tilintarkastuksen laatuun, sen määritelmään sekä eri viitekehyksiin ja mittareihin. Myös tämä käsite osoittautui hyvin monimutkaiseksi.

Teoriaosuudessa ei kyetty löytämään yksiselitteistä yhteyttä perheomisteisuuden ja veronkierron välille. Tilintarkastuksen laadulle kyettiin löytämään veronkiertoa hillitsevä vaikutus. Tutkielman aineisto koostui yhteensä 89 Helsingin pörssin listautuneen yhtiön aineistoista vuosilta 2018–2022. Tutkielma toteutettiin satunnaisten vaikutusten mallia hyödyntäen, joka huomioi paneeliaineistossa esiintyvää autokorrelaatiota. Perheomisteisuutta mitattiin teoriaosuudessa dummy-muuttujan avulla. Tilintarkastuksen laatua taas mitattiin tilintarkastuspalkkioilla. Tutkimustulosten perusteella perheomisteisuudella ei ole tilastollisesti merkittävää vaikutusta veronkiertoon. Tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon ei myöskään saanut vahvistusta, koska tulokset eivät olleet tilastollisesti merkittäviä ja kertoimet olivat nolla.

AVAINSANAT: Perheomisteisuus, perheyriytykset, tilintarkastuksen laatu, veronkierto, veroaggressiivisuus, agenttiteoria

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkielman tavoite ja rajaus	8
1.2	Tutkimuksen rakenne	10
2	Verotus ja perheomisteisuus	12
2.1	Verolainsäädäntö	12
2.2	Perheytykset	14
2.3	Veronkierron käsite	17
2.4	Veronkierto perheytyksissä	20
3	Tilintarkastuksen laatu	26
3.1	Tilintarkastuksen laadun määritelmä	26
3.2	Laatuun vaikuttavat tekijät	30
3.3	Tilintarkastuksen laadun mittarit	39
3.4	Tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon	42
4	Aineisto ja menetelmä	47
4.1	Aineisto	47
4.2	Tutkimusmenetelmä ja sen oletukset	48
4.2.1	Regressioanalyysi	49
4.2.2	Regressioanalyysin oletukset	52
4.3	Muuttujat	55
4.4	Regressiomallit	58
5	Tutkimustulokset	61
5.1	Aineiston kuvailu	61
5.2	Muuttujien välinen korrelaatio	62
5.3	Perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon	63
5.4	Perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon	66
5.5	Herkkyysanalyysi	68
5.6	Yhteenvedoa regressioanalyysien tuloksista	69
6	Yhteenvedo ja jatkotutkimusehdotukset	72

6.1 Tutkielman yhteenveto ja johtopäätöksiä	72
6.2 Tutkielman rajoituksia	76
6.3 Jatkotutkimusehdotuksia	77
Lähteet	79
Liitteet	90
Liite 1. Perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon erikseen vuosina 2018–2019 & 2020–2022.	90
Liite 2. Tilintarkastuksen ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon erikseen vuosina 2018–2019 & 2020–2022.	91
Liite 3. Ensimmäisen regressioanalyysin ETR virhetermin jakauma.	92
Liite 4. Ensimmäisen regressioanalyysin CFETR virhetermin jakauma.	92
Liite 5. Toisen regressioanalyysin ETR virhetermin jakauma.	92
Liite 6. Toisen regressioanalyysin CFETR virhetermin jakauma.	93

Kuviot

Kuvio 1. Tilintarkastuksen laadun viitekehys (Watkins ja muut, 2004).	29
Kuvio 2. Tilintarkastuksen laadun viitekehys (FRC, 2008).	31

Taulukot

Taulukko 1. Aineiston karsiminen.	48
Taulukko 2. Aineiston kuvailu (n=356).	62
Taulukko 3. Pearsonin korrelaatiokertoimet.	63
Taulukko 4. Korrelaatiomatriisi perheomisteisuuden vaikutuksesta veronkiertoon.	64
Taulukko 5. Korrelaatiomatriisi tilintarkastuksen laadun ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon.	66

1 Johdanto

Viime vuosikymmenten aikana veronkierto on saanut runsaasti huomiota, sillä se vaikuttaa sekä julkiseen politiikkaan että yksittäisten yritysten päätöksiin (Tang ja muut, 2022). Veronkiertoon on kiinnitetty huomiota erityisesti vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen (Oats ja Tuck, 2019). Knuutinen (2021b) toteaaakin veronkierron olleen tutkimusaiheena pitkään suosittu, ja kiinnostavan yhä edelleen. Kyseessä on kuitenkin haastava aihe niin käytännön kuin teoriankin näkökulmasta (Tang, 2019). Aiheen haastavuutta kuvaa esimerkiksi verottajan ohje (VH/822/00.01.00/2022), jonka mukaan tarkkaa rajanvetoa hyväksytyin verosuunnittelun sekä veronkiertämisen välille on mahdotonta määrittää etukäteen.

Verot ovat valtion kannalta merkittävä tulonlähde, kuten Lestari ja Nedya (2019) toteavat. Veronkierto heikentää valtion tuloja (Lestari ja muut, 2019), mikä tekee siitä julkisen talouden kannalta erittäin haitallista. Yritysten näkökulmasta verot puolestaan pienentävät merkittävästi toiminnasta käteen jäävää ansiota, jonka vuoksi ne ovat merkittävä kuluerä sekä yrityksen että sen sidosryhmien näkökulmasta (Puji ja muut, 2019). Veroaggressiivisuuden avulla saavutettavat hyödyt kuten parempi tulos ja kasvavat investoinnit toimivat motivoivana tekijänä useissa päätöksentekotilanteissa yrityksille (Marzuki ja Syukur, 2021). Gaayan ja muiden (2017) mukaan veronkierrossa on kyse toimista, joita yritys toteuttaa välttääkseen verovelvollisuuttansa ja maksimoidakseen niiden avulla tuloksensa.

Finnwatchin (2023) mukaan aggressiiviset verosuunnittelutoimet, joiden avulla pyritään minimoimaan verojen maksua, Suomelle koituu vuosittain noin 430–1400 miljoonan euron edestä yhteisöveron menetyksiä pelkästään kansainvälisten yritysten verosuunnittelun vuoksi. Suhteellisesti tämä on 10–31 % valtion yhteisöverotuloista (Finnwatch, 2023). Verohallinto on löytänyt pelkästään ravintoloiden viiden vuoden ajanjakson valvonnassa noin 20 miljoonan euron edestä kierrettyjä veroja (Kaskisaari, 2022). Nämä kertovat aiheen merkityksestä julkiselle taloudelle.

Maailmanlaajuisesti suurin osa pörssilistatuista yrityksistä on niiden perustajien, heidän perheidensä sekä jälkeläistensä määräysvallassa (Burkart ja Shleifer, 2003). Perheyriyten määrän arviointi on kuitenkin haastavaa, koska valtioilla ei ole rekisteriä niiden määrästä, eikä käsitteen määritelmästä ole konsensusta (Villalonga ja Amit, 2020). Perheyriyksillä on Villalongan ja Amitin mukaan merkittävä vaikutus valtioiden talouteen ja bruttokansantuotteen kasvuun. Heidän mukaansa kyseessä on maailmanlaajuisesti yleinen omistusmuoto ja empiiristen tutkimusten perusteella perheyriyten taloudellinen suorituskyky on muita yrityksiä parempi. Tämä on lisännyt kiinnostusta aiheen tutkimukseen (Villalonga ja Amit, 2020). Perheomisteisissa yhtiöissä omistajilla on erityiset kannustimet (Puji ja muut, 2019), jotka vaikuttavat muun muassa perheyriyten harjoittamaan veronkiertoon. Perheyriyten veroaggressiivisuus verrattuna muihin yrityksiin riippuu veronkierrosta koituvista hyödyistä sekä haitoista (Puji ja muut, 2019).

Veronkiertoon johtavia tekijöitä on yritysten kohdalla usein niin taloudelliset, sosiaaliset kuin poliittisetkin tekijät (Lungu ja muut, 2023). Yksi veronkiertoon vaikuttava tekijä on tilintarkastuksen laatu. Tilintarkastuksen laatu on nostanut keskustelua niin tutkijoiden ammattilaisten, tilintarkastuksen käyttäjien kuin normien säätäjienkin keskuudessa, mutta aiheen monimuotoisuuden takia sille ei ole selkeää määritelmää (Lungu ja muut, 2023). Tämä puolestaan näkyy Lungun ja muiden mukaan esimerkiksi laadun mittaamisen ja tarkastelun haasteina. Tilintarkastuksen laadun käsitteestä on esitetty aiemmissa tutkimuksissa useita erilaisia näkemyksiä (Watkins, 2004) sekä sen määrittelemiseksi on luotu useita eri viitekehyksiä (esimerkiksi FRC, 2008; Francis, 2011 sekä Knechel ja muut, 2013). Tilintarkastuksen laadun mittareita on useita, eikä ole konsensusta, mikä olisi paras mittari laadun arvioimiseksi (DeFond ja Zhang, 2014). Tässä tutkielmassa keskitymme kuitenkin laadun mittaamiseen tilintarkastuspalkkioilla.

1.1 Tutkielman tavoite ja rajaus

Tutkielman tavoitteena on selvittää tilintarkastuksen laadun sekä perheomisteisuuden vaikutusta verojenkiertoon Helsingin pörssiin listatuissa perheomisteisissa yhtiöissä. Tarkemmin määriteltynä, tässä tutkielmassa tutkitaan, miten useista eri osatekijöistä koostuva tilintarkastuksen laatu sekä yrityksen omistuspohja vaikuttavat veronkierron harjoittamiseen osana liiketoimintaa. Tässä tutkielmassa perheyrietykset määritellään kaiken kokoisiksi yrityksiksi, joissa perheellä ja heidän jälkeläisillään on enemmistö äänivallasta (Euroopan Unioni, 2023). Unionin määritelmän mukaisesti pörssissä olevissa perheyhtiöissä perheellä tulee olla 25 % osuus osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Veronkiertoa mitataan tutkimuksessa kokonaisveroasteen (ETR) sekä kassavirtojen veroasteen (CFETR) avulla. Tilintarkastuksen laadun arviointiin käytetään tilintarkastuspalkkioita.

Tutkielma mukailee Gaayan ja muiden (2017) tutkimusta perheomisteisuuden sekä tilintarkastuksen laadun veronkiertoa heikentävästä vaikutuksesta Tunisian pörssiin listatuilla yhtiöillä. Kuten Gaaya ja muut huomauttavat Tunisiassa markkinat eivät ole kovin kehittyneet ja on huomioitava Tunisian institutionaalinen tilanne. Tämän vuoksi tuloksia ei voida yleistää kehittyneempiin valtioihin. Esimerkiksi rahoitusmarkkinat eivät ole siellä kovin kehittyneet eikä sijoittajien oikeuksia ole turvattu. Suomessa puolestaan rahoitusmarkkinoita säädellään ja valvotaan niin EU:n kuin valtionkin toimesta. Tämä näkyy myös tilintarkastuksessa, sen tarpeessa ja laadussa. Gaayan ja muiden (2017) tutkimus on lisäksi ensimmäisiä tutkimuksia, jotka huomioivat samanaikaisesti sekä perheomisteisuuden että tilintarkastuksen laadun vaikutuksen veronkiertoon. Tämän tutkielman tavoitteena onkin ottaa huomioon sekä perheomisteisuuden että tilintarkastuksen laadun vaikutukset veronkiertoon ja saada tietoa tilanteesta kehittyneissä valtioissa.

Aiemmat tutkimukset käsittelevät pääosin veroaggressiivisuuden käsitettä, joka kattaa sekä lailliset että laittomat toimet verotaakan minimoimiseksi (Frank ja muut, 2009). Määritelmä vastaa kuitenkin tutkielmassa veronkierrolle annettua määritelmää.

Veroaggressiivisuuden ja perheomisteisuuden yhteyttä on tutkittu jonkin verran aikaisemmin muun muassa Italiassa, Saksassa, Intiassa, Yhdysvalloissa ja Suomessa (Puji ja muut, 2019; Kovermann & Wendt, 2019; Chen ja muut, 2010; Steijvers & Niskanen, 2014 sekä Mafrolla & D`Amico, 2016). Tutkimukset ovat useista eri valtioista ja ne ovat raportoineet osin ristiriitaisia tuloksia siitä ovatko perheytykset veroaggressiivisempia kuin ei perheomisteiset. Perheen omistuksen ollessa suurta on perheytyksillä mahdollisuus saavuttaa merkittävää taloudellista etua veronkiertoa toimilla, mutta useat tutkimukset ovat kuitenkin korostaneet veronkierrosta perheytyksen omistajille koituvaa maineriskiä.

Tilintarkastusta koskevissa aiemmissa tutkimuksissa on havaittu korkeampien tilintarkastuspalkkioiden johtavan laadukkaampaan tilintarkastukseen. Laadun on puolestaan havaittu vähentävän veronkiertoa. Lestari ja Nedya (2019) ovat tutkineet intialaisia pörssiyrityksiä vuosina 2012–2017 ja Marzuki ja Syukur taas thaimaalaisia pörssiyrityksiä vuosina 2010–2018.

Tutkielman empiirisessä osuudessa tutkitaan perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun yhteyttä veronkiertoon regressioanalyysin avulla. Tutkimusaineisto on koottu Helsingin pörssiin listatuista yhtiöistä, aineisto koostuu yhteensä 89 eri yhtiön tiedoista kootusta 356 havainnosta. Regressioanalyysissä käytettävä malli on mukailtu Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessaan käyttämistä regressiomalleista suomalaisiin pörssiyrityksiin ja toimintaympäristöön soveltuvaksi. Analyysissä käytettävät tiedot kerätään yritysten tilinpäätöstiedoista, jotka on kerätty Orbis- ja Audit Analytics - tietokannoista sekä tarvittaessa yritysten nettisivuilta ja heidän julkaisemistansa taloudellisista raporteista, kuten vuosiraporteista.

Käytännön kannalta tämän tutkielman tarkoituksena on antaa uutta tietoa siitä, miten esimerkiksi verotusta koskevaa lainsäädäntöä ja sen valvontaa tulisi jatkossa kehittää, jotta onnistuttaisiin vähentämään veronkiertoa.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma koostuu kuudesta eri pääluvusta sekä niiden alaluvuista. Kolmessa ensimmäisessä pääluvussa luodaan pohja empiiriselle osuudelle teorian avulla. Ensimmäisessä luvussa käydään läpi yleisesti tutkimuksen taustaa, motiiveja sekä rajoituksia. Toisessa pääluvussa käydään läpi varsinaista teoreettista taustaa tutustuen ensin verosäädöksiin, jotka ovat tutkimuksen kannalta relevantteja. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään perheyriityksiä erityisesti Mecklingin (1976) agenttiteorian näkökulmasta. Tämän jälkeen käydään läpi veronkierron käsitettä ja aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia perheyriitysten kontekstissa. Samassa yhteydessä johdetaan tutkielman ensimmäinen hypoteesi.

Kolmannessa pääluvussa käydään läpi tilintarkastuksen laatua, joka on tässä tutkielmassa toinen tekijä, jonka vaikutusta veronkiertoon tarkastellaan. Ensimmäisessä alaluvussa rakennetaan pohjaa aiheelle määrittelemällä tilintarkastuksen laadun käsitettä. Tämän jälkeen seuraavassa luvussa käydään läpi niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat toteutuneeseen tilintarkastuksen laatuun ja seuraavassa tilintarkastuksen laadun mittaamista. Viimeisessä alaluvussa käydään läpi aiempia tutkimuksia liittyen tilintarkastuspalkkion ja tilintarkastuksen laadun väliseen yhteyteen. Luvun lopuksi johdetaan tutkielman toinen hypoteesi.

Tutkielman empiirinen osio alkaa neljännessä pääluvusta, jonka ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi tutkimuksen aineisto ja siihen liittyvät rajoitukset. Toisessa ja kolmannessa alaluvussa käydään läpi tutkimusmenetelmää, sen perusteluja sekä siihen liittyviä oletuksia ja rajoituksia. Seuraavassa luvussa käydään läpi regressioanalyysissä käytettävät muuttujat ja niiden perustelut, joista johdetaan tutkielmassa käytettävät mallit. Viides pääluku käsittelee tutkimuksen tuloksia, ja niiden yhteydessä käydään läpi muun muassa regressioanalyysin oletuksia. Tutkielman kuudes ja viimeinen pääluku pitää sisällään saatujen tutkimus tulosten yhteenvetoa sekä niistä tehtäviä

johtopäätöksiä ja tutkielmaan liittyviä rajoituksia. Luvussa käydään lisäksi läpi jatkotutkimusehdotuksia.

2 Verotus ja perheomisteisuus

Tässä luvussa käsitellään suomalaista verolainsäädäntöä, perheomisteisuutta sekä veronkiertoa. Ensin tutustutaan veronkiertoa koskevaan lainsäädäntöön, joka luo perustan veronkierrolle. Suomessa verotusta sääntelee verolait, jotka koskevat käytössä olevia erityyppisiä veroja sekä niitä vastaavia maksuja (Minilex, 2023). Tämän jälkeen tarkastellaan perheyriytyksiä, jotka Villalongan ja Amitin (2020) mukaan ovat merkittäviä työnantajia talouden kannalta. Omistusrakenteen käsittelyn yhteydessä käydään läpi myös agenttiteoriaa ja siihen liittyvää päämies-agenttiongelmää, erityisesti perheyriytysten näkökulmasta. Kyseessä Jensenin ja Mecklingin (1976) luoma teoria, joka kuvaa päämiehen ja agentin välistä suhdetta.

Viimeisissä luvuissa tarkastellaan veronkierron käsitettä sekä veronkiertoa perheyriytysten näkökulmasta. Aggressiiviset verokäytännöt ovat saaneet enenevässä määrin huomiota poliittisilta päättäjiltä maailmanlaajuisesti, koska niillä on merkittävä, vaikutu valtioiden varojenkäyttöön (Chen ja muut, 2010). Tästä huolimatta veronkierrolle ei ole aiempiin tutkimuksiin perustuen olemassa tiettyä selkeää määritelmää. Useimmat aiemmat tutkimukset käsittelevät nimenomaan Aiemmat tutkimukset käsittelevät pääosin veroaggressiivisuuden käsitettä, jolla viitataan vastaaviin toimiin kuin veronkierrolla.

2.1 Verolainsäädäntö

Suomessa verotusta voimassa olevista verotusta koskevista laeista merkittävimpiä ovat tuloverolaki, laki elinkeinotulon verottamisesta, veronkantolaki, laki verotusmenettelystä sekä maatilatalouden tuloverolaki. Lisäksi Oats ja Tuck (2019) huomauttavat, että on olemassa tiettyjä ylikansallisia lakeja, kuten EU säädökset. Suomen EU-jäsenmaana tulee sisällyttää nämä säädökset osaksi lainsäädäntöä.

EU säädöksiä on erilaisia ja ne vaihtelevat muun muassa velvoittavuudeltaan. Asetukset ovat suoraan velvoittavia, niitä on kokonaisuudessaan noudatettava kaikissa EU-maissa (Euroopan Unioni, 2023). Direktiivit taas ovat EU:n mukaan jäsenmaita velvoittavia tavoitteita, mutta maat itse päättävät millaisen lainsäädännön keinoin tähän tavoitteeseen päästään. Päätökset ovat puolestaan osoitettu tietyille tahoille ja sitovat niitä sellaisenaan.

EU-direktiivi (2016/1164) on kehitetty veronkiertoa ehkäisemään ja sen 6 artiklassa säädetään yleisestä väärinkäytösten vastaisesta säännöstä. 6 artiklan mukaan yhteisöveron laskennassa ei huomioida järjestelyjä, joiden ainoa tavoite on veroedun saavuttaminen. Sen mukaan järjestelyjä ei tule pitää aitoina, jos niiden käyttöönoton tarkoituksena ei ole todelliset kaupalliset tekijät. Verovelka lasketaan voimassa olevan lain mukaisesti, tehdyt järjestelyt huomioimatta.

Aiemmin mainittujen säädösten lisäksi on olemassa suosituksia, jotka ovat EU:n toimielinten ilmaisemia kantoja, eivätkä ne aiheuta oikeudellisia velvoitteita (Euroopan Unioni, 2023). EU:n antamat lausunnot toimivat samoin. EU normit ohjaavat Suomen lainsäädäntöä niin suoraan kuin välillisestikin. Knuutinen (2021b) toteaaakin, että EU-jäsenyys vaikuttaa jäsenmaiden veronkiertoa koskevan oikeudelliseen kehikkoon. Näin ollen se heijastuu hänen mukaansa myös veronkierron tutkimukseen.

Suomessa yritystoimintaa koskevat erityisesti muutamat voimassa olevista laeista. Laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558) säättää veronkierrosta yleislausekkeella. Lain 28§:ssä määrätään, että mikäli olosuhde tai tapahtuma on esitetty virheellisesti niin, ettei se vastaa sen todellista luonnetta, verotuksessa menetellään kuin olisi käytetty oikeaa muotoa. Laissa todetaan, että jos johonkin toimenpiteeseen on ryhdytty veron välttämisen tarkoituksessa omaisuus sekä verotettava tulo on mahdollisuus arvioida. Lakipykälä on selkeästi EU-direktiiviä noudattava.

Lisäksi laki elinkeinotulon verottamisesta 52 h § (24.6.1968/360) säättää veronkierrosta.

Sen mukaan saman lain aiemmassa luvussa (52 ja 52 a – 52 g §:ssä) säädettyjä säännöksiä ei noudateta, jos on selkeää, että järjestelyjen taustalla on veron kiertäminen tai välttäminen. Tullilaissa puolestaan (29.4.2016/304; 28§) säädetään vastaavaan tyyliin kuin verotusmenettelylaissa. Sen mukaan, jos jollekin olosuhteelle tai toimenpiteelle on annettu sen todellista tarkoitusta vastaamaton oikeudellinen muoto, tullaus menetellään kuin asiassa olisi käytetty oikeaa muotoa. perintö ja lahjaverolaissa, autoverolaissa sekä varainsiirtoverolaissa säädetään veron kiertämisestä, mutta näiden käsittely rajataan tämän tutkielman ulkopuolelle.

Verolait tarjoavat yrityksille erilaisia toimintavaihtoehtoja, joita tulee arvioida ja tehdä lopulta valinta, miten toimitaan (Oats ja Tuck, 2019) eli minkä perusteella verotusta suoritetaan. Erilaisista vaihtoehtoista koituvat veroseuraamukset eivät aina ole varmoja, johtuen verolakien epämääräisyydestä (Oats ja Tuck, 2019). Villalonga ja Amit (2020) huomauttavat, että omistusrakenne ei Yhdysvalloissa vaikuta lain mukaiseen veropolitiikkaan vaan ennemminkin toimiala sekä kokotekijät. Suomen yhteisöverojärjestelmä toimii samoin, eikä esimerkiksi perheomisteisuus ei vaikuta verotukseen. Seuraavassa luvussa siirrytäänkin tarkastelemaan perheomisteisuutta ja perheyrietyksen käsitettä.

2.2 Perheyrietykset

Suurin osa niin pörssilistatuista, kuin listaamattomistakin yhtiöistä ovat perheomisteisia (Villalonga ja Amit, 2020). Tämä tutkielma on rajattu koskemaan pörssilistattuja yhtiöitä. Vuonna 2016 Helsingin pörssiin listatuista yhtiöistä, perheomisteisia yhtiöitä on ollut 36 kappaletta, mikä on noin 34 % kaikista pörssiin listatuista yhtiöistä, kun perheyrietyksiksi rajataan yhtiöt, joissa perheen tai suvun omistusosuus on vähintään 25 % (Ikäheimo ja Lumijärvi. 2018).

Perheyrietykselle ei ole tiettyä selkeää määritelmää (Ikäheimo ja Lumijärvi, 2018 sekä Villalonga ja Amit, 2020). Aiheeseen liittyvästä aiemmasta kirjallisuudesta on

löydettävissä useita eri määritelmiä. Esimerkiksi Chen ja muut (2010) määrittelevät perheomisteisuuden hyvin laveasti; yrityksinä, joissa perustajaperhe on säilyttänyt paikkansa yrityksen johdossa tai osakkeenomistajia. Puji muut (2019) taas toteavat, että perheyrityksen määritelmä koskee kaikkia niitä yrityksiä, joissa on enemmistö omistaja.

Perheyritys on tärkeä niin nykyisille kuin tuleville sukupolville taloudellisesta näkökulmasta (Miller ja muut, 2013). Perheyritysten johtajat ovat usein hyvin sitoutuneita toimintaan pitkällä aikavälillä (Miller ja muut, 2013) ja siten myös toiminnan tavoitteet on tehty pitkälle aikavälille (Chen ja muut, 2010).

Perheomisteisuus näkyy yrityksen toiminnassa muutenkin kuin taloudellisissa tavoitteissa (Brune ja muut, 2019). Chen ja muut (2010) korostavat mainetekijöiden merkitystä perheyrityksen toiminnassa. Brunen ja muiden (2019) mukaan toimintaan liittyy paljon tunnepitoisia tekijöitä, esimerkiksi perheen maineen turvaaminen tai rauhan säilyttäminen perheen sisällä. Miller ja muut (2013) huomauttavat, että yritys nähdään perheen ponnisteluiden tuloksena ja siitä koetaan ylpeyttä. Perheyritysten tavoitteet sekä strategiat eroavatkin usein muista yrityksistä (Villalonga ja Amit, 2020). Ei taloudellisten tavoitteiden seuraaminen saattaa aiheuttaa sen, että yrityksen taloudellisen arvon maksimointi ei toteudu (Chen ja muut, 2010). Perheomisteisuuden hyödyllisyys ei ole yksiselitteistä. Yrityksen koko tai omistuksen jakautuminen ei yksin kerro siitä, onko perheomisteisuus eduksi (Miller ja muut, 2013).

Perheomisteisuutta on useissa tutkimuksissa tarkasteltu agenttiteorian näkökulmasta. Lestarin ja Nedyan (2019) mukaan sen avulla voidaan ymmärtää yrityksen hallintoa. Teorian kehittäjien Jensenin ja Mecklingin (1976) mukaan, päätöksentekovalta delegoidaan agentille, joka suorittaa tehtävää päämiehen puolesta. Päämies-agenttiongelmia syntyy, koska yrityksen johdon ja omistajien tavoitteet ovat eriävät sekä heidän välillensä saattaa vallita tiedon epäsymmetria (Jensen & Meckling, 1976). Yksilöllä on omat motiivinsa ja ihmisen toimintaa ohjaa henkilökohtaisen vaurauden tavoittelu (Puji ja muut, 2019). Tämä tarkoittaa käytännössä Pujin ja muiden mukaan sitä,

että päämiehelle on tärkeää tavoitella vaurautta osakekurssin kasvattamisen tai osinkojen avulla. Agentit taas tavoittelevat parempaa asemaa palkan tai palkkioiden avulla (Puji ja muut, 2019). Tämän seurauksena agentin toiminta ei aina ole päämiehen edun mukaista (Jensen & Meckling, 1976). Agenttiongelmia nousee keskiöön, kun päämiehen valvontamahdollisuudet agentin toimintaa kohtaan heikkenevät, jos tällä ei ole riittävästi tietoa agentin toiminnasta (Puji ja muut, 2019). Agentilla taas saattaa olla enemmän tietoa, kuin tarvitsisi ja mihin hänen kykynsä riittävät. Tästä seuraa niin kutsuttu tiedon epäsymmetrisyys (Puji ja muut, 2019).

Omistus on perheyriyksissä usein hyvin keskittynyttä (Chen ja muut, 2010). Agenttiteorian mukaan, perheomisteisissa yhtiöissä omistuksen ollessa keskittynyttä, päämies-agenttiongelmia ei näydy yhtä voimakkaasti (Martínez-García ja muut, 2021; Jensen & Meckling, 1976), koska johdon ja päämiesten tavoitteet ovat yhtenäisempiä (Martínez-García ja muut, 2021). Toisaalta voidaan taas ajatella, että agenttiongelmia korostuvat perheyriyksen tapauksessa. Toiminta ei välttämättä tähtääkään parhaaseen mahdolliseen tulokseen vaan tavoitellaan esimerkiksi toiminnan jatkuvuutta tulevien sukupolvien työllistämiseksi eikä keskitytä palkkaamaan pätevimpiä tarjolla olevia työntekijöitä (Bendickson ja muut, 2015). Bendicksonin ja muiden mukaan tämä ei kulje käsikädessä muiden osakkeenomistajien tavoitteen kanssa voiton tavoittelusta.

Agenttikustannukset muodostuvat siitä, kun päämiehen valinnat eivät aina maksimoi tulosta, valvonnan kuluista sekä siitä, kun toinen ihminen hoitaa tehtäviä päämiehen puolesta (Jensen ja Meckling, 1976). Jensenin ja Mecklingin mukaan näitä kustannuksia syntyy yrityksen johdon ja omistajien välille, mutta myös omistajien ja velkojien välille. Heidän mukaansa perheyriyksissä agenttikustannukset ovat kuitenkin pienempiä tai ne on mahdollista poistaa, kun yrityksen omistajat itse toimivat yrityksen johdossa.

Tangin ja muiden (2022) mukaan kaksoisomisteisuus (eng. dual holders) lisää yhteisöveronkiertoa perheyriyksissä. He tarkoittavat kaksoisomisteisuudella tilannetta, jossa samaan yritykseen on olemassa sekä velkasaamisia että sitoutunutta pääomaa.

Heidän mukaansa kaksoisomistajat ymmärtävät paremmin ristiriitaa velkojien ja omistajien välillä. Näin ollen veronkiertoon liittyvissä toimita huomioidaan paremmin molempien velkojien sekä omistajien etuja. Velkojien huoli omistajien riskinsiirtokannustimista vähenee ja toisaalta myös omistajien huoli kovista velkakustannuksista, jotka ovat seurausta liiallisesta veronkierrasta, vähenee (Tang ja muut, 2022). Tämä puolestaan tekee verosäästötoimista Tangin ja muiden mukaan entistä houkuttelevimpia.

Voidaan todeta, että agenttiteorian näkökulmasta ristiriita omistajien ja johdon välillä on usein pienempää perheyriyksissä, mutta pääomistajien ja vähemmistöosakkaiden välillä puolestaan suurempaa (Puji ja muut, 2019; Chen ja muut, 2010). Myös Lestari ja Nedyä (2019) nostavat esille, että omistuksen keskittyneisyys lisää veroaggressiivisuutta, kun pääomistajat tavoittelevat etuja vähemmistöosakkaiden kustannuksella. Chenin ja muiden (2010) mukaan suuri vaikutusvalta yrityksessä tarjoaa perheyriyksen tilanteessa mahdollisuuksia hakea säästöjä esimerkiksi veronkierron tai esimerkiksi lähipiiritapahtumien avulla. Seuraavana siirrytään tarkastelemaan itse veronkiertoa.

2.3 Veronkierron käsite

Yritysmaailmassa on hyvin yleistä harjoittaa veronkiertoa osana liiketoimintaa, ja veronkiertoon liittyvistä toimita on tullut kasvavissa määrin osa yritysten toimintaa (Tang, 2019). Kuten todettu yritykset pyrkivät veronkierron avulla maksimoimaan tulostaan, mutta Tang (2019) näkee sen lisäksi yrityksen arvoa kasvattavana tekijänä. Siitä huolimatta, että veronkiertoon kasvavissa määrin kiinnitetty huomioita, ei sille ole kehittynyt yksiselitteistä määritelmää (Oats ja Tuck, 2019; Knuutinen 2021, b). Käsite saatetaan määritellä eri tavoin riippuen määrittelevästä tahosta (Tang, 2019). Toiset tutkimukset määrittelevät veronkierron lainmukaisena toimintana, kun toiset näkevät sen nimenomaan laittomina toimita. Toiset määritelmät eivät tuo selkeästi ilmi, onko kyse

laillisesta toiminnasta vai ei. Joka tapauksessa, kuten Payne ja Raybon (2018) toteavat moraalisesti veronkierto on väärin.

Tang (2019) määrittelee veronkierron minä tahansa toimintana, joka johtaa alhaisempaan verotukseen lainmukaiseen verrattuna. Oatsin ja Tuckin (2019) mukaan veronkierrolla taas viitataan yksinkertaisesti siihen, että tehdään verotuksellinen valinta, joka johtaa alhaisempaan verovelvollisuuteen, kuin toinen vaihtoehto olisi johtanut. Eri maiden välillä voi olla erilaisia seurauksia verojen laiminlyömisestä (Brune ja muut, 2019). Oikeustapaukset toimivatkin Knuutisen (2021a,2021b) mukaan yhtenä veronkierron käsitteen määrittelyä ohjaavana tekijänä, mutta siitä huolimatta nekään eivät anna käsitteelle suoraa määritelmää (Knuutinen, 2021a).

Aiemmin kappaleessa 2.1 esille nostettu Laki verotusmenettelystä 28§ ei myöskään anna suoraa määritelmää veronkierrolle. OECD:n (2023) mukaan veronkierrossa on kyse järjestelyistä, joiden tavoite on vähentää verovelvollisuutta. Nämä toimet saattavat olla ristiriidassa lain alkuperäisen tarkoituksen kanssa, mutta silti täysin laillisia. Payne ja Raybon (2018) selittävät veronkierron nimenomaan lakien puitteissa tehtävänä maksettavien verojen minimointina. Heidän mukaansa kyseessä on hyväksytty ja jopa oletettu osa yrityksen verosuunnittelua. Lestari ja Nedyä (2019) pitävät veronkiertoa toimina, joissa yritys hyödyntää verosäännöksiin ja lakeihin liittyviä aukkoja, mikä vähentää yrityksen verotaakkaa.

Westin (2018) mukaan on olemassa useita termejä, joilla kaikilla on yhteinen, aiemmin määritelty pyrkimys; vähentää maksettavan veron määrää. Näihin käsitteisiin voidaan hänen mukaansa lukea veronkierto, verojen minimointi, verojen välttely, veropetokset, verosuunnittelu, verosuojautuminen, verojen hyväksi/väärinkäyttö, verojen huojennus ja verovastarinta. Veronkierto viittaa hänen mukaansa niin laittomiin kuin laillisiin toimiin. Oats ja Tuck (2019) sen sijaan korostavat, että veron kierto ja veron välttely ovat eri asioita. Oatsin ja Tuckin mukaan erot liittyvät lainsäädäntöön sekä ajalliseen perspektiiviin. Heidän mukaansa kierrosta on kyse, kun välttelyä tehdään vasta verovelan

jo kerryttyä ja, kun kyse on taas veron välttelystä, toteutetaan sitä jo etukäteen, jo verotuksen arviointi ja toimeenpanoja tehtäessä.

Yrityksen verojen kierto nähdään usein yrityksen arvoa kasvattavana tekijänä (Chen ja muut, 2014). Chenin ja muiden mukaan se on varojen siirtoa valtiolta yrityksille, mutta se ei kuitenkaan ole ilmaista. Itse toteuttaminen maksaa, jonka lisäksi yritys ottaa maineriskin sekä riskin mahdollisista seuraamuksista (Chen ja muut, 2014). Veronkiertoa voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Steijvers ja Niskanen (2014) nostavat esille eräänä vaihtoehtona tytäryhtiöiden perustamisen ulkomaille alhaisen verotuksen maahan. Usein puhutaan niin sanotuista veroparatiiseista. Overesch ja Wolff (2021) nostavat taas esille yhtenä yleisenä keinona kiertää veroja oman ja vieraan pääoman ehtoisen rahoituksen välisen eron.

Chenin ja muiden (2010) mukaan veroaggressiivisuudesta koituvia säästöjä valuu osakkeenomistajille, jonka vuoksi voidaan ajatella heidän toivovan sitä. Johto puolestaan hyötyy, jos heille joko suoraan tai välillisesti korvataan verotehokkuudesta kertyvää säästöä. Tang (2019) nostaa esille sijoittajien väliset näkemyserot veronkiertoon liittyen, jotka johtuvat eroista eri maiden oikeudellisten laitosten eroista, riippuen siitä, miten sijoittajien oikeudet on turvattu (eli agenttikustannuksista).

Toisaalta, kuten todettu veronkiertotoimet näkyvät lisäksi yrityksen arvossa ja siten osakkeenomistajien salkuissa. Pujin ja muiden (2019) mukaan aggressiiviset veronkiertotoimet, jotka saattavat olla harmaalla alueella houkuttelevat sekä johtoa että sidosryhmiä voiton maksimoimiseksi, vaikka toimet saattavat olla haitallisia yrityksen tulevaisuuden kannalta. Veronkierto on optimaalisinta, kun arvioidaan toimilla saavutettavia kuluja ja hyötyjä (Lei ja muut, 2021) ja löydetään piste, jossa rajakustannukset ja hyödyt kohtaavat (Armstrong ja muut, 2015).

Chen ja muut (2010) kuvaavat yritysten vaihtavan veronkierrolla saavuttamansa marginaaliedut rajakustannuksiin. Marginaali hyötyjä, joita ovat esimerkiksi parempi

tulos verrataan verojen kierron aiheuttamiin kuluihin (Brune ja muut, 2019). Richardsonin ja muiden (2015) mukaan, kun hyödyt ylittää haitat, on yleistä harjoittaa veronkiertoa. Wilden ja Wilsonin (2018) mukaan yrityksen tulisi toteuttaa verosuunnittelun mukaiset toimet, jos sen avulla saavutettavat hyödyt ylittävät oletetut kustannukset.

Oletettujen kulujen määrä on kuitenkin usein vaikeasti arvioitavissa, toteavat Wilde ja Wilson (2018). Heidän mukaansa kuluja arvioidessa tulisi huomioida päämies-agenttiristiriidasta aiheutuvat agenttikustannukset, toteuttamiskustannukset sekä tulokseen heijastuvat kustannukset, jotka liittyvät toteutettavaan verostrategiaan. Näitä kuluja on Brunen ja muiden (2019) mukaan esimerkiksi verotuomioistuimen määräämät maksut sekä korvaukset, joita maksetaan veroasiantuntijoille. Näiden lisäksi kustannuksia ovat lisäksi esimerkiksi mainehaitta, joka korostuu perheyriyksen toiminnassa (katso esimerkiksi Puji ja muut, 2019; Chen ja muut, 2010). Kyseessä ei ole suoraan taloudellinen kustannus, mutta välillisesti tämä saattaa aiheuttaa yritykselle merkittäviä menetyksiä. Chen ja muut (2010) mukaan haittoja ovat rangaistukset, toteuttamiskustannukset ja tulonsiirto. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan veronkiertoa tutkimusaiheen näkökulmasta perheyriyksissä käyden läpi aiempia tutkimuksia.

2.4 Veronkierto perheyriyksissä

Perheyriyksen veroaggressiivisuuteen liittyvät aiemmat tutkimukset ovat antaneet osin ristiriitaisia tuloksia. Chen ja muut (2010) ovat tutkineet perheyriyksissä vaikuttavan agentti ongelman vaikutusta yhtiön verotoimintoihin. Tutkimuskohteena on pankkialalla toimivien perheyriyksen veroaggressiivisuus. Tutkimus on suoritettu Yhdysvaltain pörssiin listatuilla yhtiöillä vuosina 1996–2000 kerätyllä aineistolla sisältäen 3865 havaintoa. Tutkimuksessa on käytetty kahta veroasteen mittaria (ETR sekä cash ETR) ja kahta kirjanpitoarvon ja verotusarvon eroon liittyvää mittaria.

Tutkimustulosten mukaan, perheyrietykset ovat vähemmän veroaggressiivisia. Perheomistajilla on yleensä merkittävä omistusosuus, jonka vuoksi he hyötyvät muita enemmän verotuksessa tehdyistä säästöistä tai tulonsiirroista. Kuitenkin johtuen pitkästä sijoitushorisontista ja isoista omistusosuuksista, ovat he lisäksi usein enemmän huolissaan mainehaitoista ja rangaistuksista, joita veronkierrosta saattaa seurata. Vaikka heillä on veroja kiertämällä mahdollisuus maksimoida voittojaan, on asialla kuitenkin kääntöpuoli ja säästöt verotuksessa saattavat aiheuttaa heille merkittävimpiä kustannuksia. Ulkopuolinen sijoittaja, joka on sitoutunut toimintaan pitkällä aikavälillä saattaakin lisätä veroaggressiivisuutta, koska he haluavat vähentää veronsiirtoja, joita perhe saavuttaisi veronkierrolla. Perheyrietysten veronkierto vähenee tutkimuksen mukaan entisestään myös tilanteessa, jossa perhe kaipaa ulkopuolista rahoitusta.

Steijvers ja Niskanen (2014) ovat myös tutkineet perheyrietysten veroaggressiivisuutta agenttiteorian näkökulmasta. Aineisto on kerätty kyselynä suomalaisilta yksityisiltä perheyrietyksiltä vuosilta 2000–2005. Tutkimuksessa on tutkittu, ovatko perheomisteiset listaamattomat yritykset veroaggressiivisempia, kuin ei-perheomisteiset. Tarkoituksena on saada tietoa nimenomaan korkean verotuksen maista, koska useimmissa veroaggressiivisuuden tutkimuksista sijoittuvat Yhdysvaltoihin, jossa verotuksen taso on alhaisempi. Lisäksi he ovat tutkineet omistuksen ja johdon eriytymisen vaikutusta agenttiongelmahan ja siten myös veroaggressiivisuuteen. Tutkimuksen avulla on hankittu tietoa hallituksen valvonnan vaikutuksesta agenttiongelmahan eli kuinka johdon valvonnan avulla voidaan vähentää aggressiivista verokäyttäytymistä. Veronkiertoa on mitattu tutkimuksessa ETR:llä.

Tutkimustulosten perusteella perheyhtiöt ovat vähemmän veroaggressiivisia kuin omistuspohjaltaan toisenlaiset yritykset. Tutkimuksen mukaan perheyrietysten toimitusjohtajan pienempi omistusosuus lisää veroaggressiivisuutta. Tätä vaikutusta kuitenkin lieventää, jos yrityksen johtokunnassa on täysin ulkopuolinen jäsen. Myös Brune ja muut (2019) ovat havainneet, että kun perheyrietyksen perustaja toimii

toimitusjohtajana, yritys harjoittaa vähemmän veronkiertoa verrattuna tilanteeseen, jossa toimitusjohtajana toimisi ulkopuolinen henkilö tai perustajan jälkeläinen.

Puji ja muut (2019) ovat tutkineet perheomisteisuuden vaikutusta aggressiivisiin veronkiertotoimiin teollisuusalan yrityksissä Indonesiassa sisältäen 194 havaintoa 31 eri yrityksestä. Aineisto on kerätty pörssilistattujen yritysten tilinpäätöksistä ja taloudellisista raporteista vuosilta 2011–2017. Taustalla on Indonesiassa pinnalle nousut aggressiivisen verosuunnittelun ilmiö ja siihen liittyvät tapaukset. Puji ja muut ovat käyttäneet tutkimuksessaan verotuksen mittarina todellista veroastetta ETR, jossa verokulut jaetaan kokonaistuloilla ennen veroja.

Tulosten perusteella perheomisteisten yhtiöiden omistajat käyttävät valtaansa verosuunnitteluun ja perheomisteisuus vähentää aggressiivista veronkiertoa. Merkittävänä perheyriyten veronkiertoon vaikuttavana tekijänä esiin nousevat heidän mukaansa mainetekijät. Perheen maine saattaa kärsiä, jos aggressiiviset verotoimet tuodaan ilmi. Lisäksi tästä saattaa aiheutua seuraamusmaksuja.

Mafrolla ja D'Amico (2016) ovat tutkineet perheomisteisuuden vaikutusta veroaggressiivisuuteen Italian pörssiin listatun yhtiön aineistoilla sisältäen havaintoja yhteensä 1098 tarkasteluvuodelta 183 eri yrityksestä vuosilta 2006–2011. Motiivinaan heillä on saada lisätietoa aiheesta. He ovat tutkimuksessaan huomioineet perheen omistuksen sekä osallistumisen määrän vaikutusta. He ovat mitanneet veroaggressiivisuutta ETR: llä, kuten useissa muissakin tutkimuksissa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan havaita epälineaarinen yhteys perheomisteisuuden ja veroaggressiivisuuden välillä. Lisäksi tutkimuksessa on mitattu hallinnan vaikutusta, joka määrittelee perheen osallistumista toimintaan. Tulosten perusteella perheen osallistuessa toimintaan liikaa, yhtiöt kiertävät veroja, jopa enemmän kuin muut yritykset. Tällöin perheomisteisuudella ei ole veronkiertoa heikentävää vaikutusta. Jos taas perheen osallistuminen on vähäisempää, vähentää se

veronkiertoa, koska sijoittajat vaativat tällöin verolainsäädännön noudattamista varmistaakseen luottamuksen perheomistajien toimintaan.

Kovermannin ja Wendtin (2019) mukaan omistusrakennetta veroaggressiivisuuden kannalta on tutkittu aiemmassa kirjallisuudessa vähän, joka toimi motiivina heidän tutkimuksessaan. Heidän aineistonsa on kerätty saksalaisilta suurilta, yksityistä perheyrytyksistä vuosilta 2010–2014 sisältäen 678 yrityksen tietoja. He huomauttavat, että agenttiteorian näkökulmasta tiedon epäsymmetrian ongelmat ovat pienempiä yksityisissä perheyrytyksissä, koska he eivät ole yhtä alttiita markkinoiden paineelle.

Tutkimustulosten mukaan veronkierto lisääntyy sitä mukaa, kun perheen omistusosuus suurenee, eli kun määräysvalta ja omistus on samoissa käsissä, on veronkierto aggressiivisempaa. Tulokset ovat selkeästi muista eriäviä ja tutkimuksissa on havaittu perheomisteisuuden lisäävän veronkiertoa verrattuna ei-perheomisteisiin yrityksiin. Tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että saman suvun tai perheen osakkaiden määrän kasvu vaikuttaa positiivisesti veronkiertoon. Tulosta halutaan tällöin maksimoida, jotta voidaan maksaa enemmän osinkoja. Omistuksen ja määräysvallan eriyttäminen ovat siis veronkiertoa hillitseviä tekijöitä perheyrytyksissä. He nostavat esille, että vastoin Chenin ja muiden (2010) tutkimustuloksia perheyrytykset eivät välttämättä ole valmiita luopumaan mainetekijöiden vuoksi saavutettavissa olevista taloudellisista hyödyistä. Steijvers ja Niskanen (2014) kuitenkin huomauttavat, että monimutkaista veronkierron käsitettä ei tule selittää vain taloudellisilla tekijöillä, vaan myös sosioemotionaaliset tekijät on otettava huomioon.

Aiemmissa tutkimuksissa on saatu ristiriitaisia tuloksia, eikä empiirisissä tutkimuksissa ole löytynyt yhdenmukaista yhteyttä perheomisteisuuden sekä veronkierron välille. Qawqzeh (2023) on tutkinut omistusrakenteen ja tilintarkastuksen laadun vaikutusta veronkieroon Jordaniassa, löytääkseen keinoja veronkierron vähentämiseen. Aineisto on kerätty Ammanin pörssiin listatuista yhtiöistä vuosilta 2009–2020. Hänen mukaansa, vaikka erityisesti omistusrakenteen yhteyttä veronkiertoon on tutkittu laajasti, saadut

tutkimustulokset ovat ristiriitaisia ja tehty kehittyneissä valtioissa. Tässä tutkimuksessa perheomisteisuus nousee tutkimuksessa esiin veronkiertoa lisäävänä omistusmuotona (Qawqzeh, 2023). Aiemmat tutkimustulokset viittaavat siihen, että perheyriytysten välillä esiintyy eroja siinä, paljonko ne harjoittavat veronkiertoa. Tämä riippuu perheen osallistumisesta yrityksen toimintaan niin omistuksen, johdon kuin hallinnonkin välityksellä. Perheen osallistumisen ja kontrollin lisääntyessä yrityksessä vaikuttaa sillä olevan veronkiertoa lisäävä vaikutus.

Aiemmat tutkimukset ovat nostaneet esille agenttiteorian merkityksen perheyriytysten tapauksessa. Jensenin ja Mecklingin (1976) agenttiteorian pohjalta, perheomisteisuus saattaa helpottaa agenttiongelmia, vähentämällä opportunistisia toimia, kuten johdon aggressiivista verotoimintaa. Kun omistus ja johto on keskittynyttä vähentää tämä lisäksi informaation epäsymmetriaa. Toisaalta joissain tilanteissa on nähty, että perheomisteisuus saattaa pahentaa agenttiongelmia. Omistuksen ja johdon tavoitteet saattavat olla eriävät, jos yrityksen toiminnassa on mukana myös perheen ulkopuolisia.

Veronkiertoa suunniteltaessa verrataan usein siitä seuraavia haittoja sekä hyötyjä. Mainetekijät nousevat perheyriytysten kontekstissa tärkeiksi tekijöiksi ja niitä ovat tutkimustulosten perusteella korostaneet ainakin Puji ja muut (2019) sekä Chen ja muut (2010) sekä Steijvers ja Niskanen (2014). Perheet eivät ole valmiita luopumaan maineestaan saavuttaakseen taloudellista etua. Mainehaitat ovat perheyriytysten kontekstissa erityisen merkittäviä haittoja ja saavat ison painoarvon, koska yritys voidaan yhdistää suoraan tiettyyn perheeseen tai sukuun. Myös toiminnan jatkuvuutta pidetään tärkeänä tulevien sukupolvien talouden kannalta. Ristiriitaisista tuloksista huolimatta suuri osa aiemmista tutkimustuloksista viittaa kuitenkin siihen, että perheomisteisuus vähentää veronkiertoa. Etenkin, jos perheen rooli yrityksen toiminnassa ei nouse liian merkittäväksi. Aiempiin tutkimuksiin nojaten johdetaan tutkielman ensimmäinen hypoteesi:

H1: Perheomisteisuus on negatiivisesti yhteydessä yhtiön harjoittamaan veronkiertoon verrattuna ei-perheomisteisiin yhtiöihin.

Verotukselliset asiat ovat yksi merkittävimmistä haasteista, joita perheyrietykset kohtaavat (Euroopan Unioni, 2023). Aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin esiintynyt jonkin verran ristiriita tuloksissa liittyen perheyrietyksiin ja veroaggressiivisuuteen sekä veronkiertoon. Jo itse käsitteiden määrittelystä on monenlaisia näkemyksiä. Tämän vuoksi on tärkeää saada lisää tutkimustietoa aiheesta. Koska omistusrakenne vaikuttaa agenttiteoriaan perustuen tilintarkastajan valintaan (Habib ja muut, 2019), voidaan päätellä perheomisteisuuden heijastuvan tilintarkastuksen laatuun. Tilintarkastajan valinnalla taas puolestaan saattaa olla vaikutusta tilintarkastuksen laatuun, jota käydään syvemmin läpi seuraavassa luvussa.

3 Tilintarkastuksen laatu

Tilintarkastuksen alalle keskittyvissä tutkimuksissa tilintarkastuksen laatu on yksi keskeinen tutkimusaihe (DeFond ja muut, 2014). Tässä luvussa perehdytään tilintarkastuksen laadun käsitteeseen, tilintarkastuksen laatuun vaikuttaviin tekijöihin sekä tilintarkastuksen laadun mittaamiseen. Tilintarkastuksen laatua Suomessa valvoo patentti ja rekisterihallitus eli PRH (Tilintarkastuslaki, 18.9.2015/1141, 7 :1). Heidän tehtävänä on valvoa, että tilintarkastajat noudattavat tehtävissään tilintarkastuslain (4 :3) mukaista hyvää tilintarkastustapaa.

Tilintarkastuksen laatu koostuu useista eri osatekijöistä, joka tekee laadun määrittelemisestä sekä mittaamisesta monimutkaista. Erilaiset tilintarkastuksen laadulle annetut määritelmät liittyvät niin tilintarkastukseen laitettuihin panoksiin, tarkastajan riippumattomuuteen kuin tarkastajan osaamiseenkin (Bell ja muut, 2015). Aikaisemmissa tutkimuksissa on käytetty useita erilaisia mittareita, mutta ei ole selkeyttä siitä, mikä on paras mittari tilintarkastuksen laadulle (DeFond ja muut, 2014). DeFondin ja muiden mukaan epäselvyyttä on myös siitä, kuinka laatua tulisi arvioida. Tilintarkastuksen laatu onkin paljon kiinni siitä, kuka sitä tarkastelee (Knechel ja muut, 2013). Esimerkiksi tarkastajat, lainsäätäjät ja sidosryhmät näkevät laadun vaatimukset eri tavoin, riippuen siitä, mihin he tietoa tarvitsevat.

3.1 Tilintarkastuksen laadun määritelmä

Vaikka tilintarkastuksen laatua on tutkittu useamman vuosikymmenen ajan ei laadulle ole edelleenkään löytynyt selkeää yksiselitteistä määritelmää (Knechel ja muut, 2013; Kihn 2017). Pääomamarkkinoiden vakauden säilymisen, sijoittajien luottamuksen kannalta tilintarkastajien rooli nousee merkittäväksi (Koh ja muut, 2023). Francis (2004) korostaa tilintarkastuksen merkitystä erityisesti julkisesti noteeratuissa yhtiöissä, joissa omistus ja johto on eriytynyt. Tilintarkastuksen avulla voidaan vähentää muun muassa verottajan valvonnan tarvetta (Korkeamäki, 2017, s.8.). Tärkein tilintarkastusta

säätelevä laki on tilintarkastuslaki (PRH, 2019), mutta sekään ei anna selkeää määritelmää tilintarkastuksen laadulle, kuten Kihn (2017) toteaa. Tilintarkastuslain 4 luvun 5§: ssä kuitenkin määritellään, että tilintarkastajan tulee huolehtia työnsä laadusta.

Francisin (2004) mukaan tilintarkastuksen laadun kannalta ensimmäinen lähtökohta ovat lakisääteiset sekä ammatilliset vaatimukset, jotka tilintarkastuksen tulee täyttää. Francisin (2011) mukaan tilintarkastajan tulee antaa asianmukainen tilintarkastusraportti asiakkaan taloudellisen raportoinnin asianmukaisuudesta, jolloin voidaan katsoa tilintarkastuksen laadun olevan kunnossa. Lestarin ja Nedyan (2019) mukaan tarkastuksen hyvä laatu syntyy noudattamalla tilintarkastajien ammattistandardeja.

Laadusta on oikeudellisesta näkökulmasta ajateltuna kyse siitä, että tarkastus joko onnistuu tai sitten epäonnistuu (Francis, 2011). Kun laatu on heikkoa, esiintyy paljon tarkastuksen epäonnistumisia (Francis, 2004). Tarkastus voi epäonnistua, jos tarkastaja ei noudata tilintarkastusstandardeja (Francis, 2004), jos tilintarkastajan riippumattomuus ei toteudu (Francis, 2011) tai tarkastaja epäonnistuu lausunnon antamisessa antaen virheellisen lausunnon (Francis, 2004 ;2011). Francis (2004) nostaa esille kysymyksen siitä, onko laadukkaalle tarkastukselle oikeastaan kysyntää, koska käytännössä jokainen auktorisoitu tarkastaja pystyy lain puitteissa täyttämään tarkastukselle asetetut vaatimukset

Tilintarkastuksen laadusta puhuttaessa on kuitenkin kyse muustakin kuin siitä, että ajatellaan vain virheiden havainnointia (DeFond ja muut ,2014). DeFond ja muut (2014) huomauttavat, että vaikka heidän mukaansa laadukkaan tarkastuksen vaatimuksena on laadukas lausunto tilintarkastajalta, kyse ei ole vain siitä, onnistuuko tarkastaja antamaan lausunnon, vaan sen laadusta ja perusteluista eli sisällöstä. Francisin (2014) mukaan, jos huomioidaan ainoastaan tarkastuksen onnistuminen tai epäonnistuminen, jää laadun jakautuminen muuten täysin huomioimatta ja syntyy kaksi eri luokkaa. On myös otettava huomioon, että vuosittain tarkastuksista vain alle 1 % epäonnistuu

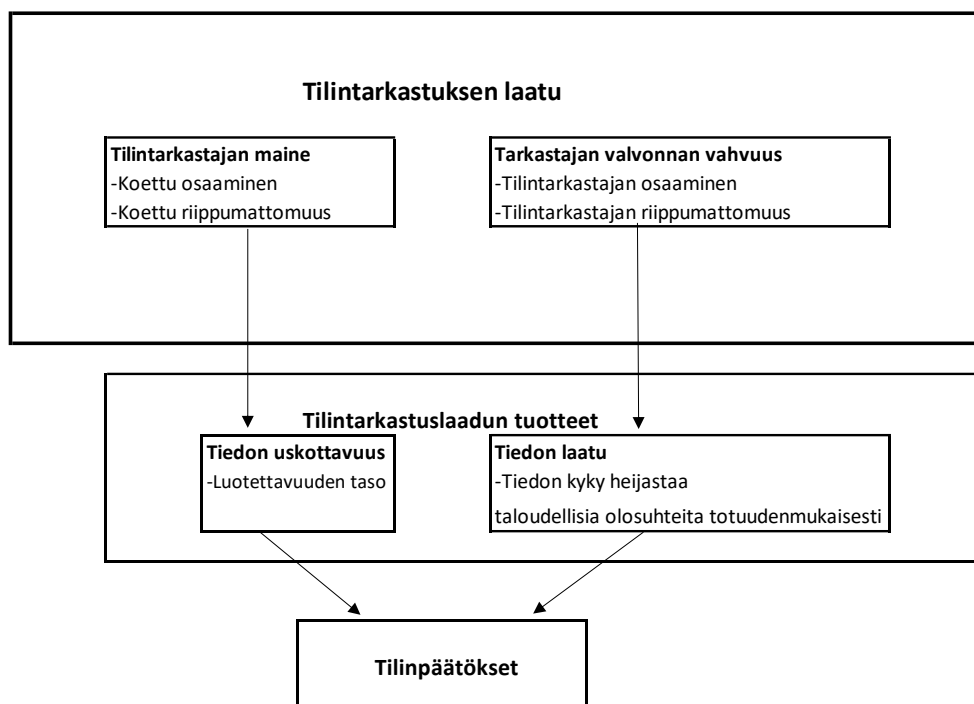
(Francis, 2004; 2011). Loput 99 % tarkastuksista, joiden ei tiedetä tällä mittarilla olevan virheellisiä ovat kuitenkin laadultaan merkittävästi toisistaan eriäviä, ja haasteena onkin, kuinka näiden laadun vaihtelua voidaan mitata. (Francis, 2011). On pohdittu, että todellisuudessa laadultaan heikkojen tarkastusten osuus on vielä suurempi (Francis, 2011).

Francis (2004 ;2011) näkeekin tilintarkastuksen laadun eräänlaisena janana, jonka toisessa päässä tilintarkastuksenlaatu on heikko ja toisessa korkea. Sijoittuminen tällä janalla on riippuvainen useista eri tarkastuksen laatuun vaikuttavista osatekijöistä. Tilintarkastuksen laatu voidaan yhdistää myös tilintarkastuksessa havaittuihin virheisiin ja ajatellaan, että mitä enemmän tarkastuksessa tehdään virheitä, sitä heikompa laatu on (Francis,2004). Aobdian (2019) mukaan vaikka tarkastus olisi suoritettu standardien mukaisesti, mutta huonosti, tarkastuksen lopputuloksena on huonolaatuinen raportointi, ja tilinpäätös, joka sisältää enemmän jaksotuksia sekä tulosten oikaisujen todennäköisyys kasvaa.

Laadukas tilintarkastus antaa varmistusta yrityksen tilinpäätösraportoinnin laadusta sekä raportointisysteemien toimivuudesta (DeFond ja muut, 2014). DeFond ja muut näkevät tilintarkastuksen laadun osana yrityksen taloudellisen raportoinnin laatua ja laadun vaatimukset asiakaslähtöisinä. Verojen kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että tarkastaja on esimerkiksi tarkastanut, että verojen laskennan perusteet ovat asianmukaiset ja tilinpäätöksessä olevat verot täsmäävät verottajalta saatuihin tietoihin. Lestarin ja Nedian (2019) mukaan laadun tavoitteena onkin tarjota yrityksen tilinpäätöksen lukijalle riippumaton varmistus sen taloudellisen raportoinnin oikeellisuudesta ja läpinäkyvyydestä.

Watkins ja muut (2004) ovat kehittäneet viitekehysten, joka nostaa esille tilintarkastuksen laadun eri ulottuvuuksia, osatekijöitä sekä niiden välisiä suhteita ja niiden vaikutuksia tilinpäätökseen. Viitekehys on esitetty kuviossa 1. Watkinsin ja

muiden (2004) mukaan tilintarkastajan valvonnan vahvuus näkyy informaation laadussa, raportit vastaavat yrityksen todellista taloudellista tilaa. Valvonnan vahvuuteen vaikuttaa niin tilintarkastajan osaaminen kuin riippumattomuuskin (Watkins ja muut, 2004). Lisäksi oikeudenkäyntiriski on tekijä, joka ajaa tilintarkastajaa valvomaan raportoinnin laatua (DeFond ja muut, 2014).

Kuvio 1. Tilintarkastuksen laadun viitekehys (Watkins ja muut, 2004).

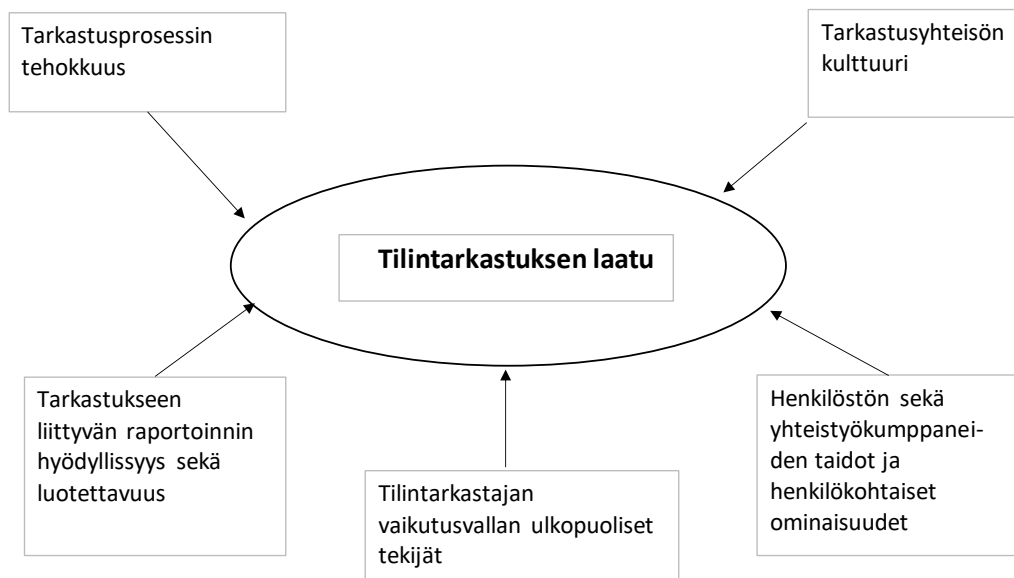
Tilintarkastajan maine näkyy siinä, kuinka luotettavana tilintarkastuksen lukijat tietoa pitävät, onko tilintarkastaja riippumaton (Watkins ja muut, 2004). Lisäksi se kertoo tilintarkastajan kyvystä parantaa tilinpäätöksen uskottavuutta. He jatkavat, että maine koskee usein koko tilintarkastusyhteisöä. Valvonnan vahvuudessa saattaa kuitenkin esiintyä vaihtelua eri tarkastusten välillä, jonka vuoksi lyhyellä aikavälillä tarkastaja saattaa tarjota huonolaatuista tarkastusta, mutta markkinoilla se nähdään tästä huolimatta luotettavana. Maineesta ja valvonnan vahvuudesta siis syntyy uskottava sekä laadukas tieto. Seuraavaksi siirrytään tutkimaan tarkemmin niitä tekijöitä, jotka näkyvät lopullisessa tilintarkastuksen laadussa.

3.2 Laatuun vaikuttavat tekijät

Tässä luvussa perehdytään niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat edellisessä luvussa määriteltyyn tilintarkastuksen laatuun. Luvussa käydään erityisesti läpi aiempia tutkimuksia tilintarkastuspalkkion merkitykseen liittyen. Tilintarkastuksen laadun tarkastelun helpottamiseksi on luotu useita viitekehyksiä. Kuten Knechel ja muut (2013) korostavat kuvaavat viitekehykset tarkastuksen laadun arvioinnin haastetta niin teoreettisesta kuin käytännönkin näkökulmasta.

Financial Reporting Council, FRC on Isossa-Britanniassa toimiva, muun muassa kirjanpitäjien ja tilintarkastajien toimivaa valvova taho (FRC, 2023). He ovat vuonna 2008 luoneet viitekeh्यksensä tilintarkastuksen laadun arvioimiseksi. Kuviossa 2. esitettynä heidän viitekeh्यkseensä perustuen tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat viisi tekijää. Ensimmäisenä tilintarkastusorganisaation sisäinen kulttuuri, johon kuuluu kulttuuri, jossa laadukas tarkastus on tavoiteltavaa, sitä vaalitaan ja siitä palkitaan. Toisena tekijänä henkilöstön sekä yhteistyökumppaneiden henkilökohtaiset taidot sekä ominaisuudet. Tähän sisältyy muun muassa hyvä perehdytys, asiakkaan liiketoiminnan ymmärtäminen ja periaatteiden sekä eettisten standardien noudattaminen.

Kolmantena itse tarkastusprosessin tehokkuus, joka sisältää muun muassa riippumattomuuden varmistamisen, teknisen tuen ja tarkastusmenetelmien suunnittelun (FRC, 2008). Neljäntenä FRC nostaa esille tarkastusprosessiin liittyvän raportoinnin luotettavuuden sekä hyödyllisyyden, jonka mukaan muun muassa tilintarkastajan tulee antaa selkeä sekä yksiselitteinen kertomus ja tehdä asianmukaiset johtopäätökset tilinpäätöksen. Sundgren ja Svanström (2014) huomauttavat raportointikäytäntöjen merkityksestä, koska tarkastajan ominaisuudet vaikuttavat tilintarkastuksen laatuun raportointikäytäntöjen avulla. Viidentenä laatuun vaikuttaa FRC (2008) mukaan myös tekijät, jotka ovat tilintarkastajan kontrollin ulkopuolella. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sääntely-ympäristöä sekä johdon kohdalla sitä, että he edesauttavat luotettavan raportin tekemistä.

Kuvio 2. Tilintarkastuksen laadun viitekehys (FRC, 2008).

Francis (2011) on luonut oman viitekehyksensä, jonka avulla tilintarkastuksen laatua voidaan arvioida. Hänen analyysiinsä kuuluu kuusi eri tasoa, jotka kaikki vaikuttavat toteutuneeseen tilintarkastuksen laatuun. Näihin lukeutuu tilintarkastukseen käytetty panos, tilintarkastusprosessi, tilintarkastusyhteisö, jossa tarkastaja työskentelee, tilintarkastus alana sekä markkinat, erilaiset instituutiot ja tilintarkastuksesta koituvat lopputulokset. Jokaisella näistä tasoista on osaltaan vaikutusta tilintarkastuksen laatuun (Francis, 2011). Knechel (2013) kuitenkin huomauttaa, että jokaisella näistä tasoista toimivilla tahoilla on omat motiivinsa. Lisäksi hänen mukaansa on otettava huomioon, että alemman tason toimet vaikuttavat väistämättä ylempään tasoon, tilintarkastajan päätökset näkyvät tarkastusprosessissa ja prosessista taas koostuu toimeksianto ja niin edelleen.

Knechel ja muut (2013) ovat esittäneet tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat tekijät neliosaisen tulokortin avulla. Ensimmäisenä siihen vaikuttaa panokset, jotka näkyvät tarkastusryhmän yksilöllisinä ominaisuuksina, joita on esimerkiksi asiantuntemus sekä ammatillinen skeptisyys. Toisena itse prosessi, jonka vaikutus syntyy tarkastusprosessin ominaispiireistä, joihin kuuluu esimerkiksi analyyttiset toimenpiteet ja työpapereiden

läpikäynti. Kolmantena tulokset, joihin vaikuttaa muun muassa raporttien tarkkuus sekä laatu. Viimeisenä tullaan toiminta kontekstiin, johon vaikuttavat tekijät, jotka saattavat vaikuttaa tilintarkastajan kannustimiin kuten palkkiot. Kontekstitekijät myös heijastuvat panoksiin Knechelin ja muiden (2013) mukaan.

Yksittäisistä laatuun vaikuttavista tekijöistä tilintarkastusyhteisön koko on yksi tekijä, jonka on nähty vaikuttavan tilintarkastuksen laatuun. Esimerkiksi Francis (2004) toteaa, että Big 4 -yhteisöjen tekemät tarkastukset ovat usein paremman laatuista. Big 4-yhteisöt nähdään hänen mukaansa homogeenisenä joukkona. Big Four -yhteisöillä viitataan maailmaan neljään suurimpaan tilintarkastusyhteisöön; KPMG, Deloitte, Ernest & Young sekä PwC. Lennox (1999) sekä Krishnan (2002) esittävät myös tutkimuksissaan, että suurempien yhteisöjen laatu on parempaa. Toisaalta voidaan ajatella, että tässä ei olekaan kyse tarkastajasta, vaan niin sanotut hyvät yritykset, joilla on parempi tulos valitsevat tarkastusyhteisön Big 4 -yhteisöjen joukosta (Francis, 2004). Lowensohn ja muut (2007) esittävät taas, että Big 4 -yritykset olisivat itse valikoivampia asiakkaistaan.

Lowensohn ja muut (2007) sekä Sundgrenin ja Svanström (2014) ovat tutkimuksissaan yhdistäneet Big 4 -yhtiöt korkeampiin palkkioihin, mutta ei kuitenkaan korkeampaan laatuun. Myös Aobdia (2019) on tutkimuksessaan havainnut, ettei Big 4-yhtiön vaikutus laatuun ole positiivinen vastoin aiempia tutkimustuloksia. Gunn ja muut (2017) puhuvat keskittymisestä, joka johtaa Big 4-yhtiöiden hintojen nousuun, laatua nostamatta. He ovat jopa havainneet tutkimuksissaan laadun heikkenemistä Big 4- yhtiöiden kohdalla. Mohammadrezaei ja muut (2018) toteavat, että suuremmat tarkastusyhteisöt harjoittavat hintasyrjintää tarjoamalla isompaan hintaan palveluita, jotka eivät kuitenkaan ole laadultaan parempia.

Lestari ja Nedyä (2019) ovat havainneet tilintarkastuksen laatua tutkiessaan, että korkeammat tilintarkastuspalkkiot nostavat tilintarkastuksen laatua ja siten, myös veronkierron toteuttamisesta tulee haastavampaa. Kuten todettu isommat tarkastusyhteisöt on yhdistetty korkeampiin palkkioihin ja Francis (2011) toteaaakin, että

Big 4-yhteisöillä on usein paremmat kontrollit, joiden avulla voidaan huolehtia raportoinnin oikeellisuudesta sekä vaikuttaa tuloksenjärjestelyyn ja siten tilintarkastuksen laatuun. Kanagaretnam ja muut (2017) nostavat esille, että Big 4-yhteisöjen vaikutus veronkiertoon vaihtelee eri maiden välillä riippuen institutionaalisista eroista. Näihin eroihin liittyvät tekijät nousevat esille edellä esitetyissä viitekehyksissä. Voidaan myös ajatella, että korkeammat tilintarkastuspalkkiot kompensoivat tilintarkastajan panosta tarkastustyöhön veronkierron ehkäisemiseksi ja toisaalta myös korkeampia riskejä (Hanlo ja muut, 2012).

On hieman epäselvää vaikuttaako korkeammat palkkiot tilintarkastuksen laatuun positiivisesti vai negatiivisesti (Eshleman ja Guo, 2014). Useimmat aiheen tutkimukset keskittyvät poikkeavan suuriin tai pieniin palkkioihin. Eshleman ja Guo ovat tutkineet johtaako korkeammat tarkastuspalkkiot parempaan laatuun vai aiheuttaako tämä tarkastajan riippumattomuuden vaarantamista. Aineisto on kerätty yhdysvaltalaisilta yrityksiltä vuosilta 2000–2011. Aineisto on koottu aiemmista tutkimuksista poiketen yhtiöitä, joilla arvioitiin olevan tilaisuus ja halu parantaa tulostaan harkinnanvaraisten jaksotusten avulla.

Tutkimustulosten mukaan poikkeavia tilintarkastuspalkkioita maksavat yhtiöt epätodennäköisemmin tekevät harkinnanvaraisia jaksotuksia tulostavoitteiden vuoksi. Tulos viittaa siihen, että korkeammalla tarkastuspalkkiolla tarkastajan vaivannäkö toimeksiannolle on suurempaa, mikä parantaa puolestaan tilintarkastuksen laatua.

Krauß ja muut (2014) ovat ensimmäisinä tutkineet poikkeavien tilintarkastuspalkkioiden yhteyttä tilintarkastuksen laatuun saksalaisissa yhtiöissä. Aineisto on kerätty IFRS-standardien piiriin kuuluvilta pörssiyrityksiä vuosina 2005–2010 ja rahoitusyhtiöt on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Heilläkin on tutkimuksessaan ollut laadun mittarina harkinnanvaraiset jaksotukset. He ovat eritelleet epänormaalit palkkiot suurin sekä pieniin palkkioihin havaitakseen paremmin eroja eri palkkiorakenteiden välillä.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että poikkeava korkeat tilintarkastuspalkkiot vaikuttavat negatiivisesti tilintarkastuksen laatuun. Negatiivisilla palkkioilla taas ei ole löydetty yhteyttä tilintarkastuksen laatuun. Tilintarkastuspalkkio voidaan tulosten perusteella nähdä merkittävänä tarkastajana riippumattomuutta heikentävänä tekijänä. On kuitenkin huomattava, että tarkasteluajavälille sisältyi sääntelyä koskeva muutos. Tähän liittyviä muutoksia käydään läpi seuraavassa tutkimuksessa.

Jung ja muut (2016) ovat tutkineet poikkeavan suuria sekä pieniä tilintarkastuspalkkioita. Heidän tarkoituksenaan on tutkia riippuvuutta sekä tilintarkastuksen laadun muutosta kansainvälisten tilintarkastusstandardien (IFRS) käyttöönoton jälkeen harkinnanvaraisten jaksotusten avulla. Aineisto on kerätty Korean pörssiin listatuilta yhtiöiltä vuosina 2008–2013. Heidän vertailukohteinaan ovat ajanjaksot 2007–2010 sekä 2011–2013, joista ensimmäinen on ennen standardien käyttöönottoa, jälkimmäinen sen jälkeen.

Tutkimustulosten perusteella ennen IFRS:n käyttöönottoa korkeiden palkkioiden sekä laadun välillä ei ollut havaittavissa merkittävää yhteyttä. Myöhemmällä ajanjaksolla on havaittu kuitenkin merkittävä positiivinen yhteys. Tämä viittaa heidän mukaansa siihen, että IFRS tarjoaa mahdollisuuksia tehdä enemmän jaksotuksia, ja salliessaan näitä tilintarkastajat vaativat korkeampia palkkioita. Heidän mukaansa eri tahojen tulisikin olla kriittinen tarkastajan sekä asiakkaan välisessä taloudellisen siteen tarkastelussa.

Behrend ja muut (2020) ovat tutkineet vaikuttavatko erityisen suuret tai pienet tilintarkastuspalkkiot tilintarkastuksen laatuun Korean pörssiin listatuilta yhtiöiltä vuosina 2003–2012 kerätyllä aineistolla. He ovat tutkimuksessaan ottaneet huomioon tarkastukseen käytetyt tunnit. He ovat käyttäneet tarkastukselle laskettuja tarkastustunteja mittaamaan tarkastuksen panosta ja arvioivat tilintarkastuksen laatua harkinnanvaraisten jaksotusten avulla.

Tutkimustuloksista selviää, että poikkeavan alhaisilla palkkioilla havaitaan enemmän harkinnanvaraisia jaksotuksia eli, sillä on negatiivinen yhteys tilintarkastuksen laatuun eikä tarkastukseen käytetyillä tunneilla ollut merkitystä (Behrend ja muut, 2020). Korkeilla tilintarkastuspalkkioilla ei taas nähdä olevan yhteyttä tilintarkastuksen laatuun. Tuloksista voidaan tulkita, että tarkastustunnit tarkastukseen nähdyn vaivannäön mittarina kertovat, että panos yksinään ei paranna laatua heikon palkkion laskiessa motivaatiota tarjota korkealaatuista tilintarkastuspalvelua.

Hossain ja Wang (2023) ovat tutkineet poikkeavien tilintarkastuspalkkioiden sekä laadun välistä yhteyttä australialaisilla yhtiöillä, koska suurin osa aihepiirin tutkimuksista on toteutettu heidän mukaansa yhdysvaltalaisella tai eurooppalaisella datalla. Tutkimusaineisto on kerätty vuosilta 2003–2015. He ovat laajentaneet Eshlemanin ja Guon (2014) tekemää tutkimusta käyttämällä useampia laadun mittareita; jatkuvuuslausuntoja taloudellisesti vaikeuksissa olevien yritysten kohdalla, harkinnanvaraisia jaksotuksia sekä tulostavoitteiden saavuttamista.

Australialainen tilintarkastusympäristö eroaa muista maista, mikä saattaa vaikuttaa myös tarkastuksen laatuun. Tulokset viittaavat siihen, että tarkastuksen laatu heikkenee, kun epänormaalit tarkastuspalkkiot kasvavat. Palkkioiden kasvaessa tarkastajan ja asiakaan välinen taloudellinen riippuvuus kasvaa, mikä saattaa heikentää tilintarkastajan riippumattomuutta. Tämä taas heijastuu tilintarkastuksen laatuun. Alemmalle tasolle jäävät palkkiot eivät tutkimustulosten mukaan kuitenkaan heikennä laatua, koska mahdolliset huonolaatuisesti suoritetusta tarkastuksesta koituvat kustannukset ovat suurempia, kuin mahdollinen säästö. Heidän mukaansa palkkiotutkimuksissa tulisikin jatkossa keskittyä nimenomaan epänormaalin suuriin palkkioihin, enemmän kuin pieniin.

Useimpien yritysten tilikausi on kalenterivuosi, mikä heijastuu tilintarkastajien työhön kausittaisuutena ja kiireenä. Tämä puolestaan heijastuu tilintarkastuksen laatuun, kun tarkastajien täytyy saada useita tarkastuksia valmiiksi rajoitetussa ajassa (López ja Peters,

2012). López ja Peters ovat tutkimuksessaan havainneet, että se heikentää tilintarkastuksen laatua yksittäisten tarkastajien taholla. Tätä vaikutusta kuitenkin kompensoi erilaiset laadun kontrollointimetodit niin säännös- kuin yritystasollakin sekä tarkastajien halu säilyttää tarkastuksen taso, jotta välttyttäisiin virheitä seuraavilta kustannuksilta (López ja Peters, 2012).

Myös Chen ja muut (2020) nostavat esille, että päävastuullisen tarkastajan työtaakka näkyy tilintarkastuksen laadussa, mutta tätä voidaan vähentää Big 4- yritysten resurssien avulla sekä asiakaskohtaisilla toimikausilla. Sundgren ja Svanström (2014) ovat tutkineet toiminnan jatkuvuuslausuntojen sekä tarkastettavien asiakkaiden määrän yhteyttä ja havainneet tämän perusteella, että suuri asiakasmäärä vaikuttaa tilintarkastuksen laatuun sitä heikentävästi. Chenin ja muiden (2020) mukaan tarkastusmäärän kasvaessa jatkuvuuslausuntoja jää antamatta ja tarkastusten teko saattaa viivästyä eli toisin sanoen laatu heikkenee, kun kiire lisääntyy.

Tilintarkastajan riippumattomuus suhteessa asiakkaaseen vaikuttaa siihen, kuinka todennäköisesti tarkastaja raportoi virheestä tai väärinkäytöksestä (Lestari ja Nedy, 2019). Riippumattomuuteen saattaa Bellin ja muiden (2015) mukaan vaikuttaa toimeksiannon pidentyessä sekä taloudellisen, että sosiaalisen riippuvuuden avulla, kun palkkioita kertyy sekä tarkastaja saattaa luoda henkilökohtaisia suhteita asiakasta kohtaan. Asiakassuhteen pituudella saattaakin olla vaikutusta tilintarkastuksen laatuun, toteaa Francis (2004).

Francisin (2004) mukaan asiassa on kaksi puolta. Toisaalta pitkä toimikausi saattaa aiheuttaa tarkastajan riippuvuutta asiakkaasta toisaalta tarkastajalla on tällöin vahvat taloudelliset motiivit säilyttää riippumattomuutensa. Pitkä toimikausi saa aikaan taloudellisesta riippuvuutta (Hossain ja Wang, 2023; Bell ja muut, 2015), kuten myös yleisesti normaalia suuremmat palkkiot (muun muassa Hossain ja Wang, 2023 ja Krauß ja muut, 2014). Tämä voi riippumattomuuden vähenemisen avulla heikentää tarkastuksen laatua. Kuitenkin Knechel ja Vanstraelen (2007) ovat tutkimuksessaan

todenneet, että mitattuna konkurssiin menneillä yrityksillä toimikauden pituudella ei ole vaikutusta lausunnon antamiseen. Kun taas kyseessä on yritykset, jotka eivät menneet konkurssiin tarkastussuhteen pituus vaikuttaa positiivisesti oikean lausunnon antamiseen. Kuten DeFond ja muut (2014) huomauttavat saattaa tilintarkastajia kohtaan esiintyä painostusta, jotta he antaisivat puhtaan lausunnon.

Toisena vasta-argumenttina voidaan esittää, että tarkastuksen laatu on heikompaa asiakkaan ollessa uusi, kun tarkastaja vasta hankkii tietoa asiakkaasta (Francis, 2004). Bell ja muut (2015) huomauttavatkin, että tarkastuksen laatu on yleensä heikointa ensimmäisenä vuonna, josta se kehittyy, mutta toimikauden pitkittyessä tarpeeksi se alkaa jälleen laskea. Careyn ja Simnettin (2006) mukaan epäonnistumisen riski on huomattavasti suurempi, kun vaihdetaan tarkastusyhteisöä, eikä päävastuullista. He ovat havainneet, että päävastuullisen tarkastajan ollessa pitkään sama tilintarkastuksen laatu heikkenee. Pitkän tarkastussuhteen ongelmaan voidaan kuitenkin heidän mukaansa vaikuttaa nimenomaan vaihtamalla päävastuullista tarkastajaa. Knechel ja Vanstraelen (2007) taas ovat saaneet hieman ristiriitaisia tuloksia toimikauden pituuteen liittyen, riippuen siitä, onko tutkittavana konkurssiin mennyt yritys.

Lowensohn ja muut (2007) ovat tutkineet sekä pienempiä, että suurempia tilintarkastusyhtiöitä ja havainneet, että erikoistuminen on yhteydessä tilintarkastuksen laatuun. Erikoistuminen tukee tulosten mukaan asiakkaan riskien tunnistamisessa samoin kuin se että tarkastaja tuntee asiakkaan. Hay ja muut (2006) kertovat, että erikoistumista usein mitataan prosenttiosuuksina toimialan suhteesta kaikkiin yhtiön tarkastamiin toimialoihin. Myös Bell ja muut (2015) näkevät erikoistumisen lisäävän tilintarkastuksen laatua, oli kyseessä tuore tai vanhempi asiakassuhde. Veronkierron kannalta ajateltuna voidaan todeta, että kun tarkastaja on erikoistunut toimialaan, yritys toimii verotuksellisesti vähemmän aggressiivisesti (Kanagaretnam ja muu, 2017).

Koh ja muut (2023) ovat tutkimuksessaan havainneet, että koulutustaustalla, sukupuolella sekä tarkastajan ikäluokalla eli tarkastajan henkilökohtaisilla

ominaisuuksilla on yhteys tilintarkastuksen laatuun. Kyse on heidän mukaansa monimuotoisuuden positiivisesta vaikutuksesta tilintarkastuksen laatuun. Myös Sundgren ja Svanström (2014) toteavat, että tilintarkastajan iällä sekä tilintarkastuksen laadulla on yhteyttä, kun asiaa tutkitaan jatkuvuuslausunnon avulla.

Mitä vanhempi tilintarkastaja on, sitä todennäköisemmin lausunto jää antamatta, vaikka yrityksen tila sitä vaatisi (Sundgren ja Svanström, 2014). He kuitenkin huomauttavat, että jatkuvuuslausunto, jota tutkimuksessa on käytetty tilintarkastuksen laadun mittarina, on ollut Ruotsissa melko uusi asia tutkimusta tehtäessä. Vanhemmat tarkastajat eivät ole välttämättä ehtineet sisäistää standardia. Toinen tekijä, minkä vuoksi iän nähdään heijastuvan laatuun negatiivisesti, on se, ettei heitä enää huoleta uransa tulevaisuus samoin ja tämän vuoksi he saattavat panostaa tarkastuksiin vähemmän (Sundgren ja Svanström, 2014). Francis (2011) taas huomauttaa, että tilintarkastajan henkilökohtaisia ominaisuuksia ei voida pitää suorina tilintarkastuksen laadun mittareina.

Informaation epäsymmetria voi edesauttaa tilintarkastuksen laatua, koska se aiheuttaa tilintarkastajalle tiedonkäsittelyn haasteita (Koh ja muut, 2023). Tämä taas vaatii tarkastajalta kovempaa panostusta tiedonhankintaa sekä tiedon analysointiin, joka taas heijastuu positiivisesti tilintarkastuksen laatuun. Myös edellä esitetyt viitekehykset ovat nostaneet esiin tarkastukseen laitettut panokset sekä henkilökohtaiset ominaisuudet. Voidaankin todeta, että monimuotoisuus tuottaa erilaisia näkökulmia ja käsityksiä, josta taas tehostaa tiedonkäsittelyä ja vähentää harhakäsityksiä (Koh, 2023), jonka seurauksena myös tarkastuksen laatu paranee. Koh ja muut (2023) muut korostavat monimuotoisuuden tuottavan erilaisia käsityksiä ja näkökulmia. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomioita tarkastustiimien muodostamiseen monimuotoisuuden näkökulmasta.

On siis olemassa laaja joukko eri tekijöitä, jotka esiintyvät eri tasoilla, ja koskevat niin ympäristöä, yhteisöä kuin yksilöäkin, jotka vaikuttavat lopulta tilintarkastuksen laatuun. Tutkimuksen tavoite on tutkia näistä eri tekijöistä syntyvän tilintarkastuksen laadun

vaikutusta veronkiertoon. Seuraavassa luvussa siirrytään tutkimaan niitä, tekijöitä, joiden avulla tilintarkastuksen laatua voidaan mitata. Laadun mittareina käytetään myös useita niistä tekijöistä, jotka nähdään vaikuttavat tilintarkastuksen laatuun.

3.3 Tilintarkastuksen laadun mittarit

On haastavaa arvioida tilintarkastuksen laatua, koska ainoa tilintarkastuksen näkyvä tulos on yleensä määrämuotoisena esitettävä tilintarkastuskertomus (Francis, 2004).. Tilintarkastuskertomus on ainut tarkastuksesta annettava julkinen asiakirja. Laadun mittaamiseen on kuitenkin kehitetty useita erilaisia mittareita, joihin lukeutuu muun muassa jatkuvuuslausunnot, tuloksenjärjestely sekä tilintarkastuspalkkiot. Iso osa tutkimusta keskittyy laadun mittaamiseen tuloksenjärjestelyn, harkinnanvaraisten jaksotusten avulla (Eshleman ja Guo, 2014; Krauß ja muut, 2014; Jung ja muut, 2015; Behrend ja muut, 2020). Myös Hossain ja Wang (2023) käyttävät näitä yhtenä tutkimuksena mittareista.

DeFond ja Zhang (2014) toteavat, että kirjallisuudessa on käytetty laajasti eri mittareita tilintarkastuksen laadulle eikä ole selkeyttä siitä, mikä olisi paras mittari tai miten mitattuja tuloksia tulisi arvioida. Eri mittareilla on heidän mukaansa vahvuutensa, mutta myös heikkoutensa. Pelkkä lakien ja säädösten mukainen toiminta ei anna paljoa tietoa tilintarkastuksen laadusta ja Aobdian (2019) mukaan vaikka tarkastus olisi suoritettu standardien mukaisesti, mutta huonosti tarkastuksen lopputuloksena on huonolaatuinen raportointi. Tällöin tilinpäätös saattaa hänen mukaansa sisältää enemmän jaksotuksia sekä esimerkiksi tehtyjen oikaisujen todennäköisyys kasvaa. Tilintarkastuksen tuloksia on vaikea arvioida laadun kannalta, ja usein tilintarkastuksen laatu määritelläänkin sen mukaan, mitä se ei ole (Knechel ja muut, 2013).

DeFondin ja Zhangin (2014) mukaan tilintarkastuksen laadun mittaaminen voidaan jaotella tarkastukseen käytettyjen panosten mittaamiseen sekä lopputulosten mittaamiseen. Panoksiin perustuvia mittareita ovat esimerkiksi tarkastajan

tarkastusyhteisön koko ja tilintarkastuspalkkiot (DeFond & Zhang, 2014). Tuloksiin perustuvia mittareita taas DeFondin ja Zhangin mukaan ovat esimerkiksi tehdyt oikaisut, tilintarkastuslausunto, tarkastusyhteisön koko, jatkuvuuslausunnot, jotka mittaavat tarkastuksen toteutunutta laatua. DeFond ja Zhang (2014) nostavat esille, että suurimmat laatua mittaavat tekijät eivät aina mittaa pieniä vaihteluita laadussa vaan huomioivat vain merkittävimmät virheet tarkastuksissa. Puolestaan epäsuoremmat mittarit pystyvät paremmin jatkuvaan laaduntarkkailuun, mutta niitä on usein haastavampi mitata ja tilintarkastaja ei välttämättä voi vaikuttaa näihin tekijöihin.

Tilintarkastuspalkkion avulla on mahdollista mitata tilintarkastuksen laatua (DeFond ja Zheng, 2014 sekä Francis, 2004; Aobdia 2019). Sillä voidaan DeFondin ja Zhangin (2014) mukaan mitata laatua, koska se mittaa tarkastajan panosta tarkastukseen, joka taas voidaan liittää tarkastuksen laatuun. Francisin (2004) mukaan palkkio vaikuttaa laatuun joko käytetyn panoksen, eli työtuntien avulla tai tarkastajan ammattitaidon avulla, Mohammadrezaei ja muut (2018) ovat kuitenkin tutkimuksessaan havainneet, että tarkastuspalkkiossa saattaa olla kyse enemmän tarkastusyhteisön maineesta kuin tilintarkastuksen laadusta. Tästä huolimatta tarkastuspalkkiolla laadun mittarina on DeFondin ja Zhangin (2014) mukaan omat etunsa. Ensimmäkin kyseessä on jatkuva mittari, joka ottaa huomioon pienetkin laadun vaihtelut. Toisena he nostavat esille, kehittyneet mallit palkkioiden mittaamiseen. Hinnotteluun vaikuttavat tarkastukseen laitettujen panosten lisäksi kysyntä sekä tarjontatekijät, jotka tulee ottaa huomioon (DeFond ja Zheng, 2014).

Tilintarkastuspalkkioiden tutkimiselle on olemassa kaksi pääsyötä; toimijoiden riippumattomuuden ja rajoitusten tutkiminen sekä oikean markkinakuvan saaminen (Hay ja muut, 2006). Aobdia (2019) huomioi tarkastuspalkkioissa tarkastustunnit ja siten tarkastuksen tuntipalkkiot. Tarkastustunteja hän pitää hyvänä mittarina, koska niissä näkyy suoraan tarkastukseen laitettu panos työtunteina. Toki voidaan myös pohtia, onko tunnit ainut panoksesta kertyvä koska tarkastustunteihin saattaa toisaalta myös vaikuttaa tarkastajan työkokemus, kuinka rutiininomaista työn suorittaminen hänelle on.

Muun muassa Sundgren ja Svanström (2014) sekä Knechel ja Vanstraelen (2007) sekä Francis (2004;2011) sekä Aobdia (2019) ovat mitanneet tilintarkastuksen laatua going-concern –lausunnon avulla. He mittaavat, kuinka alttiita tarkastajat ovat antamaan jatkuvuuslausunnon ennen yrityksen konkurssia. Sundgrenin ja Svanströmin (2014) mukaan going-concern-lausunnolla eli toiminnan jatkuvuuden lausunnolla tarkoitetaan ISA 570 standardin mukaista lausuntoa, johon kuuluu tilintarkastajan arviot yrityksen toiminnan jatkuvuudesta ja siitä, onko havaittavissa olennaisia epävarmuustekijöitä liittyen yhtiön kykyyn jatkaa toimintaansa. Knechel ja Vanstraelen (2007) tutkimuksessaan pitävät tilintarkastusta korkealaatuisena, kun tarkastaja antaa jatkuvuuslausunnon yrityksen mennessä konkurssiin tai jättää sen antamatta, kun yritys selviytyy. Päinvastoin laatua taas voidaan pitää heikkona-

Francis (2011) käyttää tutkimuksessaan laadun mittaamisessa tilintarkastusvirheitä nimettynä 1 ja 2 tyyppin virheiksi. Tyyppin 1 virhe tarkoittaa hänen mittauksissaan sitä, että tarkastaja antaa mukautetun lausunnon, eikä asiakasyritys epäonnistu sen toteuttamisessa seuraavan tilikauden aikana. (Francis, 2011). Tyyppin 2 virheellä Francis (2011) viittaa epäonnistumiseen lausunnon antamisessa eli raportointivirheeseen. Tällöin tilintarkastaja erehtyy antamaan puhtaan lausunnon, vaikka ei olisi pitänyt. Kyseessä on tällöin raportointivirhe. Jälkimmäinen virhe (tyyppi 2) voidaan nähdä pahempana virheenä, kun ajatellaan asiaa tilintarkastuksen laadun kannalta (Francis, 2011). Aobdian mukaan useimmat jatkuvuuslausunnon saaneet yhtiöt eivät ajaudu konkurssiin.

Yksi mahdollinen tutkimuksissa käytetty mittari tilintarkastuksen laadulle on tuloksenjärjestelykeinot. Kuten Myers ja muut (2003) toteavat yrityksen tuloksen laatuun perustuen voidaan tehdä päätelmiä tilintarkastuksen laadusta. Tämä perustuu heidän mukaansa siihen, että laadukas tarkastus rajoittaa johdon radikaaleimpia tuloksenjärjestelykeinoja. Harkinnanvaraisia jaksotuksia on Aobdian (2019) mukaan käytetty laajalti tilintarkastuksen tutkimuksessa. Bell ja muut (2015) ovat havainneet tutkimuksessaan positiivisen yhteyden harkinnanvaraisten jaksotusten määrän sekä

tilintarkastuksen laadun välillä. Myös Becker ja muut (1998) ovat saaneet vastaavia tuloksia ja havainneet laadukkaan tilintarkastuksen vähentävään tuloksenjärjestelyä yrityksissä.

Francisin ja Krishanin (1999) mukaan mitä suurempi on todellisten kassavirtojen, sekä raportoidun tuloksen ero, sitä todennäköisempää on, että tulokseen on sisällytetty vääriä arvioita, josta taas seuraa mahdollinen arvostusvirhe. Kuten Becker ja muut (1998) toteavat, johto pyrkii maksimoimaan yrityksen tulosta. Laadukkaan tilintarkastuksen seurauksena kyseenalaiset kirjanpitokäytännöt ja tuloksen manipulointi tulevat Beckerin ja muiden (1998) mukaan todennäköisemmin ilmi. Tilintarkastaja saattaa tämän mukaan muokata lausuntoaan ja tuoda asian ilmi, joka taas saattaa aiheuttaa haittaa yrityksen maineen ja arvon kannalta (Becker ja muut, 1998). Seuraavaksi käydään läpi laadun vaikutusta veronkierron näkökulmasta.

3.4 Tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon

Tilintarkastajien tehtävänä on ennen kaikkea valvoa osakkeenomistajien etua, jolloin tilintarkastuksen voidaan nähdä ratkaisevan päämies-agenttiongelmia (Sviili 2016). Jarbouin ja muiden (2020) mukaan, ulkoinen tilintarkastaja on tärkeässä roolissa omistajien ja johdon välisen ristiriidan vähentämisessä agenttiteorian näkökulmasta. Tämä taas vaikuttaa muun muassa veronkiertoon. Lungun ja muiden (2023) mukaan tilintarkastajan rooli on tärkeä informaation epäsymmetrian vähentämiseksi. Laadukas tilintarkastus vähentää informaation epäsymmetriaa ja siten vähentää veronkiertoon liittyviä toimia (Qawzeh, 2023). Laadun voidaankin katsoa riippuvan siitä, miten tarkastaja onnistuu näissä tehtävissä.

On kuitenkin huomattava, että tilintarkastajan tehtävänä ei ole toimia verotarkastajana. Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu tarkastaa, että verotus tehdään oikean sekä luotettavan tiedon pohjalta (Tilintarkastajat ry, 2023). Tilintarkastajan tulee huomioida vero osana hallinnon sekä kirjanpidon tarkastusta (Ruohonen, 2020, s. 259). Kyse on Ruohosen

(2020, s.260) mukaan siitä, että tilintarkastaja ei ota kantaa verotukseen liittyviin tulkinnallisiin kysymyksiin esimerkiksi siihen, miten verotus tulisi tehdä osakkeenomistajan kannalta. Hänen mukaansa tarkastajan vastuulla on kuitenkin tarkastaa, että yhtiö noudattaa verosäännöksiä.

Verotus on luonteva osa sekä kirjanpidon että tilinpäätöksen tarkastusta ja sillä on toisaalta merkittävä vaikutus tilinpäätöksen oikean ja riittävän kuvan kannalta (Ruohonen, 2020, s.260). Osana hallinnon tarkastusta tilintarkastajan tulee tarkastaa, että veroilmoitukset ovat olennaisilta osin oikein (Ruohonen, 2020, s, 260). Ruohonen korostaakin, että tilintarkastajan on syytä ilmoittaa tilintarkastuskertomuksessa, jos hän havaitsee veronkiertoa tai verovilppiä. Tilintarkastuslain viidennen luvun 3§:n mukaisesti on mahdollista, että tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö tarjoaa lisäpalveluna verotukseen liittyviä palveluita. Ne voivat liittyä verolomakkeiden täyttämiseen, tukien tai verokannustimien yksilöimiseen, verojen laskemiseen, veroneuvontaan tai verotarkastuksessa avustamiseen.

Tässä tutkielmassa tilintarkastuksen laatua mitataan tilintarkastuspalkkioiden avulla. Donhoe ja Knechel (2014) ovat tutkineet tilintarkastuspalkkioiden sekä veroaggressiivisuuden välistä yhteyttä ja havainneet niiden välillä positiivisen yhteyden. Heidän mukaansa veroaggressiivisuudella on merkittäviä seurauksia tilintarkastajalle. Donhoe ja Knechel (2014) esittävät, että tilintarkastusasiakkaan veroaggressiivisuus saattaa altistaa tarkastajalle oikeudenkäyntiriskin sekä mahdollisia mainehaittoja.

Kanagaretnam ja muut (2016) ovat tutkineet tilintarkastuksen laadun ja perheomisteisuuden välistä yhteyttä yhteensä 31 eri valtiosta kerätyllä aineistolla. Aineisto on kerätty vuosilta 1995–2007 sisältäen yhteensä 41 958 havaintoa. He mittaavat veronkiertoa tutkimuksessaan maan veroprosentin sekä CFETR erolla.

Tulosten perusteella tilintarkastuksen laadulla on merkittävä negatiivinen yhteys veroaggressiivisuuteen. Kanagaretnamin ja muiden mukaan laadun yhteys

veroaggressiivisuuteen on voimakkaampaa, kun sijoittajien suoja on vahvempi, oikeudenkäyntiriski on suurempi, pääomamarkkinoiden paine on kovempi sekä tarkastusympäristö on parempi. Useat näistä tekijöistä sopivat tutkimusympäristöön eli suomalaiseen tilintarkastusympäristöön. Myös muun muassa Lungu ja muut (2023) korostavat olosuhdetekijöiden vaikutusta tilintarkastuksen laatuun ja he ovat havainneet vahvan yhteyden perheomisteisuuden sekä tilintarkastuksen laadun välillä perheyriyksissä. Lisäksi viitekehykset nostavat esille olosuhdetekijöiden vaikutuksen.

Lestari ja Nedyä (2019) ovat tutkineet intialaisten pörssiyritysten veronkiertoa tavoitteena on saada tutkimustietoa tilintarkastuksen laadun vaikutuksesta veronkiertoon nimenomaan teollisuusalan yrityksistä. Aineisto koostuu 52 yhtiön tiedoista vuosilta 2012–2017. Veronkiertoa on mitattu tutkimuksessa ETR:n avulla. He näkevät tilintarkastuksen laadun muodostuvan niin tilintarkastajan koon, toimikauden kuin tilintarkastuspalkkionkin summana.

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastusyhteisön kolla ja tilintarkastuspalkkion suuruudella on negatiivinen yhteys veronkiertoon. Lisäksi havaittiin tilintarkastajan pidemmän toimikauden lisäävän veronkiertoa.

Marzuki ja Syukur (2021) ovat tutkineet tilintarkastuspalkkioiden, tilintarkastuksen laadun sekä hallituksen omistuksen vaikutusta veroaggressiivisuuteen. Aineisto on kerätty Thaimaan pörssiin listatuilta yhtiöiltä vuosilta 2010–2018 sisältäen 215 havaintoa. Tarkoituksena on tarjota laajempaa näkemystä veronkierrosta, joka on seurausta yrityksen sekä valtion heikosta hallinnosta.

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuspalkkiolla on veronkiertoa heikentävä vaikutus. Tarkastajan tarjoamat lisäpalvelut taas saattavat heikentää riippumattomuutta ja siten tarkastuksen laatua. Johdon omistajuus nähdään taas veronkiertoa lisäävänä tekijänä. Tulokset tukevat agenttiteoriaa. Omistajat sekä johtajat saattavat ajaa

toiminnassaan omaa etua, jos kontrollit ovat puutteellisia. Tämän vuoksi hyvät hallintokäytännöt ovat tärkeitä.

Lungu ja muut (2023) ovat tutkineet tilintarkastuksen laadun sekä veronkierron välistä yhteyttä kirjallisuuden bibliometrisen analyysin sekä KAM:iien avulla Euroopan Unionissa pörssilistattuja yhtiöitä avulla vuosina 2016–2021. Tavoite on tarjota veronviranomaisille tukea yrityksen liiketoimintaympäristön kehittämiseen, jotta he voivat kehittää verosäännöksiä siihen sopiviksi. Lisäksi he haluavat tarjota lähtökohdan veronkiertotekniikoihin liittyviin jatkotoimiin sekä tilintarkastajan rooliin niiden rajoittamisessa.

Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuksen laatu vaikuttaa positiivisesti veronkierron vähentämiseen perheyrittäjien keskuudessa. Tärkeimpinä veronkiertoon vaikuttavina tekijöinä he nostavat esille taloudelliset, poliittiset sekä sosiaaliset liittyvät olosuhdetekijät. Lisäksi taloudellisten raporttien merkityksellisyys heikkenee, kun taloudellinen läpinäkyvyys vähenee ja tuloksenjärjestely lisääntyy. Tämä korostaa tilintarkastajan roolia informaation epäsymmetrian hallinnassa.

Tilintarkastajan tehtäviin kuuluu verotuksellisten seikkojen tarkastusta ja voidaan ajatella, että, kun tarkastaja suorittaa työnsä asianmukaisesti myös nämä tarkistetaan olennaisin osin ja hankintaan riittävä evidenssi. Laadukas tilintarkastus tukee lisäksi yritystä agenttiongelman ratkaisemisessa, valvoen erityisesti ulkopuolisten sijoittajien etua sekä vähentäen informaation epäsymmetriaa. Näin perheomistajat eivät välttämättä pysty veronkierron avulla maksimoimaan taloudellisia etuja. Tarvittaessa tarkastaja raportoi eteenpäin havaitsemistaan epäkohdista verotuksen suhteen, jonka uhka itsessään vähentää veronkiertoa. Aiemman tutkimustiedon sekä kirjallisuuden perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että laadukas tilintarkastus vähentää veronkiertoa. Tästä voidaan johtaa tutkielman toinen hypoteesi:

H2: Laadukkaalla tilintarkastuksella on negatiivinen yhteys veronkiertoon perheomisteisissa yhtiöissä.

4 Aineisto ja menetelmä

Tämä luku on jaettu neljään alalukuun, joista ensimmäisessä käydään läpi tutkielman aineistoa ja sen alkuperää. Toinen alaluku on vielä jaettu kahteen lukuun, joista ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi analyysimenetelmä regressioanalyysiä ja siihen liittyviä oletuksia. Tämän jälkeen kolmannessa alaluvussa käydään läpi tutkielman muuttujia, joista muodostuu käytetyt regressiomallit, joita käydään läpi viimeisessä alaluvussa.

4.1 Aineisto

Tutkimuksen aineisto on paneeliaineisto, jossa samoista tilasto yksiköistä eli yrityksistä tehdään useita havaintoja. Aineisto kerätään aikasarja-aineistona, perättäisinä vuosina samoilta yrityksiltä. Tutkielman on kerätty pääosin Orbiksesta sekä Audit Analyticsistä, jonka lisäksi omistajatietoja on haettu yritysten vuosikertomuksista tai nettisivuilta. Tutkimusaineistossa pyrittiin hyödyntämään uusinta mahdollista aineistoa ja se on kerätty vuosilta 2018–2022.

Aineisto on kerätty Nasdaq OMX Helsingin pörssin päälistalla noteeratuista yhtiöistä. Tutkielman aineistoon mukaan otetut perheyrietykset on rajattu Euroopan Unionin (2023) antaman perheyritys määritelmän mukaan, joka on myös Suomen yrittäjien käytössä (2008). Listattujen yritysten kohdalla vaaditaan, että yhtiön perustaneella tai osakekannan ostaneella henkilöllä, tämän perheellä tai lapsillaan on 25 % osuus kaikista yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä. Aineistossa mukana olevien yhtiöiden tulee olla listautuneena päälistalle koko tarkastelujakson ajan, mikä rajasi useita yhtiöitä suoraan pois tarkastelusta. Otoksesta on rajattu pois ne yhtiöt, jotka toimivat rahoitus tai vakuutuslalla johtuen aloihin liittyvistä poikkeavista tilinpäätöskäytännöistä sekä tunnusluvuista. Näin pystytään säilyttämään vertailukelpoisuus yritysten välillä. Lisäksi aineistosta rajattiin suoraan pois yhtiöt, joilta ei ollut saatavilla kaikkia tunnuslukuja tai omistusrakenteesta ei ole saatu riittävästi tietoa. Lisäksi verotunnuslukuihin liittyen tehtiin vielä rajauksia, jonka perusteella jouduttiin vielä karsimaan havaintoja aineistosta.

Sellainen yhtiö kuitenkin pidettiin mukana, vaikka vain joitakin tarkasteluvuosia jouduttiin karsimaan.

Lopullisesta aineistosta karsiutui yhteensä 48 yhtiötä ja 99 havaintoa. Aineisto rajattiin ensin yhtiötasolla, jonka jälkeen tehtiin veronkierron mittareiden perusteella rajausta havaintotasolla. Tässä vaiheessa 2 yhtiötä jouduttiin vielä karsimaan kokonaan aineistosta. Lopullinen aineisto käsittää tietoja yhteensä 89:stä yhtiötä. Alla taulukossa 1 esitettyä aineiston karsiminen yhtiötasolla ja havaintotasolla.

Taulukko 1. Aineiston karsiminen.

Aineiston rajaus		
Aineiston karsinnan syy	Yhtiöt	Havainnot
Suomalaiset yhtiöt OMX Helsingissä 2023	137	*
Tarkasteluaikana 2018–2022 päälistalle listautuneet	21	*
Rahoitus ja vakuutusala	19	*
Puuttuvia havaintoja / tunnuslukuja	3	*
Ei varmuutta perheomistuksesta	3	*
Verotunnuslukujen rajaus	2	99
	89	356

4.2 Tutkimusmenetelmä ja sen oletukset

Tutkimus toteutetaan kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Sitä voidaan Heikkilän (2014, s.15) mukaan nimittää myös tilastolliseksi tutkimukseksi. Menetelmän avulla voidaan tutkia asioiden välisiä riippuvuussuhteita (Heikkilä, 2014, s.15). Kvantitatiiviseen tutkimukseen vaadittavat tiedot voidaan kerätä erilaisista tietokannoista ja niitä tarvittaessa käsitellään, yhdistellään sekä tarkistetaan Heikkilä, 2014, s.16). Tarkoituksena on testata teoriaosan perusteella muodostettujen hypoteesien paikkansapitävyyttä. Tutkielman analyysit suoritetaan SAS-tilasto-ohjelmalla.

Esikuva artikkelissa on käytetty GLS (generalized least squares) regressiomalliin pohjautuvaa satunnaisten vaikutusten mallia klusteroituna yritysten tasolla. Myös tässä tutkielmassa käytetään GLS-mallia. OLS malli perustuu oletukseen, että virhetermeillä ei ole heteroskedastisuutta (Stock ja Watson, 2020, s.728). Koska tässä tutkielmassa kyseessä on aikasarja-aineisto, monet huomiotta jätetyt tekijät, joita regressiomallin virhetermi kuvastaa, korreloivat vuodesta toiseen saman havaintoyksikön sisällä (Stock ja Watson, 2020, s.728). Toisin sanoen eri vuosien virhetermit eivät ole toisistaan riippumattomia. Tämä saattaa Stockin ja Watsonin mukaan aiheuttaa eri vuosien välisten virhetermien korrelaatiota. GLS malli ottaakin huomioon virhetermien heteroskedastisuuden (Liu ja muut, 2016; Stock ja Watson, 2020, s.728), koska oletus niiden homogeenisuudesta ei tämän tyyppisessä aineistossa täyty. GLS mallia pidetään Liun ja muiden (2016) mukaan tehokkaampana kuin pienimmän neliösumman (OLS) mallia. GLS-estimaattori vastaa OLS-estimaattoria kertoimille muunnetussa mallissa (Stock ja Watson, 2020, s. 728).

4.2.1 Regressioanalyysi

Tutkielman hypoteeseja tutkitaan lineaarisella regressioanalyysillä. Se voidaan luokitella tilastolliseksi menetelmäksi, jonka avulla tutkitaan selittävien eli riippumattomien muuttujien vaikutusta selitettävään eli riippuvaan muuttuajaan (Heikkilä, 2014, s. 222–223; Ellonen ja Kaakinen, 2021). Etuna siinä on se, että sen avulla kyetään tutkimaan monen selittävän muuttujan yhteyttä selitettävään muuttuajaan (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Tämän avulla selviää yksittäisen selittävän muuttujan yhteys selitettävään muuttuajaan. Sen avulla voidaan tulkita, miten kahden tekijän suhde ilmenee, kuinka voimakas se on ja onko se tilastollisesti merkittävä (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Regressioanalyysin avulla voidaan mallintaa ilmiötä tai ennustaa otokseen kuulumattomia havaintoja (Metsämuuronen, 2009, s.711).

Regressioanalyysi sisältää tiettyjä edellytyksiä muuttujien suhteen. Selitettävien muuttujien tulisi olla vähintään välimatka-asteikollisia (Heikkilä, 2014, s.222; Ellonen ja

Kaakinen, 2021). Luokittelu sekä järjestysasteikollisia muuttujia on mahdollisuus ottaa mukaan analyysiin tekemällä niistä dummy-muuttujia (Kaakinen ja Ellonen, 2021; Heikkilä, 2014, s.222). Tällöin luokiteltava muuttuja muunnetaan sellaiseksi, että se voi saada kaksi eri arvoa, yleensä regressioanalyysin kannalta mielekkäästi niin että toinen saa arvon 0 ja toinen 1. (Metsämuuronen 2009, s.1338). Dummy-muuttujan saama kulmakerroin β kuvaa ryhmien keskiarvojen välillä esiintyviä eroja (Metsämuuronen, 2009, s.1338).

Regressiosuoran tuloksia tulkittaessa on syytä kiinnittää huomiota tiettyihin seikkoihin (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Ellosen ja Kaakisen mukaan regressioyhtälön avulla ei ole mahdollista tulkita kausaalisuhteita, koska analyysi kertoo muuttujien välisistä suhteista. Regressiosuora osoittaa muuttujien välisen yhteyden. Teoria sekä aiempi tutkimus on hyvä perusta regressiomallin muodostamiselle (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Regressiosuoran avulla voidaan kuvata asioiden välisen yhteydensuuntaa sekä voimakkuutta sekä tilastollista merkitsevyyttä (Ellonen ja Kaakinen, 2021).

Ellosen ja Kaakisen (2021) mukaan regressiosuora on yksinkertaisimmillaan:

$$Y = \alpha + \beta x + \varepsilon \quad (1)$$

, missä

Y= selitettävän muuttujan arvo

α = vakiotekijät

x = selittävän muuttujan arvo

β = regressiokerroin eli suoran kulmakerroin

ε = virhetermi

Regressiokerroimen eli kulmakertoimen ollessa nolla, voidaan todeta, ettei muuttujien välillä ole lineaarista yhteyttä (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Regressiokaavan ollessa laskeva saa kulmakerroin heidän mukaansa negatiivisen ja nousevana taas positiivisen

arvon. X kertoo selitettävän muuttujan arvon, kun selittävä muuttuja on arvoltaan nolla (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Koska selitettävän muuttujan vaihtelua ei voida koskaan täysin selittää regressiomallin avulla lisätään kaavaan niin sanottu virhetermi (Ellonen ja Kaakinen, 2021). Ellosen ja Kaakisen mukaan virhetermi sisältää, kaikki ne muuttujat, joilla on yhteys selitettävän muuttujan vaihteluun, vaikkei ne ole mukana mallissa. Kuten Heikkilä (2014, s.223) huomauttaa, malli ennustaa sitä paremmin selitettävän muuttujan arvoa, mitä pienempi tämä termi on.

Regressioanalyysiin on mahdollista sisällyttää kaksi tai useampia selittäviä muuttujia, jolloin kaava on esimerkiksi muotoa (Heikkilä, 2014, s.223);

$$Y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \varepsilon \quad (2)$$

Kaavaan on tällöin lisätty yhden selittävän muuttujan kaavaan verrattuna tarvittavat selittävät muuttujat. Regressioanalyysin avulla voidaan tutkia lisäksi tilastollista merkitsevyyttä. Tällä tarkoitetaan havaintojen yleistämistä perusjoukkoon (Valli, 2015, s.103). Tilastollisella merkitsevyydellä tarkoitetaan, kuinka todennäköisesti vastaava yhteys todettaisiin vaikkei muuttujien välillä olisi todellista yhteyttä (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Tilastollisten merkitsevyytestausten avulla saadaan selville, millä varmuudella saatuja tietoja on mahdollista yleistää perusjoukon alkioihin tai jäseniin (Valli, 2015, s. 103). Tätä todennäköisyyttä kuvataan p -arvolla. P -arvoa voidaan kuvata kolmella eri termillä; tilastollisesti melkein merkitsevä, tilastollisesti merkitsevä ja tilastollisesti erittäin merkitsevä (Valli, 2015, s. 103; Tähtinen ja muut, 2020, s.40; Kaakinen ja Ellonen, 2021). Melkein merkitsevä p -arvon rajana on yleisesti käytetty alle 0,05 (Tähtinen ja muut, 2020, s.42) toisin sanoen sattuman mahdollisuus on tällöin 5 %. Vastaavat tasot ovat tilastollisesti merkitsevälle 0,01 ja erittäin merkitsevälle 0,001. Mitä pienemmän arvo p -arvo saa sitä todennäköisemmin voidaan tutkimuksessa ilmenneiden erojen esiintyvän perusjoukossa (Tähtinen ja muut, 2020, s.42). Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin väljempää, esikuva-artikkelissakin käytettyjä 1, 10 ja 10 % raja-arvoja aineiston koon vuoksi.

4.2.2 Regressioanalyysin oletukset

Jotta lineaarisen regressioanalyysin tuloksia voidaan pitää luotettavina, on taustalla joukko oletuksia, joiden tulee toteutua (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Kaakinen ja Ellonen kuiteinkin korostavat, että harvoin todellisuudessa kaikki oletukset täyttyvät, ja jonkin verran poikkeuksia voidaan salliä ja silti säilyttää luotettavuus. On kuitenkin mahdollista, että tuloksiin vaikuttaa lisäksi sellaiset tekijät, jotka eivät liity regressioanalyysin tuloksiin. Kun kyseessä on lineaarinen regressioanalyysi, on oletuksena, että mallinnettavat yhteydet ovat lineaarisia eli toisin sanoen selitettävien ja selittävän muuttujan yhteys on selitettävissä lineaarisen suoran avulla.

Regressioanalyysiä tehtäessä ei voida olla varmoja muuttujista, joilla ilmiöitä tulisi selittää (Metsämuuronen, 2009, s.1324). Tämän vuoksi on mahdollista, että analyysissä on mukana epäoleellisia muuttujia. Lisäksi tulisi huomioida havaintojen määrän kohtuullisuus suhteessa malliin otettavien muuttujien lukumäärään. Liian pieni havaintomäärä suhteessa muuttujien määrään nostaa mallin selitysasteen teknisistä syistä liian korkeaksi, jokaiselle havainnolle löytyy oma selittäjä ja aiheutuu ilmiön ylimallittumista. Selitysaste kuvastaa sitä, kuinka paljon y muuttujan vaihtelusta pystytään selittämään kaikkien käytettyjen selittävien muuttujien avulla (Heikkilä 2014, s. 235).

Berry (1993, s.12) mukaan regressioanalyysin oletukset ovat seuraavat:

1. Kaikki selittävät muuttujat ovat kvantitatiivisia tai dummy-muuttujia (kaksijakoisia). Selitettävän muuttujan tulee olla myös kvantitatiivinen, jatkuva sekä rajoittamaton. Mitattujen arvojen ei tule sisältää virheitä.
2. Selitettävän muuttujan varianssi ei saa olla nolla.
3. Selittävien muuttujien välillä ei saa olla täydellistä lineaarista riippuvuutta eli multikollinearisuutta.
4. Virhetermin keskiarvo tulee olla 0.
5. Riippumattomien eli selittävien muuttujien ei tule korreloida virhetermin kanssa.

6. Virhetermin varianssi on vakio eri muuttujan arvoilla, homoskedastisuus.

7. Eri havaintojen virhetermit eivät korreloi, autokorrelaation puute.

8. Virhetermi on normaalijakautunut

Seitsemän ensimmäistä oletusta näistä on niin kutsuttuja Gauss-Markovin oletuksia. (Berry, 1993, s.12). Näiden toteutuessa pienimmän neliösumman menetelmän avulla saadut lineaarisen regressioanalyysin kertoimet voidaan todeta toimiviksi, ne ovat esimerkiksi tehokkaita ja näin niiden avulla on mahdollista tehdä tilastollisia päätelmiä.

Ensimmäinen sekä toinen oletus koskevat mitattavia muuttujia sekä niiden arvoja. Muuttujien tulee olla intervalliasteikollisia tai dummy- muuttujia. Selitettävän muuttujan kohdalla on olennaista, että se voi saada useita arvoja (Kaakinen ja Ellonen, 2021). On otatettava huomioon, että mittavirheet vaikuttavat regressiokertoimiin varsinkin, jos kyse ei ole satunnaisesta virheestä. Toinen oletus tarkoittaa toisin sanoen sitä, että muuttujien arvojen tulee vaihdella.

Kolmas oletus koskee multikollineaarisuutta, joka tarkoittaa, että analyysissä mukana olevat muuttujat tai niiden kombinaatiot korreloivat keskenään voimakkaasti (Metsämuuronen, 2009, s.645; Kaakinen ja Ellonen, 2021). Kun korrelaatio on liian suuri saattaa tämä aiheuttaa ongelmia (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Tämä saattaa olla seurausta siitä, että regressioanalyysissä on mukana kaksi voimakkaasti toisiinsa korreloitunutta muuttujaa, mukana on esimerkiksi kaksi samaa asiaa mittaavaa tunnuslukua. Kaakisen ja Ellosen (2021) mukaan regressioanalyysin oletuksissa kyse on nimenomaan täydellisestä multikollineaarisuudesta, mutta myös heikompi korrelaatio voi aiheuttaa haasteita mallinukseen. Ongelmaa ei kuitenkaan yleensä synny, ellei korrelaatio ole todella suuri, esimerkiksi yli 0,9.

Kaakinen ja Ellonen (2021) huomauttavat, ettei pelkkä selittävien muuttujien välisen korrelaatiokertoimen tarkastelu ole riittävä keino kuvaamaan multikollineaarisuus ongelmaa. Tässä tutkielmassa multikollineaarisuutta tutkitaan Pearsonin korrelaatiokertoimen sekä VIF-kertoimen avulla. Pearsonin korrelaatiokertoimen arvot

vaihtelevat välillä $-1-1$ (Metsämuuronen, 2009, s. 370). Metsämuurosen mukaan muuttujien välinen korrelaatio on sitä pienempää, mitä lähempänä nollaa luku on.

Regressioanalyysin kohdalla voidaan laskea VIF arvo eli (variance inflation factor), joka on puolestaan toleranssin vastaluku (Metsämuuronen, 2009, s.728). Kun muuttujan toleranssi pienenee VIF arvo kasvaa, ja sen kasvaessa taas regressiokertoimen varianssi kasvaa. Tämä sopii Kaakisen ja Ellosen (2021) mukaan multikollineaarisuuden tarkasteluun. He kuitenkin huomauttavat, että ei ole olemassa tiettyä raja-arvoa, joka kertoisi multikollineaarisuuden ongelmasta. Yleisesti alle 10 jääviä arvoja voidaan pitää hyvinä. Tässä selittävien muuttujien väliset VIF-arvot vaihtelevat välillä 1,09–2,90 välillä. Voidaan todeta, että VIF arvonkaan perusteella ei ole havaittavissa multikollineaarisuutta eli muuttujien välillä ei ole liiallista korrelaatiota

Virhetermin nolla keskiarvon oletus viittaa siihen, että havaittujen arvojen tulisi sijoittua tasaisesti ennusteesta saatujen arvojen ympärille (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Tähän voi olla useita syitä, esimerkiksi se, että arvioidut yhteydet eivät ole lineaarisia tai että mallista puuttuu jokin tärkeä muuttuja. Mallin kertoimet voivat vääristyä, jos mallista puuttuu muuttujia, jotka korreloivat virhetermin kanssa. Viides oletus liittyykin Kaakisen ja Ellosen mukaan siihen, että mallista ei tule löytyä muuttujia, jotka korreloisivat selkeästi sekä selitettävän että selitettävien muuttujien kanssa.

Kun seuraava oletus eli regressiomallin homoskedastisuusoletus ei täyty on residuaalien jakauma tällöin heteroskedastinen (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Tällä tarkoitetaan sitä, että virhetermien hajonta vaihtelee systemaattisesti sekä selkeästi x-muuttujan mukaisesti. Autokorrelaation puute viittaa tarkemmin ottaen siihen, että havaintojen tulee olla toisistaan riippumattomia ja niiden virhetermien ei tule korreloida keskenään. Viimeinen oletus koskee virhetermiä, jonka tulisi olla normaalijakautunut (Kaakinen ja Ellonen, 2021).

Regressioanalyysin tuloksista saattaa toisinaan nousta esille poikkeavia havaintoja, eli outlier -tapauksia (Kaakinen ja Ellonen, 2021). Tällaisilla yksittäisillä havainnoilla saattaa heidän mukaansa olla merkittävä vaikutus analyysin johtopäätöksiin. Taustalla näissä poikkeavissa havainnoissa voi olla koodaus virhe, joka saadaan helposti korjattua. Pääosa poikkeavista havainnoista ovat kuitenkin seurausta siitä, että jotkin havainnot ovat todellisuudessa merkittävästi muista poikkeavia. Nämä poikkeavat havainnot voidaan Kaakisen ja Ellosen mukaan joko poistaa aineistosta tai sisällyttää analyysiin uutena muuttujana. Analyysissä on mahdollista ottaa huomioon havaitut poikkeavat havainnot tai oletuksiin liittyvät poikkeamat minimoimalla niiden vaikutusta regressiokertoimiin sekä tilastolliseen päättelyyn.

Yksi keino käsitellä poikkeavia tapauksia on winsorointi. Menetelmä kiinnittää enemmän huomiota lähellä keskustaa sijaitseviin arvoihin ja häntäpäissä sijaitsevia arvoja rajoitetaan (Wilcox, 2013, s.62). Wilcoxin mukaan poikkeavia havaintoja manipuloidaan niin, että niiden arvot määritellään tiettyyn rajaan. Tässä tutkielmassa winsorointi tehdään 2 % tasolla. Yleisesti winsorointi suoritetaan usein 1–2 % tasolla. Aineisto koostuu erikokoisista ja eri toimialoilla toimivista yrityksistä, joka vaikuttaa siihen, että aineisto sisältää joitakin poikkeuksellisen suuria sekä pieniä arvoja. Tekemällä winsorointi 2 % tasolla voidaan rajata näiden ääriarvojen vaikutusta. Yleisesti winsorointi suoritetaan usein 1–2 % tasolla.

4.3 Muuttujat

Muuttujien valinnassa on mukailtu Gaayan ja muiden (2017) tutkimusta. Kuten Ellonen ja Kaakinen (2021) huomauttavat regressiomallia rakentaessa tulee pohtia tarkasti, mitä muuttujia otetaan mukaan, koska liian monen muuttujan sisällyttäminen saattaa olla ongelmallista. Tutkimuksessa veronkierroksi luetaan Westin (2018) mukaan kaikenlaiset toimet, joiden tarkoituksena on minimoida maksettavan veron määrää. Veronkiertoa mitataan usein eri mittarein, koska kuten Lin ja muut (2014) toteavat, mikään yksittäinen mittari ei täysin kuvaa sitä, miten paljon yritys harjoittaa aggressiivista verosuunnittelua.

Tässä tutkielmassa käytetään kahta mittaria, jotka ovat olleet myös Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessa mukana.

Ensimmäisenä selitettävänä muuttujana ja veronkierron mittarina on ETR (effective tax rate) eli todellinen veroaste, joka on hyvin yleisesti käytetty veronkierron mittari (muun muassa Chen ja muut, 2010; Mafrolla ja D'Amico, 2016; Steijvers ja Niskanen, 2014). Efektiivinen veroaste lasketaan jakamalla tuloverot tuloilla ennen veroja. Mafrolla ja D'Amico toteavatkin ETR:n olevan yleisimmin käytetty veroaggressiivisuuden mittari. ETR on toimiva mittari, koska se huomioi kaikenlaiset veronalennukset, jotka on tehty hyödyntäen verosuojan tai verolainsäädännön aukkoja (Dyrenge ja muut, 2017). Suurempi veroaste viittaa yrityksen vähäisempään veroaggressiivisuuteen ja alhaisempi taas aggressiivisempaan (Mafrolla ja D'Amico, 2016). Kuten Steijvers ja Niskanen (2014) ovat havainneet suomalaiset yritykset saattavat kiertää veroja kasvattamalla kirjanpidollisia kuluja esimerkiksi poistoja lisäämällä tai suoraan alentamalla veroja siirtämällä toimintoja alhaisemman erotuksen maihin.

Toisena veroaggressiivisuuden mittarina on CFETR (cash flow effective tax rate) eli kassavirran efektiivinen veroaste. Se eroaa ETR:stä siten, että nimittäjänä on kirjanpidon mukaisen nettotulon sijaan kassavirrat, joten se ottaa huomioon myös mahdollisen tuloksenhallinnan (Chen ja muut, 2014). Koska tulovero on suoritusperusteinen, yritys voi halutessaan muokata esimerkiksi kulujaan sen mukaisesti (Hanlon ja Heitzman, 2010), joka ei näy ETR:ssä. Esikuva-artikkelissa on lisäksi käytetty LTD:tä (book-tax differences) eli kirjanpito arvon ja laskennallisen veron eroa. Qawqzeh (2023) on kuitenkin esimerkiksi käyttänyt tuoreessa tutkimuksessaan mittareina juuri ETR:ää ja CFETR:ää. Mittarit antavat kattavan kuvan veronkierrosta, koska ETR huomioi verotuksen suhteessa tulokseen ja CFETR taas rahavirtoihin. LTD laskenta on lisäksi hieman monimutkaisempi ja kaikkia laskentaa tarvittavia aineistoja ei ole suoraan saatavilla.

Perheomisteisuuden FOWN mittaamiseksi tutkielmassa käytetään selittävänä muuttujana perheomisteisuutta, josta on tehty dummy-muuttuja sen mukaan, määritelläänkö yritys perheomisteiseksi. Perheomisteiseksi luokiteltavat yhtiöt saavat arvon 1, muut 0. Esikuva-artikkelissa Gaaya ja muut (2017) ovat varinaisessa analyysissä käyttäneet perheomisteisuuden prosenttiosuutta ja tehneet erikseen analyysit, joissa perheomisteisuudesta oli tehty dummy-muuttuja. Tässä tutkielmassa käytetään suoraan dummy-muuttujaa, koska perheiden omistusosuudet olisi tullut laskea omistajatiedoista käsin, mikä olisi työlästä ja sisältää virheen riskin. Suomessa ei julkaista tilastoja perheiden tai suvun jäsenten omistusosuuksista.

Perheen omistusosuus kerrottuna tilintarkastuspalkkiolla FOWNxAUDFEE kuvaa vuorovaikutusta perheen omistusosuuden sekä tilintarkastuksen laadun välillä. Tilintarkastuksen laatua taas mitataan tilintarkastuspalkkiolla AUDFEE esikuva-artikkelissa käytetyn Big 4-dummin sijaan. Muun muassa Mohammadrezaei ja muut (2018) sekä Aobdia (2019) ovat mitanneet aiemmissä tutkimuksissa tilintarkastuspalkkioilla tilintarkastuksen laatua. Laatua mitataan tässä palkkiolla, jotta saadaan esiin vaihtelua yritysten välillä, koska Suomessa pörssiyritysten tilintarkastajat ovat suurimmaksi osaksi Big 4-yhtiöitä. Tilintarkastuspalkkion suuruus kuvaa tilintarkastajan tarjoaman palvelun laatua (Marzuki ja Syukur, 2021). Myös Lestari ja Nedy (2019) ovat havainneet, että korkeammat palkkiot johtavat parempaan laatuun tilintarkastuksissa.

Kontrollimuuttujat vastaavat pääosin Gaayan ja muiden (2017) esikuva-artikkelissa käyttämiä muuttujia. Ainoastaan esikuva-artikkelissa käytetty dummy-muuttuja, joka kuvaa aikaa ennen ja jälkeen Tunisian vallankumouksen jää luonnollisesti pois Suomen tutkimusympäristössä. Kontrollimuuttujien tarkoituksena on havaita ominaisuuksia, jotka saattavat johtaa yrityksen harjoittamaan veronkiertoa (Gaaya ja muut, 2017). Tämä tutkielma kohdistuu korona-aikaan, joka saattaa näkyä yritysten toiminnassa ja osassa tunnusluvuissa. Tätä tutkitaan erikseen myöhemmässä vaiheessa herkkyysoanalyysillä.

4.4 Regressiomallit

Tutkielman aineisto on paneeliaineisto, jossa yhtiöistä on kerätty tietoja viideltä vuodelta. Tämän vuoksi regressiomallissa täytyy huomioida autokorrelaatiosta johtuvia haasteita, kun havainnot toistuvat lähes samanlaisina saman yrityksen sisällä eri vuosina (Gow ja muut, 2010). Tällaisessa tilanteessa rikotaan usein autokorrelaatio oletusta, kun yrityksen virhetermit saattavat korreloitua eri vuosien välillä (Gow ja muut, 2010). Gowin ja muiden mukaan korrelaatiota aiheutuu tällöin niin poikkileikkaus kuin aikasarjariippuvuudenkin takia, jotka tulisi huomioida. Klusterikorjattuja keskivihreitä on mahdollisuus estimoida White (1980). Tällöin aineiston muuttujat luokitellaan samankaltaisiin ryhmiin. Esikuva-artikkelissa havainnot ovat klusteroitu yhtiöittäin samoin kuin tässä tutkielmassa. On olemassa kolme tyypillistä piirrettä koskien klusteroitua aineistoa (Metsämuuronen, 2009, s.1319–1320).

1. Hierarkkinen rakenne
2. Yksilö- sekä ryhmätason muuttujat
3. Havainnot ovat toisistaan riippuvaisia

Muuttujista muodostuu seuraavat kaksi regressiomallia:

$$\text{Verot}_{it} = A_1 + A_2 \text{FOWN}_{it} + A_3 \text{SIZE}_{it} + A_4 \text{LEV}_{it} + A_5 \text{ROA}_{it} + A_6 \text{P/B}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Toisessa regressiossa tarkastellaan lisäksi tilintarkastuksen laadun vaikutusta

$$\text{Verot}_{it} = A_1 + A_2 \text{FOWN}_{it} + A_3 \text{FOWN}_{it} \times \text{AUDFEE}_{it} + A_4 \text{AUDFEE}_{it} + A_5 \text{SIZE}_{it} + A_6 \text{LEV}_{it} + A_7 \text{ROA}_{it} + A_8 \text{P/B}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Kontrollimuuttujista yrityksen koko SIZE kuvaa yrityksen kokoa kokonaisvarallisuuden kautta. Yrityksen koko mitataan yrityksen kokonaisvarojen luonnollisena logaritmina. Suuremmat yritykset harjoittavat todennäköisemmin veronkiertoa, koska niillä on

suurempi sosiaalinen sekä taloudellinen valta (Lin ja muut, 2014). Velkaantumisasastetta LEV (leverage ratio) käytetään kuvaamaan yrityksen taloudellista tilannetta velkaantumisasasteen kautta. Richardsonin ja muiden (2015) mukaan taloudellisissa vaikeuksissa olevilla yrityksillä marginaalihyödyt ylittävät usein siitä seuraavat kustannukset, mikä tekee veronkierrosta kannattavampaa.

Oman pääoman tuottoa ROA (return on assets) käytetään kuvaamaan yrityksen kannattavuutta. Korkean pääoman tuoton sekä veroaggressiivisuuden välillä on havaittu positiivinen yhteys (Lanis ja Richardson, 2011). Lanisin ja Richardsonin mukaan kannattavat yritykset harrastavat tämän perusteella todennäköisemmin veronkiertoa. Yrityksen markkina-arvon suhdetta omaan pääomaan kuvaa P/B (Price-to-book) luku. Muuttuja mittaa samaa tekijää kuin esikuva-artikkelissa käytetty MKTB (market to book value). Molemmilla tunnusluvuilla mitataan markkina-arvon suhdetta kirjanpitoarvoon. Muuttujan tarkoituksena on kuvata yrityksen kasvumahdollisuuksia, koska kasvavat yritykset sijoittavat usein hankintoihin, joiden avulla he voivat saavuttaa veroetuja (Chen ja muut, 2010). Richardson ja muut (2015) ovat myös havainneet positiivisen yhteyden kasvumahdollisuuksien sekä veronkierron välillä.

Alla määriteltynä mallissa olevat muuttujat:

Verot = CFETR tai ETR

ETR = Efektiivinen veroaste, tuloverot / tulos ennen veroja.

ETR on rajattu niin, että jos tuloverot sekä tulos ennen veroja ovat molemmat negatiivisia arvo määritellään puuttuvaksi. Jos taas tuloverot ovat positiivisia ja tulos ennen veroja negatiivinen ETR=1. Lisäksi muuttuja rajataan välille -1;1. (Frank ja muut;2009 sekä Lin ja muut, 2014).

CFETR = rahavirtojen veroaste, tuloverot / operatiiviset kassavirrat. CFETR on rajattu niin, että jos nimittäjä eli kassavirrat ovat negatiivisia arvo määritellään puuttuvaksi. Useissa tutkimuksissa (Lin ja muut,

2014 sekä Chen ja muut, 2010) on jätetty pois verotunnuslukuja laskettaessa muuttujat, joissa jakaja on negatiivinen. Lisäksi muuttuja rajataan välille -1 ja 1, samoin kuin ETR. Myös Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessa muuttujat rajoittuvat tälle välille.

FOWN = perheomisteisuus dummy

AUDFEE = tilintarkastuspalkkio

FOWNxAUDFEE = perheomisteisuus x tilintarkastuspalkkio

SIZE = koko, yrityksen kokonaisvarojen luonnollinen logaritmi

LEV = velkaantumisaste. Pitkäaikaiset velat / kokonaisvaroilla

ROA = pääoman tuottoaste

P/B = yrityksen markkina-arvon suhde kirjanpitoarvoon

5 Tutkimustulokset

Tämä luku käsittelee tutkielman empiirisiä tuloksia ja se on jaettu kuuteen alalukuun. Ensimmäisessä luvussa käydään läpi aineistoa, jonka jälkeen toisessa alaluvussa arvioidaan muuttujien välisiä korrelaatioita. Kolmannessa ja neljännessä luvussa esitellään regressioanalyysin tulokset. Viidennessä luvussa käydään läpi herkkyysanalyysin tuloksia. Viimeisessä luvussa käydään läpi yhteenvetoa tutkimustuloksista.

5.1 Aineiston kuvailu

Tutkielman aineistoon kuuluvista yrityksistä noin kolmannes on perheomisteisia. Määrä vaikuttaa pysyneen noin samansuuruisena, kun verrataan osuutta teoriaosuudessa esitettyyn vuoden 2016 lukuun. Kaikista havainnoista ei-perheomisteisista yrityksistä on tehty 249 eli 69,94 % ja perheomisteisista 107 eli 30,06 %.

Taulukossa 2 on esitetty muiden selittävien, kontrollimuuttujien sekä selitettävän muuttujan tilastollisia lukuja. Koska kyseessä on eri yritysten raportoinneista koostuva aineisto, on tyypillistä, että arvot vaihtelevat tilastollisten yksiköiden välillä. Tutkimuksen yrityksillä onkin havaittavissa arvojen voimakasta vaihtelua. Tätä aiheuttaa muun muassa se, että yritykset ovat eri kokoisia sekä toimivat eri toimialoilla. Tätä poikkeavuutta pyritään huomioimaan winsoroinnin avulla, jossa käytetään tasona 2 % rajaa. Taulukosta voidaan nähdä, että ETR mediaani on 0,21, mikä vastaa lähestulkoon suomen yhteisöveroastetta, joka on 20 %. Vuosittain maksettaviin veroihin vaikuttaa kertyneet voitot sekä tappiot, joka aiheuttaa vaihtelua vuosittain maksettaviin veroihin. ETR on suoritusperusteinen ja kuten todettua yritys voi vaikuttaa esimerkiksi kuluihinsa vaikuttaakseen siihen. CFETR huomioi kuitenkin nämä tuloksenjärjestelyt ja jää keskiarvoltaan pienemmäksi. Tilintarkastuspalkkioissa on huomattavaa vaihtelua yritysten välillä. Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessa molemmat näistä selitettävistä

muuttujista jäävät keskiarvoltaan sekä mediaaniltaan alle tämän tutkielman arvojen. Kyseessä on kuitenkin alhaisemman verotuksen maa, mikä osaltaan näkyy tässä.

Tilintarkastuspalkkioissa esiintyy yritysten välillä huomattavaa vaihtelua. Keskihajonta on yli miljoonaa euroa. Tämä on muiden tekijöiden ohella seurausta siitä, että tutkimusaineisossa on mukana hyvin erikokoisia yrityksiä. Keskiarvo on tilintarkastuspalkkioissa huomattavasti mediaania suurempi, joka tarkoittaa, että jakauma on vino. SIZE muuttujan vaihtelusta voidaan nähdä, että yrityksen koot vaihtelevat. Gaayan ja muiden tutkimuksessa keskiarvo on 15,52 mikä kertoo, että tutkimuksen yritykset ovat kooltaan suurempia yrityksen omaisuudella mitattuna. Pääoman tuotto ROA mitattuna on keskiarvoltaan sekä mediaaniltaan sama. Kun verrataan arvoja Gaayan ja muiden (2017) tutkimustuloksiin, voidaan huomata, että tämän tutkielman aineistossa vaihteluväli on huomattavasti suurempi (-0,37–0,46). PB eli markkina-arvon suhteessa kirjanpitoon voidaan havaita sama.

Taulukko 2. Aineiston kuvailu (n=356).

Muuttuja	Keski- arvo	Keski- hajonta	Minimi	Alakvartiili	Mediaani	Yläkvartiili	Maksimi
ETR	0,26	0,26	-0,29	0,17	0,21	0,26	1,00
CFETR	0,16	0,16	-0,16	0,07	0,14	0,20	0,65
AUDFEE (t.€)	833,21	1206,08	46,00	118,50	237,00	1000,00	4400,00
SIZE	13,24	1,94	10,14	11,60	13,04	15,01	16,89
LEV	0,18	0,13	0,001	0,08	0,16	0,27	0,53
ROA	0,07	0,07	-0,06	0,03	0,07	0,11	0,26
P/B	2,62	2,27	0,29	1,23	1,96	3,10	11,33

5.2 Muuttujien välinen korrelaatio

Multikollineaarisuuden tarkastelu aloitetaan tutkimalla muuttujien välisiä riippuvuuksia. Pearsonin korrelaatiokertoimet esitettyinä taulukossa 3. Vahvin korrelaatio on tilintarkastuspalkkion AUDFEE sekä yrityksen koon SIZE välillä (0,629). Kyseessä on

tilastollisesti erittäin merkitsevä korrelaatio ($p > 0,001$). Korrelaatiokerroin jää kuitenkin itseisarvoltaan alle 0,9 eli havaittu korrelaatio ei ole liiallista. Tämän lisäksi tilastollisesti erittäin merkitsevinä voidaan pitää korrelaatiota ETR ja CFETR (0,301), ETR ja ROA (-0,403), CFETR ja ROA (0,202), LEV ja ROA (-0,199) sekä ROA ja P/B (0,542) välillä. Tilastollisesti merkitsevinä pidettäviä korrelaatioita esiintyy CFETR ja ROA (0,202) välillä.

Taulukko 3. Pearsonin korrelaatiokertoimet.

	ETR	CFETR	FOWN	AUDFEE	SIZE	LEV	ROA	P/B
ETR	1							
CFETR	0,301 ***	1						
FOWN	0,045	0,059	1					
AUDFEE	-0,006	0,089 *	0,013	1				
SIZE	-0,027	0,003	-0,253 ***	0,629 ***	1			
LEV	0,040	-0,060	-0,020	0,000	0,077	1		
ROA	-0,403 ***	0,202 ***	-0,007	-0,087 *	-0,010	-0,199 ***	1	
P/B	-0,083	0,136 **	-0,037	-0,102 *	-0,064	0,035	0,542 ***	1

*tilastollisesti melkein merkitsevä 10 % merkitsevyystasolla

**tilastollisesti merkitsevä 5 % merkitsevyystasolla

***tilastollisesti erittäin merkitsevä 1 % merkitsevyystasolla

5.3 Perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon

Regressioanalyysin tulokset on raportoitu taulukoissa 4 ja 5. Havaintoja on yhteensä 356 kappaletta ja yrityksiä, joista havainnot ovat kerätty yhteensä 89 kappaletta. Analyysissä käytetty malli on GLS-regressioon pohjautuva satunnaisten vaikutusten malli, joka huomioi aineiston klusteroidun rakenteen ja virhetermien heteroskedastisuuden. Kuten aiemmin mainittu poikkeavien havaintojen vuoksi aineistoa on winsoroitu.

Taulukossa 4. on esitetty ensimmäisen regressiomallin tulokset. Siinä on esitetty perheomisteisuuden vaikutus yhteisöveronkiertoon kahden eri veronkierron mittarin ETR sekä CFETR avulla.

Taulukko 4. Korrelaatiomatriisi perheomisteisuuden vaikutuksesta veronkiertoon.

	ETR			CFETR		
	Kerroin ETR	P-arvo	Keskivirhe	Kerroin CFETR	P-arvo	Keskivirhe
FOWN	0,027	0,426	0,034	0,021	0,393	0,024
SIZE	0,000	0,976	0,01	0,002	0,741	0,006
LEV	-0,142	0,24	0,12	-0,034	0,729	0,097
ROA	-2,124	0,000	*** 0,442	0,409	0,048	** 0,204
P/B	0,024	0,002	*** 0,007	0,003	0,510	0,005
Virhetermi	0,375	0,012	** 0,145	0,094	0,303	0,091
R ²	0,195			0,046		

Mallissa tutkittiin perheomisteisuuden vaikutusta veronkiertoon kahden eri selitettävän muuttujan ETR ja CFETR avulla. Käydään ensin läpi tuloksia ETR estimointiin liittyen. Mallin tuloksista voidaan havaita, että perheomisteisuuden FOWN regressiokerroin 0,027 saa positiivisen arvon, eli perheomisteisuuden voidaan nähdä kasvattavan veroastetta. Tulosta ei voida kuitenkaan pitää tilastollisesti merkitsevänä, p-arvo 0426. Tilastollista merkitsevyyttä mitataan tässä tutkielmassa 10 %:n merkitsevyytasolla, kuten esikuva-artikkelissa Gaaya ja muut (2017). Tätä alhaisempia p-arvoja voidaan yleisesti pitää tilastollisesti merkitsevänä.). P-arvo kertoo todennäköisyyden, että nollihypoteesi hylätään, vaikka se olisi totta. Mitä pienempi p-arvo, sitä vahvempi viite siihen, että havaitut erot eivät ole sattumaa (Tähtinen ja muut, 2020). Nollahypoteesi edustaa Tähtisen ja muiden (2020) mukaan sitä, ettei tutkittavien muuttujien välillä esiinny yhteyttä.

Kontrollimuuttujista ETR:ää estimoitaessa ROA ja P/B ovat virhetermin ohella muuttujat, joita voidaan pitää tilastollisesti merkitsevinä. Regressioanalyysissä kokonaisveroastetta ETR estimoitaessa ROA regressiokerroin -2,124 selittää selitettävää muuttujaa tilastollisesti erittäin merkitsevästi p-arvon ollessa <0,001. Yhteys on voimakas, kun verrataan tätä muihin kertoimiin. Lisäksi on otettava huomioon, että kerroin on

negatiivinen. Tämä tarkoittaa sitä, että pääoman tuoton kasvaessa kokonaisveroaste pienenee. Lisäksi P/B:tä eli markkina-arvon suhdetta kirjanpitoarvoon, jonka regressiokerroin on 0,024 voidaan pitää tilastollisesti erittäin merkitsevänä. Tulos tarkoittaa, että korkeampi markkina-arvon suhde kirjanpitoarvoon vaikuttaa lisäävän efektiivistä veroastetta. Koon SIZE regressiokerroin on 0,000 sekä velkaantuneisuuden LEV negatiivinen -0,142. Tästä voidaan päätellä, että yrityksen velkaantuneisuuden kasvaminen laskee efektiivistä veroastetta.

Toista selitettävää muuttujaa CFETR:ää eli kassavirran efektiivistä veroastetta estimoitaessa perheomisteisuuden FOWN kerroin on 0,021 ja p-arvo 0,393. Tulosta ei kuitenkaan voida pitää tilastollisesti merkitsevänä. Kun verrataan CFETR:ää estimaattina ETR:ään, kertoimissa eikä p-arvoissa ei ole suurta eroa.

CFETR:ää estimoitaessa ROA regressiokertoimella 0,409 on ainoa tilastollisesti merkitsevä selittävä tekijä p-arvolla 0,048. Tämän tutkielman mukaan CFETR:ää estimoitaessa velkaantuneisuuden LEV kerroin on negatiivinen. Eli korkeampi velkaantuneisuus vähentää verojen maksua. Muuten kontrollimuuttujien kertoimet ovat positiivisia, mutta huomattavaa on, että ne saavat melko alhaisia arvoja verrattuna esimerkiksi ROA:n kertoimeen. Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessa kaikkia tässä tutkielmassa mukana olevista muuttujista voidaan pitää tilastollisesti merkitsevänä pois lukien pois lukien P/B:tä vastaavaa MKTB (market-to-book-value).

Tulosten perusteella näyttää siltä, että pienemmät yritykset maksavat enemmän veroja. Vähemmän velkaiset yritykset vaikuttavat maksavan enemmän veroja ja lisäksi korkea pääomantuotto vähentää verojen maksua sekä ETR että CFETR mitattuna. ETR:ää estimoitaessa useammat muuttujat saavat isompia kertoimia sekä tilastollisesti merkitseviä arvoja, kuin CFETR:ää estimoitaessa.

Regressiomallin R^2 arvo kertoo mallin selitysasteen, jolla selittävät muuttujat selittävät selitettävän muuttujan vaihtelua. Ensimmäisen regressiomallin selitysasteet ovat 0,195

(ETR) ja 0,046 (CFETR). CFETR estimoitaessa mallin selitysaste on selkeästi alhaisempi. Esimerkiksi Puji ja muut (2019) sekä Steijvers ja Niskanen ovat käyttäneet ETR veronkierron mittarina tutkimuksissaan, mallien selitysasteiden jäädessä 0,11 ja 0,14 suuruisiksi. Näihin verrattuna ETR selitysaste vaikuttaa olevan kohtuullisella tasolla. Virhetermi saa ETR estimoitaessa melko suuren kertoimen (0,375) ja tätä tulosta voidaan pitää tilastollisesti melkein merkitsevänä. Yksi regressioanalyysin oletuksista liittyy virhetermien normaalijakautuneisuuteen. Liitteistä 3–4 löytyy ensimmäisen regressiomallin normaalijakaumat. Jakaumat ovat niitä tulkittaessa silmämääräisesti normaalijakautuneita.

5.4 Perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon

Taulukossa 5. on esitetty toisen regressiomallin tulokset. Malli ottaa perheomisteisuuden lisäksi huomioon tilintarkastuksen laadun vaikutuksen veronkiertoon. Tässäkin mallissa veronkiertoa on kuvattu kahden eri mittarin ETR:n ja CFETR:n avulla.

Taulukko 5. Korrelaatiomatriisi tilintarkastuksen laadun ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon.

	ETR			CFETR		
	Kerroin	P-arvo	Keskivirhe	Kerroin	P-arvo	Keskivirhe
FOWN	0,036	0,378	0,041	0,028	0,369	0,031
FOWNxAUDFEE0		0,853	0	0	0,185	0
AUDFEE	0	0,717	0	0	0,031	* 0
SIZE	0,004	0,724	0,012	-0,009	0,3	0,009
LEV	-0,151	0,218	0,122	-0,026	0,793	0,098
ROA	-2,14	0	*** 0,443	0,462	0,027	* 0,205
PB	0,024	0,002	** 0,008	0,004	0,465	0,005
Virhetermi	0,324	0,042	* 0,157	0,21	0,068	0,114
R ²	0,197			0,685		

Käydään ensin läpi tuloksia ETR:n estimointiin liittyen. Perheomisteisuuden regressiokerroin saa arvon 0,036, mutta tulosta ei voida pitää tilastollisesti merkitseväenä p-arvon ollessa 0,377. FOWNxAUDFEE kertoo perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutuksesta. Tämä muuttuja saa arvon nolla, samoin kuin tilintarkastuspalkkion AUDFEE kerroin. Koska regressiokertoimet saavat arvon nolla voidaan päätellä, että näillä muuttujilla ei ole lineaarista yhteyttä efektiiviseen veroasteeseen. Näitä tuloksia ei kuitenkaan voida pitää tilastollisesti merkitsevinä FOWNxAUDFEE p-arvon ollessa 0,852 sekä AUDFEEN 0,717.

Kontrollimuuttujista tilastollisesti merkitsevinä voidaan pitää ROA sekä P/B liittyviä tuloksia. ROA regressiokerroin on -2,14 ja P/B 0,024. Molemmissa p-arvot <0,001, joten tuloksia voidaan pitää tilastollisesti erittäin merkitsevinä. Muista muuttujista SIZE regressiokerroin jää melko pieneksi 0,004. LEV eli velkaantuneisuus muuttuja saa tässäkin mallissa negatiivisen arvon -0,151 eli velkaantuneisuuden kasvaessa kokonaisveroaste alenee.

Kun estimoidaan veronkiertoa käyttäen mittarina CFETR:ää perheomisteisuuden regressiokerroin on 0,028 ja p-arvo 0,369. Tämä tarkoittaa sitä, että perheomisteisuudella vaikuttaa olevan positiivinen vaikutus kassavirtojenveroasteeseen, mutta tulosta ei voida pitää tilastollisesti merkittävänä. Myös CFETR:ää estimoitaessa FOWNxAUDFEE saa nolla kertoimen p-arvolla 0,185 eli tulosta ei voida pitää tilastollisesti merkitseväenä. Samoin tilintarkastuspalkkion AUDFEE kerroin on 0. Tätä tulosta voidaan pitää tilastollisesti merkitseväenä p-arvon ollessa 0,031. Tilintarkastuspalkkiolla ei vaikuta olevan vaikutusta veroasteeseen CFETR:llä mitattuna.

Kontrollimuuttujista ROA liittyviä tuloksia voidaan pitää tilastollisesti merkitsevinä ROA, regressiokertoimella 0,027. SIZE kerroin -0,009 on negatiivinen eli CFETR mitattuna yrityksen koko vaikuttaa vähentävän verojen maksua. LEV eli velkaantuneisuusasteen yhteys veronkiertoon on negatiivinen, regressiokertoimen ollessa -0,026. Huomioitavaa

on, että mutta ETR mitattuna vastaava kerroin on negatiivinen. P/B regressiokerroin 0,004 on positiivinen, mutta hyvin alhainen. Kumpaakin ETR ja CFETR estimoitaessa virhetermeihin liittyviä tuloksia voidaan pitää tilastollisesti merkitsevinä. Kertoimet ovat ETR estimoitaessa 0,324 ja CFETR 0,21. Liitteistä 5 ja 6 on esitelty toiseen regressiomalliin liittyvät virhetermien normaalijakaumat, tarkasteltaessa voidaan huomata jakaumien olevan suhteellisen normaalisti jakautuneita.

Toisen regressiomallin selitysasteet ovat 0,197 (ETR) ja 0,0685 (CFETR). ETR ollessa selitettävänä muuttujana selitysaste ei eroa ensimmäisestä mallista. CFETR estimoitaessa selitysaste eroaa noin kahdella prosenttiyksiköllä ensimmäisen mallin selitysasteesta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toinen regressiomalli pystyy selittämään hieman paremmin veroastetta selittävien muuttujien avulla. Esikuva-artikkelin selitysasteita ei ole tiedossa, mutta esimerkiksi Qawzeh ja muut (2023) ovat tutkineet eri omistusmuotojen ja tilintarkastuksen laadun vaikutusta veronkieroon ja selitysaste on noin 0,5, joten tähän verrattuna mallin selitysaste jää hyvin matalaksi.

5.5 Herkkyysanalyysi

Herkkyysanalyysin avulla selvitetään, vaikuttaako tutkimusasetelman muuttaminen tutkimustuloksiin. Selvitetään, onko koronapandemialla ollut vaikutusta tutkimustuloksiin. Koronapandemia on vaikuttanut merkittävästi myös yritysten toimintaan aiheuttamalla taloudellisia haasteita. Tällaiset haasteet saattavat toimia kannustimena esimerkiksi veronkiertoon liittyviin toimiin liittyen. Tämä saattaa näkyä taloudellisissa tunnusluvuissa, jonka vuoksi regressioanalyysit tehdään erikseen ajanjaksolle 2018–2019 sekä 2020–2022. Muuttujat pysyvät samana.

Herkkyysanalyysin tulokset löytyvät liitteistä 1 sekä 2. Herkkyysanalyysissä mallin selitysasteet ovat vuosina 2018–2019 ensimmäisessä regressiomallissa, joka mittaa perheomisteisuuden vaikutusta 0,188 (ETR) ja 0,074 (CFETR). Toisessa regressiomallissa, joka mittaa perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutusta 0,204 (ETR) ja

0,086 (CFETR). Vuosina 2020–2022 ensimmäisessä mallissa 0,224 (ETR) ja 0,072 (CFETR) sekä toisessa ETR (0,238) ja CFETR (0,104). Vuosina 2020 ja 2022 selitysasteet ovat siis korkeammat.

Ensimmäisessä regressioanalyysissä käydään läpi perheomisteisuuden vaikutusta tilintarkastuksen laatuun estimoituna ETR:llä ja CFETR:llä. Perheomisteisuuden FOWN kerroin vaikuttaa pysyneen samana (0,025 ja 0,030) ennen koronaa vuosina 2018–2019 ja sen jälkeen sekä ETR:ää estimoitaessa. Näitä tuloksia ei kuitenkaan voida p-arvolla mitattuna pitää tilastollisesti merkitsevinä. CFETR estimoitaessa kertoimet ovat 0,044 sekä 0,002, mutta näitäkään tuloksia ei voida pitää tilastollisesti merkitsevinä.

Koon SIZE kerroin on molempina ajanjaksoina melko alhainen kummallakin mittarilla mitattuna. Huomioitavaa on, että 2020–2022 ajanjaksolla se on kääntynyt negatiiviseksi ETR:ää estimoitaessa. Velkaantuneisuuden LEV kerroin on kummallakin mittarilla negatiivinen 2018–2019. Myöhemmällä ajanjaksolla kerroin on kuitenkin pienentynyt ja CFETR estimoitaessa positiivinen. ROA kerroin on samoin molempina ajanjaksoilla ja eri mittareina negatiivinen, mutta myöhemmällä ajanjaksolla CFETR estimoitaessa positiivinen. Sen kerroin on molempina ajanjaksoina huomattavasti muita kertoimia suurempi. P/B kertoimet vastaavat toisiaan eri ajanjaksoina. Mutta 18–19 tilastollisesti melkein merkitsevä ETR estimoitaessa ja 20–22 tilastollisesti merkitsevä molemmilla estimaateilla. Virhetermien arvot ovat myös pienentyneet myöhemmällä ajanjaksolla.

5.6 Yhteenvetoa regressioanalyysien tuloksista

Analyseissä tarkasteltiin perheomisteisuuden ja yhtiöveronkierron sekä veronkierron ja tilintarkastuksen laadun välistä yhteyttä perheomisteisissa yrityksissä. Tutkimuksessa kontrollimuuttujina Gaayan ja muiden (2017) tutkimuksessa mukana olleet yrityksen koko, yrityksen velkaantumisaste, kokonaispääoman tuotto ja markkina-arvon suhde kirjanpitoarvoon. Lisäksi heillä mukana revol muuttuja, joka viittaa Tunisian vallankumoukseen, mikä on jätetty pois Suomen tutkimusympäristössä.

Ensimmäinen hypoteesi koski perheomisteisuuden negatiivista yhteyttä veronkiertoon. Regressioanalyysin tulosten perusteella perheomisteisuuden ja veroasteiden välinen yhteys on positiivinen, mikä kertoo siitä, että perheomisteisuus vähentää veronkiertoa. Tulosta ei kuitenkaan voida pitää tilastollisesti merkitseväenä (p-arvot 0,426 sekä 0,393). Lisäksi on huomioitava, että kertoimen arvo jää hyvin pieneksi. Täten nollahypoteesi jää voimaan, koska ensimmäinen hypoteesi ei saanut vahvistusta tutkielmassa. Kuitenkin kokonaispääoman tuoton ROA kohdalla tulosten tilastollinen merkitsevyys on havaittavissa ETR:ää estimoitaessa. Sama koskee markkina-arvon suhdetta kirjanpitoarvoon P/B. CFETR:ää estimoitaessa ainoastaan kokonaispääoman tuottoa voidaan pitää tilastollisesti merkittävänä kontrollimuuttujana. Tämä viittaa siihen, että yrityksen kannattavuudella sekä korkealla markkina-arvolla suhteessa kirjanpitoarvoon on yhteys veronkiertoon.

Toinen hypoteesi koski tilintarkastuksen laatua ja sen mukaan laadukkaalla tilintarkastuksella on negatiivinen vaikutus veronkiertoon perheyriyksissä. Tulokset tähän liittyen ovat kaksijakoisia. Tutkimustulosten perusteella tilintarkastuspalkkion AUDFEE kerroin veroja estimoitaessa on nolla. ETR:ää estimoitaessa tulosta ei voida pitää tilastollisesti merkitseväenä. CFETR:ää estimoitaessa tulosta voidaan pitää tilastollisesti merkitseväenä. Koska kerroin on kuitenkin nolla, vaikuttaa siltä, että tilintarkastuspalkkiolla ei ole vaikutusta verojen maksuun ja siten verojenkiertoon. Virhetermi sai molemmissa malleissa etenkin ETR kohdalla melko suuren kertoimen, kun verrataan kerrointa muihin mallissa esiintyviin kertoimiin. Tästä voidaan päätellä, että malli ei onnistu selittämään kaikkea veronkierron vaihtelua. Samoin kuin ensimmäisessä regressiomallissa, myös tässä mallissa kokonaispääoman tuotto ROA sekä markkina-arvon suhde kirjanpitoarvoon P/B ovat tilastollisesti merkittäviä selittäviä muuttujia ETR:ää estimoitaessa ja ROA myös CFETR estimoitaessa. Tutkimuksen herkkyys analyysi osoitti, että tulokset säilyivät vakaina eri ajanjaksoilla, ja selityssaste nousi merkittävästi vuosina 2020–2022.

Aiemmassa tutkimuksessa Gaaya ja muut (2017) ovat löytäneet positiivisen yhteyden perheomisteisuuden ja veronkierron välillä. Laadukkaalla tilintarkastuksella on tulosten mukaan kuitenkin tätä yhteyttä hillitsevä vaikutus. He kuitenkin korostavat, ettei näitä tuloksia voi välttämättä yleistää kehittyneisiin valtioihin. Qawqzeh (2023) on saanut vastaavia tuloksia eri omistusmuotoja koskevassa tutkimuksessaan.

6 Yhteenveto ja jatkotutkimusehdotukset

6.1 Tutkielman yhteenveto ja johtopäätöksiä

Tutkielmassa tarkasteltiin perheomisteisuuden sekä tilintarkastuksen laadun yhteyttä veronkiertoon. Tavoitteena oli selvittää, onko perheomisteisuudella ja tilintarkastuksen laadulla vaikutusta veronkiertoon. Tutkielman esikuvatutkimuksena toimi Gaayan ja muiden (2017) tutkimus. Tutkielman alussa perehdyttiin veronkiertoon perheyrytyksissä tutustumalla ensin Suomalaiseen verolainsäädäntöön, joka luo raamit veronkierrolle. Suomen kansallinen lainsäädäntö sekä EU säädökset sisältävät useita verotusta koskevia lakeja ja säädöksiä, mutta niihin liittyy paljon tulkinnanvaraisuutta. Tämän jälkeen siirryttiin tarkastelemaan perheyrytyksiä ja esiteltiin useita eri aiemmassa kirjallisuudessa esiteltyjä määritelmiä. Perheyrytyksiä tarkasteltiin myös agenttiteorian näkökulmasta. Tutkielmassa perheomisteiset pörssiyritykset määriteltiin lopulta Euroopan unionin määritelmän mukaisesti. Perheellä tai suvulla tulee olla tämän mukaan 25 % osakkeiden tuottamasta äänimäärästä.

Tutkielmassa tarkasteltiin seuraavaksi veronkiertoa. Sen määritelmät vaihtelevat riippuen muun muassa määrittelevästä tahosta (Tang, 2019). Myös verolakien tulkinnanvaraisuus tekee määrittelystä haastavaa. Teoriaosassa käytiin lisäksi läpi veronkiertoa tutkimuskontekstissa eli perheyrytyksissä aiempien tutkimusten kautta. Niiden perusteella ei ole kuitenkaan löydetty yksiselitteistä yhteyttä perheyrytysten ja veronkierron välille, tutkimustulokset ovat ristiriitaisia. Useissa veronkierron tutkimuksissa (mm. Chen ja muut, 2010; Brune ja muut, 2019; Richardson ja muut, 2015) puhutaan rajakustannuksista, joiden tulisi ylittää hyödyt, mikä tekee veronkierrosta kannattavaa. Ensimmäisen teorialuvun lopussa johdettiin tutkielman ensimmäinen hypoteesi; perheomisteisuus on negatiivisesti yhteydessä yhtiön harjoittamaan veronkiertoon verrattuna ei-perheomisteisiin.

Teoriaosiossa syvennyttiin seuraavaksi tilintarkastuksen laatuun. Tilintarkastuksen laadulle ei ole löytynyt yhtä tiettyä määritelmää, vaikka aihetta on tutkittu pitkään. Se koostuu useista eri osatekijöistä tarkastuksen eri vaiheissa, jonka vuoksi sen määrittelemisen ja mittaamisen on monimutkaista. Tilintarkastus voidaan nähdä kriittisenä tekijänä agenttiongelman ratkaisijana. Vaikka tilintarkastajan tehtävä ei ole toimia verotarkastajana, on hänen tarkistettava, että verotus suoritetaan oikeaan ja luotettavaan tietoon perustuen. Seuraavaksi käytiin läpi laatuun vaikuttavia tekijöitä viitekehysten kautta, joita ovat kehittäneet mm. Watkins ja muut (2004), Francis ja muut (2008) ja FRC (2008). Laatuun vaikuttavia tekijöitä on useita ja tilintarkastuksen laadun kokonaisuus muodostuu prosessin eri tasoilla ja niin sisäisistä kuin ulkoisistakin tekijöitä.

Tämän jälkeen tarkasteltiin tilintarkastuksen laadun mittaamista, jota koskevat haasteet johtuvat osittain siitä, että tilintarkastuskertomus on ainut näkyvä tulos (Francis, 2004). Laatua on kuitenkin aiemmissa tutkimuksissa mitattu muun muassa tuloksenjärjestelyn, jatkuvuuslausuntojen ja jaksotusten avulla. Tässä tutkielmassa veronkiertoa päädyttiin mittaamaan aiempiin tutkimuksiin (Marzuki ja Syukur, 2021; Lestari ja Nedy, 2019) perustuen tilintarkastuspalkkioita esikuva-artikkelista poiketen, jotta tuloksissa saataisiin esille eroja yritysten välillä. Tilintarkastuspalkkiota voidaan pitää toimivana laadun mittarina, koska kyseessä on jatkuva mittarin, joka huomioi pienetkin vaihtelut laadussa sekä niiden mittaamiseen on olemassa kehittyneet mallit (DeFOND ja Zhang, 2014).

Viimeisessä teorialuvussa käytiin läpi aiempia tutkimuksia, joissa on havaittu laadukkaan tilintarkastuksen vähentävän veronkiertoa (Lestari ja Nedy, 2019; Marzuki ja Syukur, 2021). Aiempiin tutkimuksiin perustuen johdettiin tutkielman toinen hypoteesi: Laadukkaalla tilintarkastuksella on negatiivinen yhteys veronkiertoon perheomisteisissa yhtiöissä.

Empiirisessä osiossa tarkasteltiin ensin tutkimusaineistoa ja menetelmiä. Tutkimushypoteeseja testattiin satunnaisten vaikutusten mallilla, mukailen Gaayan ja

muiden (2017) tutkimusta. Tutkimusaineisto koostui Helsingin pörssiin listatuista yhtiöistä. Aineisto koottiin Orbis sekä Audit analytics -tietokannoista sekä yritysten taloudellisista raporteista ja nettivisuilta. Lopullinen aineisto koostui yhteensä 89 eri yhtiöstä kerätystä 356 havainnosta.

Tutkimuksen selitettäviksi muuttujiksi valittiin aiempiin tutkimuksiin perustuen kokonaisveroaste (ETR) sekä kassavirtojen veroaste (CFETR). Selitettävänä muuttujina olivat ensimmäisessä regressiomallissa perheomisteisuus, toisessa perheomisteisuus ja tilintarkastuksen laatu sekä perheomisteisuuden ja veronkierron yhteisvaikutusta kuvaava muuttuja. Perheomisteisuutta mitattiin dummy-muuttujalla. Kontrollimuuttujiksi valikoitui Gaayan ja muiden (2017) tapaan yrityksen koko, velkaantumisaste, kokonaispääoman tuotto ja markkinahinnan suhde omaan pääomaan. Heidän tutkimuksessaan käytettiin lisäksi vallankumoukseen liittyvää dummy-muuttujaa, joka on tässä tutkielmassa jätetty pois eriävän tutkimusympäristön vuoksi.

Aineiston ominaisuuksia tarkasteltiin keskiarvojen, hajontalukujen ja korrelaatioanalyysin avulla. Tutkimusmenetelmänä käytettiin regressioanalyysiä. Tutkielmassa muodostettiin kaksi eri regressiomallia. Toisella tutkittiin ensimmäistä hypoteesia, perheomisteisuuden vaikutusta veronkiertoon ja toisella taas tilintarkastuksen laadun vaikutusta veronkiertoon perheyriyksissä.

Tutkielman ensimmäistä hypoteesia ei voitu hyväksyä, vaikka perheomisteisuuden yhteys veroasteen mittareihin oli positiivinen. Tämä tarkoittaa sitä, että perheomisteisuus vaikuttaisi vähentävän veronkiertoa. Koska saadut tutkimustulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, nollahypoteesi jää voimaan. Toisin sanoen ei voida olla varmoja, onko saatu yhteys todellinen vai sattumaa. Herkkyysanalyysin perusteella ei myöskään saatu vahvistusta hypoteesille. Vuosina 2020–2022 regressiomallit olivat selkeästi selittävämpiä. Perheomisteisuuden ja tilintarkastuksen laadun vaikutus veronkiertoon säilyi suunnilleen samana, mutta tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Käytännössä perheomisteisuudella saattaa olla negatiivinen yhteys

veronkiertoon, mutta emme saaneet asialle tilastollista vahvistusta. Aiempien tutkimustulosten perusteella ei ole myöskään löydetty yksiselitteistä yhteyttä perheomisteisuuden ja veronkierron välille. Steijvers ja Niskanen (2014) ovat tutkineet aiemmin suomalaisten perheyriyten veroaggressiivisuutta ja havainneet negatiivisen yhteyden perheomisteisuuden ja veronkierron välillä. Tutkimustuloksemme vahvistavat tätä. Myös Chen ja muut (2010) sekä Puji ja muut (2019) ovat saaneet vastaavia tuloksia. Vaikka emme onnistuneet saamaan tilastollista vahvistusta hypoteesille, tulokset voivat silti tuoda lisäarvoa käytännössä, erityisesti verovalvonnan ja veropolitiikan kehittämisessä. Esimerkiksi verotuksen valvontatoimia voidaan suunnata enemmän perheomisteisten yhtiöiden ulkopuolelle. Tämä voi puolestaan auttaa torjumaan tehokkaammin mahdollista veronkiertoa. Käytännössä olisi tärkeä suorittaa lisätutkimuksia tulosten tueksi.

Toinen hypoteesimme, jossa tutkittiin tilintarkastuksen laadun ja veronkierron välistä yhteyttä perheomisteisissa yrityksissä, ei saanut vahvistusta tutkimustulosten perusteella. Tilintarkastuksen laadun mittarina käytetyn tilintarkastuspalkkion kerroin veroasteita estimoitaessa on nolla. Kokonaisveroasteen ollessa selitettävänä muuttujana tulosta ei kuitenkaan voida pitää tilastollisesti merkitsevinä. Vaikka kassavirtojen veroastetta estimoitaessa saatiin tilastollisesti merkitsevä tulos, tilintarkastuspalkkion kerroin oli hyvin lähellä nollaa, viitaten siihen, ettei tilintarkastuspalkkiolla ole merkittävää vaikutusta veronkiertoon perheyriyksissä. Tämä viittaa siihen, että tilintarkastuksen laadulla ei ole vaikutusta veronkiertoon perheyriyksissä, kun veronkierron mittarina on tilintarkastuspalkkiot. Tämän perusteella voitaisiin tulkita, että tilintarkastuksen laadulla ei ole vaikutusta veronkiertoon perheyriyksissä, kun laadun mittarina toimii tilintarkastuspalkkio. Herkkyysanalyysistä saatujen tulosten perusteella emme myöskään saaneet vahvistusta hypoteesille, tulokset olivat samansuuntaisia kuin alkuperäisen analyysin tulokset. Tulokset rohkaisevat tarkastelemaan veronkiertoa myös muiden tilintarkastuksen laadun mittareiden näkökulmasta. Nämä saattavat olla merkittävämpiä tekijöitä laadun kannalta, ja siten

veronkierron ehkäisyssä. Tuloksista voivat käytännössä hyötyä muun muassa veroviranomaiset, jotka voivat oppia paremmin ymmärtämään veronkiertoon vaikuttavia tekijöitä perheyriyten kontekstissa ja näin kehittää tehokkaampia keinoja veronkierron torjumiseksi ja valvomiseksi.

Kokonaispääoman tuotto nousi esille veronkiertoon vaikuttavana tekijänä. Tulokset olivat kuitenkin osin ristiriitaisia, toisinaan havaittu yhteys oli negatiivinen toisinaan positiivinen, riippuen käytetystä veronkierron mittarista. Kokonaispääoman tuotolla vaikuttaa selkeästi olevan yhteys veronkiertoon. Lisäksi markkina-arvon suhteella kirjanpitoarvoon on saatujen tulosten perusteella negatiivinen yhteys veronkiertoon. Mitä korkeampi on yhtiön markkina-arvon suhde kirjanpitoarvoon, sitä epätodennäköisemmin yhtiö harjoittaa veronkiertoon liittyviä toimia. Näiden tekijöiden vaikutus tulisi myös käytännössä huomioida veronkierron ehkäisemisessä.

6.2 Tutkielman rajoituksia

Tutkielmaan liittyvistä rajoituksista ensimmäiset koskevat aineistoa. Aineistoa koskien merkittävin rajoittava tekijä oli tarkasteluaikana pörssiin listautuneet yhtiöt sekä veronkierron mittareita koskeviin tunnuslukuihin liittyvät rajaukset. Kaikilta yhtiöiltä ei ollut saatavilla omistajatietoja niin, että olisi saatu varmennettua yrityksen perheomisteisuus. Täten omistusosuuksista ei voida olla varmoja.

Toinen rajoitus liittyy perheomisteisuuden muuttajaan. Perheenomistusosuuden mittarina käytettiin tässä tutkielmassa dummy-muuttujaa, kun taas esimerkiksi esimerkkiartikkelissa omistusosuutta mitattiin prosentteina. Tämä tutkielma ei määrittele tai mittaa perheen omistusosuutta vaan tutkitaan perheyriyten veronkiertoa yleisesti. Tämä vähentää vaihtelua yhtiöiden omistusosuuksissa. Olisi kuitenkin hyvin haasteellista saada tarkalleen selville tietyn perheen tai suvun omistusosuus, ja tutkielman reliabiliteetti vaarantuisi. Ei ole olemassa tilastoja siitä, paljonko yhden perheen tai suvun omistusosuus on yrityksessä. Omistusosuudet olisi

tullut laskea käsin ja tietää täsmällisesti kaikki samaan sukuun tai perheeseen kuuluvat henkilöt.

Aineistoa ja sen luotettavuutta koskien on otettava huomioon, että suuri osa aineistosta on käsin kerätty. Tämä aiheuttaa mahdollisen inhimillisen virheen riskin, vaikka aineiston oikeellisuutta on pyritty tarkastelemaan useassa eri vaiheessa. Reliabiliteettia eli tutkielman luotettavuutta eli toisin sanoen kykyä tuottaa satunnaisia tuloksia (Tähtinen ja muut, 2020, s.84) varmistettiin muuttujien välisiä korrelaatioita sekä VIF-lukuja tarkastelemalla. Tutkimalla muita regressioanalyysiin liittyviä oletuksia, kuten korrelaatioita parannettiin myös osaltaan reliabiliteettia. Herkkyyksianalyysin avulla pyrittiin parantamaan tulosten luotettavuutta huomioimalla koronaepidemian vaikutusta.

Tilintarkastuksen laadun mittaamiseen liittyy rajoitteita. Kuten todettua, ei ole yhtä selkää mittaria, jolla laatua tulisi mitata. Kuten Eshelman ja Guo (2014) toteavat tilintarkastuksen oikea laatu on hankalasti mitattava ilmiö. Lisäksi tässä tutkielmassa laadun mittaamiseen valikoitui vain yksi mittari. Mittari valittiin esikuva-artikkelissa käytetyn big-4-muuttujan tilalle alun perin, jotta sen avulla saataisiin esille vaihtelua laadussa. Tilintarkastuspalkkion kerroin mallissa jäi kuitenkin nolaksi. Tutkielma ja siinä käytetyt regressiomallit mukailivat Gaayan ja muiden (2017) tutkimusta. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota, että tutkimusympäristönä Tunisia eroaa huomattavasti Suomesta. Kyseessä on muutosvaiheessa oleva kehittyvä talous. Tämän vuoksi malli ei välttämättä sovellu täysin suomalaiseen tutkimusympäristöön ja siksi tulokset saattavat olla eriäviä.

6.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Koska nollahypoteesit jäivät voimaan, seuraavissa tutkimuksissa voitaisiin tarkastella lisäksi muita selittäviä muuttujia sekä mahdollisesti erilaisia malleja, jotta saataisiin syvempää ymmärrystä tilintarkastuksen laadun, veronkierron ja perheomisteisuuden

välisestä yhteydestä. Analyysiin otettavia muuttujia olisi syytä tarkastella kriittisesti. Tutkielmassa mukana olleista muuttujista perheomisteisuutta voisi tarkastella suoraan prosentteina, joka lisäisi vaihtelua yhtiöiden välillä ja mahdollisesti parantaisi mallin selitysasastetta. Toisaalta otoskokoa kasvattamalla ottamalla mukaan esimerkiksi pörssin ulkopuolisia yrityksiä saattaisi antaa tarkempia tuloksia. Kuten todettua, tutkielmassa tilintarkastuksen laatua mitattiin tilintarkastuspalkkioilla. Tämän tilalla tai ohella olisi kuitenkin hyvä käyttää muita mittareita. Näin voitaisiin lisätä ymmärrystä tilintarkastuksen laadun vaikutuksesta veronkiertoon tai siitä, onko sillä oikeastaan vaikutusta.

Lähteet

- Aobdia, Daniel (2019) Do practitioner assessments agree with academic proxies for audit quality? Evidence from PCAOB and internal inspections. *Journal of Accounting & Economics*, Vol. 67 (1), 144–174.
- Armstrong, C.S., Blouin, J.L., Jagolinzer, A.D. and Larcker, D.F. (2015), “Corporate governance, incentives and tax avoidance”, *Journal of Accounting and Economics*, 60 (2), 1–17. [https://doi.org/ 10.1016/j.jacceco.2015.02.003](https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2015.02.003)
- Becker, C. L., DeFond, M. L., Jambalvo, J. & Subramanyam, K. R. (1998). The Effect of Audit Quality on Earnings Management. *Contemporary Accounting Research* 15(1), 1–24. [Rajattu pääsy] <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/j.1911-3846.1998.tb00547.x>
- Behn, B. K., Choi, J-H., & Kang, T. (2008). Audit Quality and Properties of Analyst Warnings Forecasts. *The Accounting Review*, 83(2), 327–349.
- Behrend, M. J., Khan, S., Ko, Y. W. & Park, S-J. (2020). Abnormal Audit Fees and Audit Quality: Evidence from the Korean Audit Market. *Journal of International Accounting Research*, 19 (3), 37–60. <https://doi.org/10.2308/jiar-18-053>
- Bell, T. B., Causholli, M., & Knechel, W. R. (2015). Audit firm tenure, non-audit services, and internal assessments of audit quality. *Journal of Accounting Research*, 53(3), 461–509. <https://doi.org/10.1111/1475-679X.12078>
- Bendickson, J. Muldoon, J., Liguori, E. & Davis, P. (2015). Agency theory: the time, they are a-changin´. *Management decision*, 54 (1), 174–193. [https://doi.org/ 10.1108/MD-02-2015-0058](https://doi.org/10.1108/MD-02-2015-0058).
- Berry, W. D. (1993). *Understanding regression assumptions*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781412986427>

- Brown, V. L., Gissel, J. L., & Neely, D. G. (2016). Audit quality indicators: perceptions of junior-level auditors. *Managerial Auditing Journal*, 31(8/9), 949–980. <https://doi.org/10.1108/MAJ-01-2016-1300>
- Brune, A., Thomsen, M. & Watrin, C. (2019). Family Firm Heterogeneity and Tax Avoidance: The role of the Founder. *Family Business Review*, 32(3), 296–317. <https://doi.org/10.1177/0894486519831467>
- Burkart, M., Panunzi, F. & Shleifer, A. (2003). Family firms. *The Journal of Finance*, 58(5), 2167–202. <https://doi.org/10.1111/1540-6261.00601>
- Carey, P., & Simnett, R. (2006). Audit Partner Tenure and Audit Quality. *The Accounting Review*, 81(3), 653–676.
- Chen, J., Dong, W., Han, H. & Zhou, N. (2020). Does audit partner workload compression affect audit quality? *European Accounting Review*, 29(5), 1021–1053. <https://doi.org/10.1080/09638180.2020.1726196>
- Chen, S., X. Chen, Q. Cheng, and T. Shevlin. (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? *Journal of Financial Economics*, 95 (1), 41–61. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2009.02.003>
- Chen, X., Hu, N., Wang, X. and Tang, X. (2014), Tax avoidance and firm value: evidence from China, *Nankai Business Review International*, 5(1), 25–42. <https://doi.org/10.1108/NBRI-10-2013-0037>
- Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market.
- DeFond, M. & Zhang, J. (2014). A Review of Archival Auditing Research. *Journal of Accounting and Economics* 58(2–3), 275–326. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>
- Donohoe, M. and Knechel, W. (2014). Does corporate tax aggressiveness influence audit pricing? *Contemporary Accounting Research*, 31(1). 284–308. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12027>

- Dyreng, S., Hanlon, M., Maydew, E. and Thornock, J. (2017), "Changes in corporate effective tax rates over the past 25 years". *Journal of Financial Economics*, 124 (3), 441–563. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.04.001>
- Eshleman, J.D. and Guo, P. (2014). Abnormal audit fees and audit quality: The importance of considering managerial incentives in test of earnings management. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 33 (1),117–138. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50560>
- Euroopan Unioni. (2023). *Perheyritys*. https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/supporting-entrepreneurship/family-business_en
- Euroopan Unioni. (2023). *Säädöstyyppit*. Noudettu 13.9.2023 osoitteesta https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_fi
- Financial Reporting Council (FRC). 2008. The audit quality framework. Available at: <http://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/FRC-Board/The-Audit-QualityFramework-%281%29.asp>
- Financial Reporting Council. (2023). *About us*. Noudettu 11.10.2023 osoitteesta <https://www.frc.org.uk/about-us/>
- Finnwatch. (2023). *Aggressiivinen verosuunnittelu aiheuttaa suuren loven verotuloihin*. Noudettu 15.09.2023 osoitteesta <https://finnwatch.org/fi/teemat/493-aggressiivinen-verosuunnittelu-aiheuttaa-suuren-loven-verotuloihin>
- Francis, J. R. (2004). What Do We Know About Audit Quality? *The British Accounting Review* 36, 345–368. [Rajattu pääsy] <https://www-sciencedirectcom.proxy.uwasa.fi/science/article/pii/S089083890400076>
- Francis, J. R. (2011). A Framework for Understanding and Researching Audit Quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 30(2), 125–152. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50006>
- Francis, J. R., & Wang, D. (2008). The joint effect of investor protection and Big 4 audits on earnings quality around the world. *Contemporary accounting research*, 25(1), 157–191. <https://doi.org/10.1506/car.25.1.6>
- Francis, J.R. & Krishnan, J. (1999). Accounting Accruals and Auditor Reporting Conservatism. *Contemporary Accounting Research* 16(1), 135–165. <https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.1999.tb00577.x>

- Frank, M.M., Lynch, L.J. and Rego, S.O. (2009). Tax reporting aggressiveness and its relation to aggressive financial reporting. *The Accounting Review*, 84 (2), 467–496. <https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.2.467>
- Gaaya, S., Lakhal, N. & Lakhal, F. (2017). Does family ownership reduce corporate tax avoidance? The moderating effect of audit quality. *Managerial auditing journal*, 32(7), 731–733. <https://doi.org/10.1108/MAJ-02-2017-1530>
- Gow, I. D., Ormazabal, G., & Taylor, D. J. (2010). Correcting for cross-sectional and time-series dependence in accounting research. *The Accounting Review*, 85 (2), 483–512. <https://doi.org/10.2308/accr.2010.85.2.483>
- Gunn, J.L., Kawada, B.S. & Michas, P.N. (2019). Audit market concentration, audit fees, and audit quality: A cross-country analysis of complex audit clients. *Journal of Accounting and Public Policy*, 38(6). <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2019.106693>
- Habib, A., Wu, J., Bhuiyan, M.B.U. and Sun, X. (2019). Determinants of auditor choice: review of the empirical literature. *International Journal of Auditing*, 23(2), 308–335. <https://doi.org/10.1111/ijau.12163>
- Hanlon, M. and Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2/3), 127–178. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.002>.
- Hanlon, M., Krishnan, G.V. and Mills, L.F. (2012). Audit fees and book-tax differences. *Journal of the American Taxation Association*, 34 (1) 55–86. <https://doi.org/10.2308/atax-10184>
- Hay, D. C., Knechel, W. R., & Wong, N. (2006). Audit Fees: A Meta-analysis of the Effect of Supply and Demand Attributes. *Contemporary Accounting Research*, 23(1), 141–191. <https://doi.org/10.1506/4XR4-KT5V-E8CN-91GX>
- Heikkilä, T. (2014). Tilastollinen tutkimus, (9. uudistettu painos). *Edita Publishing Oy*.
- Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T. & Steiner, M-L. (2017). *Tilintarkastuslaki ja EU:n uudistunut tilintarkastussäätely – kommentaari*. Alma Talent Oy.
- Hossain, S. & Wang, J. J. (2023). Abnormal audit fees and audit quality: Australian evidence. *Australian Journal of Management*, 48(3), 596–624. <https://doi.org/10.1177/03128962221093831>
- Ikäheimo, S. & Lumijärvi, O-P. (2018). Perhe on paras? Perheomisteiset pörssiyritykset Suomessa. *Pörssisäätiö*.

- Jarboui, A., Saad, M., Ben, K. and Riguen, R. (2020). Tax avoidance: do board gender diversity and sustainability performance make a difference? *Journal of Financial Crime*, 27 (4), 1389–1408, <https://doi.org/10.1108/JFC-09-2019-0122>
- Jensen, M. & Meckling, W. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, Agency cost and capital structure. *Journal of Financial Economics*. 3, 305–60.
- Johnson, V. E., Khurana, I. K., & Reynolds, J. K. (2002). Audit-Firm Tenure and the Quality of Financial Reports. *Contemporary Accounting Research*, 19(4), 637–660. <https://doi.org/10.1506/LLTH-JXQV-8CEW-8MXD>
- Jung, S., Kim, B. & Chung, J. (2016). The association between abnormal audit fees and audit quality after IFRS adoption: Evidence from Korea. *International Journal of Accounting and Information Management*, 24 (3), 252–271. <https://doi.org/10.1108/IJAIM-07-2015-0044>
- Kaakinen, M. & Ellonen, N. (2021). Regressioanalyysi. Teoksessa Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Noudettu 18.10.2023 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Kanagaretnam, K., Lee, K., Bee, J., Lim, C. and Lobo, G. (2016). Relation between auditor quality and corporate tax aggressiveness: implications of cross-country institutional differences. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 35 (4), 105–135. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12027>
- Kaskisaari, O. (5. heinäkuuta, 2022). Verohallinto löysi ravintoloiden valvonnassa veronkiertoa ja epäselviä käytäntöjä – Lähes 20 miljoonaa kierrettyjä veroja. *Kauppalehti*. Noudettu 29.10.2023 osoitteesta <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/verohallinto-loysi-ravintoloiden-valvonnassa-veronkiertoa-ja-epaselvia-kaytanta-ja-lahes-20-miljoonaa-kierrettyja-veroja/bbd7ad92-5434-4e25-a5e9-d956d01c2277>
- Kerr, J. N. (2019). Transparency, Information Shocks, and Tax Avoidance. *Contemporary accounting research*, 36 (2), 1146–1183. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12449>
- KHO (2021:178). <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1639396203358.html>
- Kihn, L-A. (2017). Tilintarkastuksen laatu: ajankohtaiskatsaus tilintarkastuksen tieteelliseen tutkimukseen. Teoksessa Kihn, L-A., Leponiemi, U., Oulasvirta, L., Ruohonen, J. & Wacker,

- J., (toim.) Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin. Tampere: Tampere University Press, 81–100.
- Kirjanpitolaki. (30.12.1997/1336). Finlex. Noudettu 28.09.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>
- Knechel, W. R. & Vanstraelen, A. (2007). The Relationship between Auditor Tenure and Audit Quality Implied by Going Concern Opinions. *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 26(1), 113–131. <https://doi.org/10.2308/aud.2007.26.1.113>
- Knechel, W. R., Krishnan, G., Pevzer, M., Shefchik, L. & Velury, U. (2013). Audit Quality: Insights from the Academic Literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 32(1). Noudettu 29.09.2023 osoitteesta https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=204075
- Knuutinen, Reijo (2021a). Veron kiertäminen yritysten tuloverotusta koskevissa direktiiveissä. *Verotus*, 71:1, s. 60–70.
- Knuutinen, Reijo (2021b). Veron kiertäminen tutkimuskohteena – tutkimuksen näkökulmia, menetelmiä ja suuntauksiin koskeva oikeusvertaileva tarkastelu. *Lakimies* 119:7–8, s. 1136–1164.
- Koh, K., Li, L., Liu, X. & Wang, C. (2023). The Effect of Audit Partner Diversity on Audit Quality: Evidence from China. *Journal of Accounting Finance and Business Studies*, 59 (1), 340–380. <https://doi.org/10.1111/abac.12270>
- Korkeamäki, A. (2017). Tilintarkastuksen perusteet (1. painos.). Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kovermann, J. & Wendt, M. (2019) Tax avoidance in family firms: Evidence from large private firms. *Journal of contemporary accounting & economics*, 15 (2), 145–157. <https://doi.org/10.1016/j.jcae.2019.04.003>
- Krauß, P., Pronobis, P. & Zulch, H. (2014). Abnormal Audit fees and audit quality: initial evidence from German audit market. *Journal of Business and Economics*, 85, 45–84. <https://doi.org/10.1007/s115730140709-5>
- Krishnan, G. (2002). Audit Quality and the Pricing of Discretionary Accruals. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=320164

- Laki elinkeinotulon verotuksesta* 24.6.1968/360. Finlex. Noudettu 15.09.2023 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1968/19680360>
- Laki verotusmenettelystä* 18.12.1995/1558. Finlex. Noudettu 15.09.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19951558>
- Lanis, R. and Richardson, G. (2011). Corporate social responsibility and tax aggressiveness: an empirical analysis. *Journal of Accounting and Public Policy*, 31 (1), 86–108. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2011.10.006>
- Lei, G., Wanwan, W., Junli, Y. & Kam, C.C. (2021). Cultural Diversity and Corporate Tax Avoidance: Evidence from Chinese Private Enterprises. *Journal of Business Ethics*, 176 (2), 357–379. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04683-2>
- Lennox, C. (1999). Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses. *Journal of Business Finance & Accounting* 26(7), 779–805. [Rajattu pääsy] <https://doi.org/10.1111/1468-5957.00275>
- Lestari, N. & Nedya, S. (2019). The Effect of Audit Quality on Tax Avoidance. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 354. <https://doi.org/10.2991/icastss-19.2019.69>
- Lin, S., Tong, N. and Tucker, A. (2014). Corporate tax aggression and debt. *Journal of Banking and Finance*, 40 (1), 227–241. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbankfin.2013.11.035>
- López, D. M., & Peters, G. F. (2012). The Effect of workload compression on audit quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 31(4), 139–165. <https://doi.org/10.2308/ajpt-10305>
- Lowensohn, S., Laurence, E. J., Randal, J. El & Stephen, P. D. (2007). Auditor specialization, perceived audit quality, and audit fees in the local government audit market. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26, 705–732. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2007.10.004>
- Lui, Q., Okui, R. & Yoshimura, A. (2016). Generalized Least Squares Model Averaging. *Econometric Reviews*, 35 (8–10), 1692–1752. <https://doi.org/10.1080/07474938.2015.1092817>

- Mafrolla, E. & D'Amico, E. (2016). Tax aggressiveness in family firms and the non-linear entrenchment effect. *Journal of Family Business Strategy*, 7, 178–184. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2016.08.003>
- Martínez-García, I., Basco, R. & Gomez-Ansón, S. (2021). Dancing with giants: Contextualizing state and family ownership effects on firm performance in the Gulf Cooperation Council. *Journal of family business strategy*, 12(4). <https://doi.org/10.1016/j.jfbs.2020.100373>
- Miller, D., Minichilli A. & Corbetta, G. (w). Is family leadership always beneficial? *Strategic management journal*, 34 (5), 553–571. <https://doi.org/10.1002/smj.2024>
- Minilex. (2023). *Verolait ja sääntely Suomessa*. Noudettu 19.09.2023 osoitteesta
- Mohammadrezaei, F., Mohd-Saleh, N. & Ahmed, K. (2018). Audit Firm Ranking, Audit Quality and Audit Fees: Examining Conflicting Price Discrimination Views. *International Journal of Accounting*, 53, 295–313. <https://doi.org/10.1016/j.intacc.2018.11.003>
- Myers, J. N., Myers, L. A., & Omer, T. C. (2003). Exploring the term of the auditor-client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation? *The Accounting review*, 78(3), 779–799. <https://doi.org/10.2308/accr.2003.78.3.779>
- Oats, L. & Tuck, P. (2019). Corporate tax avoidance: is tax transparency the solution? *Accounting and business research*, 49 (5), 565–583. <https://doi.org/10.1080/00014788.2019.1611726>
- OECD. (2023). *International collaboration to end tax avoidance*. Noudettu 20.09.2023 <https://www.oecd.org/tax/beps/>
- Osakeyhtiölaki (21.7.2006/624). *Finlex*. Noudettu 28.09.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624#O1L2P5>
- Overesch, M. & Wolff, H. (2021). Financial Transparency to the Rescue: Effects of Public Country-by-Country Reporting in the European Union Banking Sector on Tax Avoidance. *Contemporary accounting research*, 38(3), 1616–1642. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12669>
- Patentti- ja rekisterihallitus. (2019). *Mitä on hyvä tilintarkastustapa?* Laaduntarkastukset. Noudettu 6.10.2023 osoitteesta

<https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastuksenlaatu/mitaonhyvatilintarkastustapa.html>

Patentti- ja rekisterihallitus. (2023). *Yhteenveto vuoden 2022 laaduntarkastuksen laajuudesta ja tuloksista*. Laaduntarkastuksen vuosiraportit. Noudettu 29.09.2023 osoitteesta https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastusvalvonta/laaduntarkastuksen_vuosiraportit/laaduntarkastuksenvuosiraportti2022/yhteenvetovuoden2022laaduntarkastuksenlaajuudestajatuloksista.html

Payne, D.M. & Raiborn, A. C. (2018). Aggressive Tax avoidance: A conundrum for stakeholders, Governments, and morality. *Journal of Business ethics*, 147, 469–487.

Perheyritysten liitto. (23.05.2022). *Perheyritysten ratkaiseva merkitys Suomen vaurastumiselle esiin suurteoksessa*. Uutishuone. Noudettu 26.09.2023 osoitteesta <https://perheyritys.fi/uutishuone/uutiset/suomalaisten-perheyritysten-historia-ensimmaista-kertaa-kansissa-1800-luvulta-nykyaikaan-perheyritysten-ratkaiseva-merkitys-suomen-vaurastumiselle-esiin-suurteoksessa>

Puji, A. T., Rahmawati, Aryani Y. A. & Setiawan D. (2019). The effect of family ownership on aggressive tax avoidance in Indonesia. *eJournal of Tax Research*, 17(1), 105–117. <https://doi.org/10.2308/atax-51993>

Qawqzeh, H. K. (2023). The effect of ownership structure on tax avoidance with audit quality as a moderating variable: evidence from the ailing economics. *Journal of financial reporting & accounting*. <https://doi.org/10.1108/JFRA-03-2023-0122>

Richardson, G., Taylor, G. and Lanis, R. (2015). The impact of financial distress on corporate tax avoidance spanning the global financial crisis: evidence from Australia. *Economic Modelling*, 44, 44–53. <http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2014.09.015>

Ruohonen, J. (2020). *Tilintarkastaja osakeyhtiön hallinnon tarkastajana*. Alma Talent Oy.

- Sundgren, S. & Svanström, T. (2014). Auditor-in-Charge Characteristics and Going-concern Reporting. *Contemporary Accounting Research* 31(2), 531–550. [Rajattu pääsy] <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/1911-3846.1203>
- Suomen tilintarkastajat ry. (2023). *Mitä tilintarkastaja tekee?* Noudettu 13.11.2023 osoitteesta <https://tilintarkastajat.fi/tilintarkastajaksi/mita-tilintarkastaja-tekee/>
- Suomen yrittäjät. (06/2018). *Perheyrittymääritelmä*. Lausunnot. Noudettu 26.09.2023 osoitteesta <https://www.yrittajat.fi/lausunnot/perheyrittymaaritelmä/>
- Stock, J. H., Watson, M.W. (2020). *Introduction to econometrics*. Pearson (4.painos).
- Sviili, T. (2016). Tilintarkastus vahvistaa luottamusta pääomamarkkinoiden toimintaan. *Balanssi*, 3, 4–5, Alma Talent.
- Tang, T. Y. H. (2019). The value implications of tax avoidance across countries. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 34(4), 615–638. <https://doi.org/10.1177/0148558X17742821>
- Tang, T., Xu, L. Yan, X. & Yang, H. (2022). Simultaneous debt–equity holdings and corporate tax avoidance. *Journal of corporate finance*, 72. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2021.102154>
- The Association between Audit Quality and Corporate Tax Avoidance. A Bibliometric Review of Lungu, C., Burcă, V., Ovidiu-Constantin, B. & Dumitrescu, A-C. (2023) Literature and Early Evidence on the European Union, from the Perspective of Tax-Related Key Audit Matters Disclosure. *Journal of Riks and Financial Management*, 16. <https://doi.org/10.3390/jrfm16080345>
- Tilintarkastuslaki*. 18.9.2015/1141. Finlex. Noudettu 29.09.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141>
- Tullilaki* 29.4.2016/30. Finlex. Noudettu 17.09.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160304>

- Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. (2. uudistettu painos.)*. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Valli, R. (2015). *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. PS-Kustannus.
- Veron kiertämissäännöksen soveltaminen. (VH/822/00.01.00/2022). Verohallinto. Noudettu 13.12.2023 osoitteesta <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/49027/veron-kiertamissaannoksen-soveltaminen/>
- Villalonga, B. & Amit, R. (2020). *Family ownership*. *Oxfords review of economic policy*. <https://doi.org/10.1093/oxrep/graa007>
- Watkins, A. L., Hillison, W., & Morecroft, S. E. (2004). Audit quality: a synthesis of theory and empirical evidence. *Journal of Accounting Literature*, 23, 153–193.
- West, A. (2018). Multinational Tax <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3428-8>avoidance: Virtue Ethics and the Role of Accountants. *Journal of business ethics*, 153(4), 1143–1156. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3428-8>
- White, H. (1980). A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity. *Econometrica*, 48, (4) 817–838. <https://doi.org/10.2307/1912934>
- Wilcox, R. (2013). Introduction to robust estimation and hypothesis testing. Academic press. Noudettu 23.10.2023 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.proxy.uwasa.fi/lib/tritonia-ebooks/detail.action?docID=858695>
- Wilde, J. H. & Wilson, R. J. (2018). Perspectives on Corporate Tax Planning: Observations from the Past Decade. *The Journal of The American Taxation Association*, 40(2), 63–81. <https://doi.org/10.2308/atax-51993>
- Yrittäjät. (2008). Perheyritysmääritelmä. *Suomen yrittäjien lausunnot*. Noudettu 22.09.2023 osoitteesta <https://www.yrittajat.fi/lausunnot/perheyritysmaaritelma/>

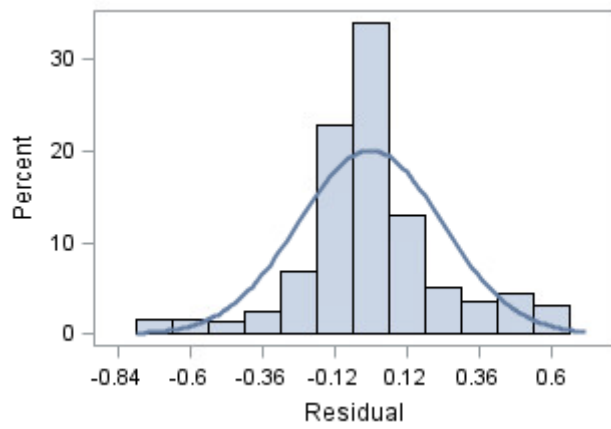
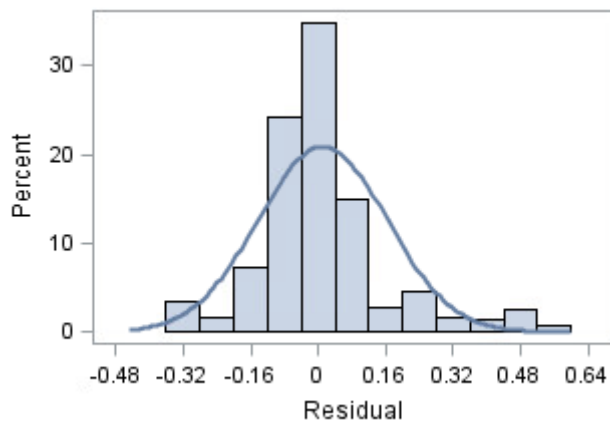
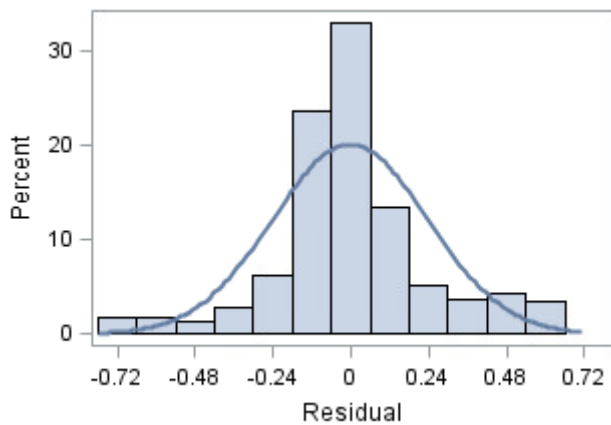
Liitteet

Liite 1. Perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon erikseen vuosina 2018–2019 & 2020–2022.

18–19	(n=145)	ETR		CFETR		
Muuttuja	Kerroin	Standardi- virhe	P- arvo	Kerroin	Standardi virhe	P- arvo
FOWN	0,030	0,051	0,553	0,044	0,029	0,135
SIZE	0,008	0,015	0,604	0,001	0,008	0,926
LEV	-0,236	0,170	0,169	-0,206	0,099	0,041 **
ROA	-1,998	0,587	0,001 ***	0,151	0,287	0,600
PB	0,026	0,013	0,042 **	0,005	0,007	0,425
Virhetermi	0,274	0,202	0,180	0,144	0,117	0,223
R ²	0,188			0,074		
20–22	(n=211)	ETR		CFETR		
FOWN	0,025	0,037	0,494	0,002	0,029	0,952
SIZE	-0,007	0,011	0,540	0,004	0,007	0,597
LEV	-0,095	0,142	0,504	0,072	0,117	0,542
ROA	-2,267	0,492	0,000 ***	0,636	0,225	0,006 ***
PB	0,025	0,008	0,002 ***	0,002	0,006	0,744
Virhetermi	0,458	0,152	0,004 ***	0,047	0,103	0,649
R ²	0,224			0,072		

Liite 2. Tilintarkastuksen ja perheomisteisuuden vaikutus veronkiertoon erikseen vuosina 2018–2019 & 2020–2022.

18–19 (n=145) ETR				CFETR		
Muuttuja	Kerroin	Standardi- virhe	P- arvo	Kerroin	Standardi- virhe	P- arvo
FOWN	0,067	0,064	0,296	0,055	0,036	0,134
FOWNxAUDFEE	0,000	0,000	0,155	0,000	0,000	0,199
AUDFEE	0,000	0,000	0,356	0,000	0,000	0,208
SIZE	-0,001	0,018	0,970	-0,005	0,011	0,661
LEV	-0,233	0,164	0,161	-0,199	0,103	0,057 *
ROA	-1,940	0,581	0,001 ***	0,188	0,291	0,522
PB	0,028	0,013	0,028 **	0,006	0,007	0,373
Virhetermi	0,348	0,223	0,123	0,200	0,148	0,182
R ²	0,204			0,086		
20–22 (n=211)						
FOWN	0,014	0,043	0,741	0,007	0,038	0,852
FOWNxAUDFEE	0,000	0,000	0,304	0,000	0,000	0,254
AUDFEE	0,000	0,000	0,096	0,000	0,000	0,020 **
SIZE	0,009	0,012	0,436	-0,012	0,009	0,201
LEV	-0,098	0,142	0,493	0,077	0,117	0,514
ROA	-2,328	0,475	0,000 ***	0,694	0,231	0,004 ***
PB	0,024	0,008	0,003 ***	0,003	0,006	0,670
Virhetermi	0,286	0,160	0,078 *	0,217	0,124	0,083
R ²	0,238			0,104		

Liite 3. Ensimmäisen regressioanalyysin ETR virhetermin jakauma.**Liite 4. Ensimmäisen regressioanalyysin CFETR virhetermin jakauma.****Liite 5. Toisen regressioanalyysin ETR virhetermin jakauma.**

Liite 6. Toisen regressioanalyysin CFETR virhetermin jakauma.